

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

เรื่อง

กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็นธรรม

ตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

The Regulation of the sangha supreme council of Thailand on the
punishments for the Buddhist monastic discipline infringements

(Nikahakama): Appropriateness and fairness under the conceptual
theories and legal practices.

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อรรถพิมล

ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

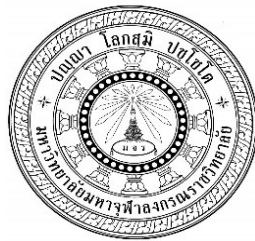
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS.800767248

รายงานการวิจัย
เรื่อง

กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็นธรรม
ตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

The Regulation of the sangha supreme council of Thailand on the
punishments for the Buddhist monastic discipline infringements
(Nikahakama): Appropriateness and fairness under the conceptual
theories and legal practices.

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อรรถพิมล

ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS.800767248

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Regulation of the sangha supreme council of thailand on the punishments for the buddhist monastic discipline infringements (Nikahakama): Appropriateness and fairness under the conceptual theories and legal practices.

By

Asst. Prof. Dr. Sombut Attapimon
Department of Law, Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E.2567

Research Project Funded by Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 800767248

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็น ธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย
ผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อรรถพิมล
ส่วนงาน	ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราช วิทยาลัย
ปีงบประมาณ	๒๕๖๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษากระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม (๒) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม (๓) ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของ กระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม (๔) หาแนวทางปรับปรุงพัฒนา กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้เหมาะสมและเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติ ทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสาร กฎ มหาเถรสมาคม กฎหมาย ระเบียบ แนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม สัมภาษณ์ เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและคดีจำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์เป็นข้อค้นพบ

ผลการวิจัยพบว่า (๑) พระภิกษุคณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้มีการแต่งตั้ง ทดแทน ถ้าเหตุเกิดระหว่างทำคำวินิจฉัยให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาตรวจสำนวน ร่วมทำคำวินิจฉัย (๒) ส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เรียนรู้กฎหมาย และให้พระภิกษุผู้พิจารณาและ คณะผู้พิจารณาตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ (๓) ให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาได้ (๔) ให้คู่ความมี ที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ (๕) การสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาต้องแจ้งสิทธิให้ทราบก่อนว่ามี สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ซึ่งจะทำให้กระบวนการลงนิคหกรรมมีความเหมาะสมและความเป็น ธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

เสนอแนะให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๑๓ ข้อ ๒๓ ข้อ ๓๑ วรรคสาม ข้อ ๖๓ และเพิ่มข้อ ๖๖

Research Title The Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand on the Punishments for the Buddhist Monastic Discipline Infringements (Nikahakama): Appropriateness and Fairness under the conceptual Theories and Legal Practices

Researcher Asst.Prof.Dr. Sombut Attapimon

Department Department of Law, Faculty of Social Science, Mahachulalongkorn University

Budget Year B.E. 2567

Funding Mahachulalongkorn University

Abstract

This research has purposes for: (1) studying the process of Nikahakama punishments under the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand No. 11 (B.E. 2521) on Nikahakama Punishments; (2) studying concepts and universal regulations on judicial procedures which leads to justice in the society; (3) studying problems and sources of problems of Nikahakama punishments pursuant to the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand on Nikahakama punishments and; (4) proposing suggestion to improve the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand on the Punishments for the Buddhist Monastic Discipline Infringements (Nikahakama) for appropriateness and fairness in accordance with legal theories and practices. This is qualitative research. The researcher has collected relevant documents, regulations of the Sungha Supreme Council of Thailand, law, regulations, conceptual theories and universal regulations on judicial procedures as well as information from the in-depth interview of 18 monks and ordinary persons.

The result reveals as follows: (1) If a member of monk committee is unable to perform his duty, there should be an appointment of replacement. Nevertheless, if an incident occurs during a process of decision making, a superior to a head of a monk

committee should be able to partake in a process of consideration and decision making of a case. (2) Monks should be encouraged to study law. Monk committees should be able to appoint legal consultants. (3) Parties should have a right to oppose members of monk committees. (4) Parties should also be eligible to appoint legal consultants. (5) An accused should have a right to be informed that he has a right to provide or not to provide any information to a monk committee. All the abovementioned recommendations will promote appropriateness and fairness in accordance with the legal conceptual theories and practices.

In conclusion, this research proposes to revise the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand No. 11 (B.E. 2521) on Nikahakama Punishments Section 13, Section 23, Section 31 paragraph 3 and Section 63 as well as add on Section 66.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยด้วยความเมตตาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาทั้งด้านชื่อเรื่องโครงสร้าง รูปแบบกระบวนการ เนื้อหาและแบบสัมภาษณ์ และพระอุดมสิทธิธนายก รองศาสตราจารย์ ดร. คณะบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ่ง ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ ดร. สุขสมัย สุทธิบัติ รองอธิการบดีฝ่ายนิติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กับรองศาสตราจารย์ ดร. อรรวรรณ พจนานูรัตน์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ร่วมตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์โดยครบถ้วน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงท่านทั้งห้าไว้ ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๘ รูป/คน เป็นพระภิกษุ ๑๒ รูป คฤหัสถ์ ๖ คน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรอบรู้กฎหมาย พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม ระเบียบและแนวคิดทฤษฎีให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ให้ข้อมูลสำคัญโดยครบถ้วน ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้ด้วยเช่นกัน หากงานวิจัยนี้เกิดคุณประโยชน์เป็นบุญกุศลผู้วิจัยขอแผ่เมตตาอุทิศมอบให้แก่มารดาบิดาและให้แก่ทุกท่านที่กล่าวถึงข้างต้น ตลอดถึงครูอาจารย์ของผู้วิจัยทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ อรรถพิมล

๑ มิถุนายน ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญแผนภาพ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย.....	๗
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๗
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๘
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย.....	๘
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๙
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	๑๐
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๒ กฎหมายและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๑๗
๒.๒.๑ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕.....	๑๗
๒.๒.๒ กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม.....	๒๖
๒.๒.๓ พระธรรมวินัยสงฆ์.....	๔๙
๒.๒.๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐.....	๖๖
๒.๒.๕ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓.....	๗๓
๒.๒.๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	๘๘
๒.๒.๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.....	๑๐๕
๒.๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑๒

๒.๓	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๑๗
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๑๘
๓.๑	รูปแบบการวิจัย.....	๑๑๘
๓.๒	ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๑๑๘
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๒๒
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๒๓
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๒๓
บทที่ ๔	ผลการวิเคราะห์และการอภิปรายผล.....	๑๒๕
๔.๑	ข้อค้นพบ.....	๑๒๕
๔.๒	การอภิปรายผล.....	๑๗๖
บทที่ ๕	สรุปและข้อเสนอแนะ.....	๑๙๐
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๙๐
๕.๒	ข้อเสนอแนะ.....	๑๙๙
	บรรณานุกรม.....	๒๐๔
	ภาคผนวก.....	๒๐๗
	ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	๒๐๗
	ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	๒๑๐
	ประวัติผู้วิจัย.....	๒๑๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑.๑ แสดงเหตุประเด็นปัญหา.....	๖
๓.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๑๑๗
๕.๑ แสดงแนวทางปรับปรุงพัฒนาคุณภาพมาตรฐานหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิกกรรม.....	๑๙๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามเดิมว่า สิทธัตถะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา แห่งเมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ประเทศอินเดีย เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกบรรพชาเมื่อพระชนมายุ ๒๙ ปี ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ ปี ตรัสรู้หลักธรรมอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมอันประเสริฐ สำเร็จเป็นพระอรหันต์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

อริยสัจ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงที่ทำให้เป็นพระอริยบุคคล

ทุกข์ หมายถึง สภาพที่ทนได้ยาก เป็นความไม่สบายกายไม่สบายใจ

สมุทัย หมายถึง เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ คือ ตัณหา ความอยากทั้งปวง

นิโรธ หมายถึง ความดับทุกข์ ดับตัณหาความอยากทั้งปวง

มรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (ทำกรณงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรพยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ)^๑

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาสั่งสอนเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่นาน ๔๕ ปี จนพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน โดยก่อนปรินิพพานได้ทรงตรัสพุทธโอวาทแก่พระอานนท์และภิกษุทั้งหลายว่า “อานนท์บางที่พวกเธออาจจะคิดว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๒

พระธรรมเป็นหลักธรรมคำสอน พระวินัยเป็นกรอบระเบียบอันพึงประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ ระเบียบพระพุทธรูปเจ้าใช้ธรรมที่ทรงค้นพบเป็นหลักในการปกครอง

^๑ ศาตราจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก วิชาพุทธานุพุทธประวัติ, พระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๕๕), หน้า ๓๒ - ๘๑, ๑๐๐ - ๑๐๒

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔

และประธานโอวาทแก่ภิกษุ ภิกษุณี เป็นกรอบในการปฏิบัติ อันถือเป็นพระวินัยหรือข้อบัญญัติ เรียกว่า มหาปเทศ ๔ ประการ^๓

ต่อมาเข้าพรรษาที่ ๒๐ นับแต่ตรัสรู้ เกิดกรณีพระสุทิน กลันทบุตร เสพเมถุนกับอดีตภรรยา เพื่อให้มีบุตรสืบสกุล พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงได้ประชุมหมู่สงฆ์ สอบถามพระสุทินท่ามกลางหมู่สงฆ์ พระสุทินรับสารภาพ พระพุทธเจ้าทรงเทศนาชี้แจงโทษแห่งการกระทำ ชี้แจงอาณิสสแห่งการไม่กระทำการนั้น และทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทห้ามกระทำอย่างนั้นอีกต่อไป ฝ่าฝืนเป็นปาราชิก^๔

เมื่อมีภิกษุและภิกษุณีมากขึ้น แต่ละรูปมาจากภูมิหลังและครอบครัวที่แตกต่างกัน มีการประพฤติปฏิบัติตนที่แตกต่างกัน เกิดมีการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอีกหลายกรณี ทุกกรณีพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องและได้ประชุมหมู่สงฆ์ สอบถามผู้กระทำ ได้ความจริงเป็นคำรับสารภาพ พระพุทธเจ้าจึงทรงเทศนาชี้แจงโทษแห่งการกระทำ ทรงชี้แจงอาณิสสแห่งการไม่กระทำการนั้นและทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทห้ามมิให้กระทำการนั้นอีกหลายกรณี

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๗ วัน พระมหากัสสปะพร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางไกลจากเมืองปาวาไปยังเมืองกุสินาราเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า สวนทางกับชีวกคนหนึ่งเดินทางมาจากเมืองกุสินาราแจ้งว่า พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว บรรดาภิกษุเหล่านั้น ผู้ที่ยังมีราคะ บางพวกประคองแขน คร่ำครวญ ล้มกลิ้งเกลือกไปมาเหมือนคนทำขาด เพ้อรำพันว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าดวงปรินิพพาน พระสุคตดวงปรินิพพานเสีย จักขุของโลกดวงอันตรธานไปแล้ว” มีภิกษุผู้บวชตอนแก่ชื่อว่าสุภทัตะ นั่งอยู่ในที่นั้นได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นว่า “อย่าเลย ท่านผู้มีอายุ อย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญเลย พวกเรารอดพ้นแล้วจากมหาสมณะรูปนั้น ที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชพวกเราอยู่ว่า ‘สิ่งนี้ควรแก่พวกเธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่พวกเธอ’ บัดนี้ เราปรารถนาสิ่งใดก็จักทำสิ่งนั้น พวกเราไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่ทำสิ่งนั้น”

พระมหากัสสปะเรียกภิกษุทั้งหลายมาตักเตือนว่า อย่าเลยท่านผู้มีอายุ อย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญเลย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนไว้ก่อนอย่างนี้ว่า ‘ความพลัดพราก ความทอดทิ้ง ความแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทุกอย่างจะต้องมี ฉะนั้น จะพึงหาได้อะไรจากที่ไหนในสังขารนี้ สิ่งที่เกิดขึ้น มีขึ้น ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแตกสลายเป็นธรรมดา เป็นไปไม่ได้ที่จะปรารถนาว่า ‘ขอสิ่งนั้นอย่าเสื่อมสลายไปเลย’^๕

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๗/๑๓๔-๑๓๖

^๔ วิ.มทา. (ไทย) ๑/๓๖/๒๔-๒๙

^๕ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๓/๑๗๔

พระมหากัสสปะดำริในใจว่าควรที่จะสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อมิให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ ผิดเพี้ยนไปจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธรูปแล้วประมาณ ๓ เดือน พระมหากัสสปะได้เชิญพระเถระผู้เป็นพระอรหันต์ที่ได้ฟังคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามา โดยตรง ร่วมกันประชุมสังคายนาโดยมีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์ ถือเป็นการทำสังคายนาครั้งแรก^๖ ด้วยการรวบรวมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจัดเป็นพระไตรปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก^๗ พระภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยมีความผิด และมีโทษตามที่บัญญัติเรียกว่า นิคหกรรม

ปัจจุบันเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนา รัฐสภาตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ บัญญัติให้สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทางมหาเถรสมาคมตาม อำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย โดยมหาเถรสมาคมประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรง ตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการอื่นอีกไม่เกินยี่สิบรูปซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง จากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือพระภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควร และมีจริยวัตรในพระธรรม วินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์ และคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะ ลงแก่พระภิกษุจะต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ มหาเถรสมาคมมีอำนาจ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิคหกรรมเป็นไปอย่างถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนด ในกฎ มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วง ละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใด ๆ นั้นด้วย^๘

ต่อมาวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ มหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์เป็นต้นไป โดยประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๑ กฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับนี้ประกอบด้วย เนื้อหา ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะ ๑ บทนิยาม ลักษณะ ๒ ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม ลักษณะ ๓ การลง นิคหกรรม ซึ่งจำแนกเป็น ๖ หมวด คือ หมวด ๑ วิธีปฏิบัติเบื้องต้น หมวด ๒ วิธีไต่สวนมูลฟ้อง หมวด ๓

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๗/๑๑-๑๒/(๓๘)-(๓๙)

^๗ สุตต (ไทย) ๑๐/คำปรารภ/๑

^๘ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๑๒,๒๐,๒๔,๒๕

วิธีพิจารณาวิวินิจฉัยการลงนิคหกรรม หมวด ๔ วิธีอ้างพยานหลักฐาน หมวด ๕ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย
ลงนิคหกรรม หมวด ๖ เบ็ดเตล็ด เนื้อหาโดยรวมเปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการ
พิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม ๔ ฉบับ คือ (๑) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม (๒) ประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา (๓) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (๔) กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน
กฎหมายทั้งสี่ฉบับมีการปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีกติการะหว่างประเทศและ
รัฐธรรมนูญ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาบางส่วนขาด
หลักการสำคัญในการอำนวย ความยุติธรรมแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหา ตลอดเวลา ๔๕ ปี กฎมหาเถร
สมาคมฉบับนี้ไม่เคยได้รับการพัฒนาปรับปรุงมีประเด็นปัญหาควรแก่การศึกษาวิจัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนา
ปรับปรุง ดังนี้

๑.๑.๑ เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตามกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น
ซึ่งมีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวิวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้น เป็นพระภิกษุผู้มีอำนาจ
ปกครองสงฆ์จำแนกเป็นคณะละ ๓ รูป และตามกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติ
ว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูป
ดำเนินการพิจารณาต่อไป มีปัญหาว่า ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยได้
หรือไม่ หากทำได้ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร ในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ไม่
มีข้อบัญญัติไว้ เป็นเรื่องที่ควรมีข้อบัญญัติที่ชัดเจนว่าให้ดำเนินการอย่างไร

๑.๑.๒ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ เปรียบเทียบ ได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ
พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
แพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีใน
ศาลยุติธรรม ผู้พิจารณามีสถานะเสมือนพนักงานสอบสวนและมีอำนาจสั่งลงนิคหกรรม คณะผู้พิจารณามี
สถานะเสมือนองค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาคดี และมีคำวินิจฉัยสั่งลงนิคหกรรม
โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับชั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจ
ปกครองมีอำนาจพิจารณาวิวินิจฉัยลงนิคหกรรมพระภิกษุสามเณร ที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย เป็นการ
ใช้อำนาจตุลาการควบคู่ไปกับอำนาจปกครองและเรียกชื่อว่า ผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา แต่พระภิกษุ
เหล่านี้จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่

๑๑ ไม่ถูกต้องบริบูรณ์เท่าที่ควร ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เรียนรู้กฎหมายและหากผู้พิจารณา หรือในคณะผู้พิจารณาไม่มีผู้ใดจบการศึกษากฎหมาย ควรต้องมีพระภิกษุที่จบการศึกษากฎหมายร่วม ปฏิบัติหน้าที่ด้วย

๑.๑.๓ ไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

หลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาตุลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความ มีสิทธิคัดค้านได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามคำคัดค้านจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นไม่ได้ หลักความเป็นกลาง นี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เรียกว่า หลักอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนี้นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้ ซึ่งควรต้องมีบัญญัติไว้

๑.๑.๔ คู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

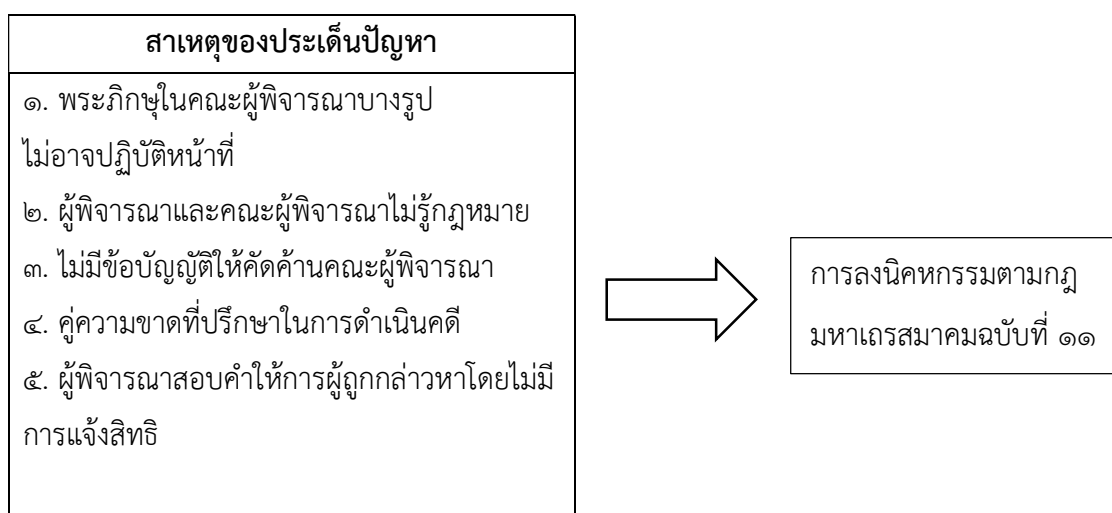
คดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กล่าวหาว่าพระภิกษุกระทำความผิดพระธรรมวินัย ซึ่งกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับ และ ข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งตั้งทนายความเข้ามาในคดี การพิจารณาคดีเป็นการลับเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สอดคล้องกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมสำหรับคดีบางประเภท กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วถือว่าพระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน แต่ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นคดีที่กระทบต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน กระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว ต้องพิจารณาเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งตั้งทนายความเช่นกัน แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อที่จำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง^๔

^๔ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.๒๕๕๓ มาตรา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สมควรอย่างยิ่งที่จะอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๑.๑.๕ พระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

กฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติวางหลักว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ๑๓๔/๔ วางหลักว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ถือเป็นแนวคิดทฤษฎี การลงนิคหกรรมของผู้พิจารณาบางกรณีสั่งให้สึกซึ่งเป็นโทษร้ายแรง โดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพที่ไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมาย

แผนภาพที่ ๑.๑ แสดงสาเหตุของประเด็นปัญหา

สืบเนื่องจากกฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติบังคับใช้มานาน ๔๕ ปีแล้ว เนื้อหาบางส่วนขาดหลักการสำคัญในการอำนวยความสะดวกธุรกรรมแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาและคู่กรณี ไม่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี กติการะหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญ อดีตผู้วิจัยเคยรับราชการเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาและผู้พิพากษาอาวุโสในศาลยุติธรรม มีความรู้กฎหมายวิธีสบัญญัติ เป็นผู้บรรยายกระบวนการนิกหกรรมในวิชากฎหมายพยานชั้นสูง ชั้นปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต จึงสนใจและศึกษาวิจัยในเรื่องนี้

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การลงนิคหกรรมตามกฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีกระบวนการอย่างไร

๑.๒.๒. กระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีปัญหาและสาเหตุของปัญหาอย่างไร

๑.๒.๓. กระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลด้านกระบวนการยุติธรรมอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษากระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๑.๓.๔ เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนากฎมหาชนฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้เหมาะสมและเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหาและผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กฎหมายเถรสมาคมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง แนวคิดทฤษฎีการรับฟังพยานหลักฐานและระบบการสืบพยาน แนวคิดทฤษฎี Miranda warning กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม พระไตรปิฎก พระธรรมนุญศาลยุติธรรม พ.ศ.๒๕๔๓ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๘ รูป/คน ได้แก่

- (๑) พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์
- (๒) นักวิชาการพระพุทธศาสนา
- (๓) พระภิกษุพรรษา ๑๐ ขึ้นไป
- (๔) นักวิชาการกฎหมาย
- (๕) ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

กระบวนการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยด้วยความเหมาะสมและความเป็นธรรมนั้น เนื้อความแห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ควรมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและเนื้อหาในกฎหมายบ้านเมืองในปัจจุบัน และพระภิกษุผู้พิจารณารวมทั้งคณะผู้พิจารณา ควรมีความรู้กฎหมาย เนื่องจากเนื้อหาของกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) และกระบวนการพิจารณาเป็นกฎหมาย

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ ความเหมาะสม หมายถึง การมีกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและกฎหมายบ้านเมืองในปัจจุบันพอสมควรแก่กรณี

๑.๖.๒ ความเป็นธรรม หมายถึง สภาวะที่ตรงกับความเป็นจริง ความถูกต้อง ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล

๑.๖.๓ แนวคิดทฤษฎี หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการคิดค้น ศึกษาทดลอง เป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคม

๑.๖.๔ แนวปฏิบัติทางกฎหมาย หมายถึง กระบวนการพิจารณาและกระบวนการอื่นในการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณาพิพากษาคดี ตามกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในศาลยุติธรรมในปัจจุบัน

๑.๖.๕ กฎหมายวิธีสบัญญัติ หมายถึง กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดี ประกอบด้วย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบกระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาศรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๑.๗.๒ ทำให้ทราบแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอาศรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๑.๗.๔ ทำให้ทราบแนวทางปรับปรุงพัฒนากฎหมายอาศรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้เกิดความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี กฎหมายและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กฎหมายอาญาว่าด้วยการลงโทษ: ความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย” ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎี กฎหมาย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กับกฎหมายอาญาว่าด้วยการลงโทษ เพื่อนำไปสู่ความเหมาะสมและความเป็นธรรมของกระบวนการลงโทษ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม

๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against self incrimination และหลัก Miranda warning

๒.๑.๔ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR)

๒.๒ กฎหมายและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕

๒.๒.๒ กฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงโทษ

๒.๒.๓ พระวินัยสงฆ์

๒.๒.๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒.๒.๕ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พศ. ๒๕๔๓

๒.๒.๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๒.๒.๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

๒.๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๐} ให้ความหมาย “ความยุติธรรม หมายความว่าความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล”รวมความความยุติธรรมหมายถึง ตรงด้วยความเป็นธรรม ถูกต้องตามหลักธรรม หลักนิติบัญญัติ และชอบด้วยเหตุผล

ประเสริฐ ตัณศิริ และสถาพร สระมาลีย์^{๑๑} กล่าวว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นพื้นฐานหลักของความยุติธรรมของมนุษย์ เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานทั่วไป เป็นหลักความจริงในทุกสถานที่และทุกกาลเวลาไม่มีเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ อยู่ในจิตใจของมนุษย์ และถูกค้นพบโดยมนุษย์ ในยุโรป ค้นพบมาตั้งแต่ยุคกรีกและโรมันก่อนคริสต์ศักราช โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎี ๒ ทฤษฎี คือ

๑. ทฤษฎีการมีเหตุผลโดยธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า มนุษย์มีความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี มนุษย์มีเหตุผล สามารถค้นหาหลักเกณฑ์ตามธรรมชาติได้เอง และยอมรับว่าโลกนี้เป็นโลกของการมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ ทั้งในส่วนของธรรมชาติและในส่วนของสังคม กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ของสังคม ถือเป็นระบบของเหตุผลมนุษย์รู้สึกชอบชั่วดี สามารถที่จะเข้าใจและค้นหาหลักเกณฑ์อันเป็นกฎหมายธรรมชาติได้

๒. ทฤษฎีความมีอยู่โดยธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า จักรวาลมีกฎเกณฑ์ลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ทางกายภาพ เป็นเรื่องพละกำลัง ไม่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล แต่เป็นสัตว์ที่มีการดำเนินชีวิตไปตามความประสงค์แห่งความอยากความต้องการของตน สังคมเป็นระบบแห่งอำนาจ ไม่สามารถซื้ออะไรผิดถูกได้แท้จริง เมื่อเกิดความขัดแย้งตัดสินกันด้วยกำลังและอำนาจ ฝ่ายชนะเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์และถือเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง กฎหมายเป็นเครื่องมือที่จะรักษาอำนาจและผลประโยชน์

ปรัชญาเมธีเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติและหลักความยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่

เพลโต (Plato)^{๑๒} ปราชญ์ชาวกรีกให้แนวคิดที่มนุษย์ควรทำความดีทำทุกอย่างเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต สังคมเป็นระเบียบดีกว่าเสรีภาพทางการเมือง ชนชั้นปกครองต้องมีชีวิตอยู่ในอุดมคติแบบบริสุทธ์

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์ ๒๕๒๕) หน้า ๖๖๐.

^{๑๑} ประเสริฐ ตัณศิริ และสถาพร สระมาลีย์,เอกสารประกอบคำบรรยายวิชานิติปรัชญา LW ๒๐๑ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙) หน้า ๘-๑๑

^{๑๒} เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, ทฤษฎีการเมืองและสังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแดด, ๒๕๒๔) หน้า ๒๙-๔๔

เพลโต (Piató)^{๑๓} ปราชญ์ชาวกรีกให้แนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรทำความดีทำทุกอย่างเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต สังคมเป็นระเบียบดีกว่าเสรีภาพทางการเมือง ชนชั้นปกครองต้องมีชีวิตอยู่ในอุดมคติแบบบริสุทธิ ไม่มีทรัพย์สินส่วนบุคคล ทุกสิ่งเป็นของส่วนรวม ผู้ปกครองที่เลือกสรรแล้วเป็นผู้มีสติปัญญาอันยอดเยี่ยม เปรียบพร้อมด้วยศีลธรรมจรรยา ความยุติธรรม หมายถึง การทำความดี ทำสิ่งที่ถูกต้อง ความยุติธรรมถือเสมือนเป็นองค์รวมของคุณธรรม

อริสโตเติล (Aristotle)^{๑๔} ปราชญ์ชาวกรีกให้แนวคิดที่ว่า มนุษย์คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก ส่งเสริมการมีทรัพย์สินส่วนบุคคล ความเที่ยงธรรมเป็นคุณธรรมในการปกครอง และต้องเป็นการปกครองโดยกฎหมาย กฎหมายมี ๒ ประเภท คือ กฎหมายธรรมชาติ และกฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น กฎหมายธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนในการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติมีลักษณะเหมือนกันทุกแห่งหน ไม่ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือไม่ยอมรับของบุคคล กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติเป็นแบบแผนในการปฏิบัติของมนุษย์ที่ผู้ปกครองกำหนดขึ้นตามความเหมาะสม มีลักษณะแตกต่างกันไปแต่ละสังคม และผันแปรไปตามกาลเวลา ความยุติธรรมคือ คุณธรรมทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและคุณธรรมจะใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมนุษย์ปลดปล่อยตนเองจากแรงกดดันและความเห็นแก่ตัว กล่าวคือ มีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง ได้แก่ ฉันทาคติ คือลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ ภัยาคติ คือลำเอียงเพราะความกลัว โทสาคติ คือลำเอียงเพราะความโกรธ และโมหาคติ คือลำเอียงเพราะความหลง ความยุติธรรมมี ๒ ประเภท คือ ความยุติธรรมโดยธรรมชาติ และความยุติธรรมตามแบบแผน

จอห์น รอลส์ (John Rawls)^{๑๕} ปราชญ์ชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอทฤษฎีแห่งความยุติธรรม (Theory of Justice) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๑ โดยจอห์น รอลส์ เห็นว่า เนื่องจากมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็น สัญญาสังคมหรือสัญญาประชาคม เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้มีผู้ปกครองและระบบ การปกครอง ตามแนวความคิดของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ลอค (John Locke) และรูสโซ (J. J. Rousseau) สังคมและผู้ปกครองถือแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) คือ ถือเอา

^{๑๓} เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, ทฤษฎีการเมืองและสังคม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแดด, ๒๕๒๔) หน้า ๒๙-๔๔

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕-๖๓.

^{๑๕} ศุภชัย ศุภผล, จอห์น รอลส์ : ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รอลส์ (กรุงเทพมหานคร : วิกตอรี, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐-๓๘.

ประโยชน์ที่ต้งามที่สุดให้แก่คนส่วนมากในสังคม ทำให้คนส่วนน้อยถูกกลืนรอนสิทธิ ยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดอรรถประโยชน์ยังมีผลให้เสรีภาพของปัจเจกบุคคล มีความสำคัญเป็นอันดับสองเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ จอห์น 롤ล์ส พยายามแสดงการประนีประนอมอย่างมีหลักการระหว่างเสรีภาพ (Liberty) กับความเสมอภาค (Equality) โดยนำเสนอให้เห็นแนวคิดที่มองความยุติธรรมเสมือนการปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรม (Justice as Fairness) ทุกคนมีจุดมุ่งหมายปลายทางอยากที่จะบรรลุความสำเร็จ การบรรลุความสำเร็จของคนเราควรเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ความต้องการและความปรารถนาของแต่ละคนมักมีความแตกต่างกัน มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล มีจุดเริ่มต้น มีอิสระ มีความเสมอภาค สนใจในผลประโยชน์ของตัวเอง พ้นจากภาวะนี้แล้วมนุษย์มีผลประโยชน์บางอย่างที่คล้ายกันและแตกต่างกัน การจะให้มนุษย์ได้รับความยุติธรรมอย่างเที่ยงธรรมแท้จริงควรตั้งสมมติฐานให้พวกเขาอยู่ภายใต้ม่านแห่งอวิชา (Veil of Ignorance) คือ ไม่รู้สถานะทางสังคมของตน ไม่รู้ว่าตนเกิดมาในตระกูลที่ยิ่งใหญ่หรือต่ำต้อย เชื่อชาติอะไร อายุเท่าไร ไม่รู้ว่าตนมีความสามารถในด้านใด มีสติปัญญาในระดับใด รู้แต่ว่าตนอยู่ในสภาพแวดล้อมแห่งความยุติธรรมในโลกแห่งความจำกัดและขาดแคลน จึงจะพบว่า การได้รับการปฏิบัติที่ยุติธรรมหรือไม่

จากสมมติฐานดังกล่าว ทฤษฎีหลักความยุติธรรม จึงประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ

(๑) มนุษย์จะต้องมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน

(๒) มนุษย์ต้องมีความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รัฐควรช่วยเหลือจัดระเบียบให้คน

ด้อยโอกาสได้รับความเสมอภาค

๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ มีความเป็นมาว่าเมื่อครั้งสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้าได้มาบังเกิดเป็นพระมหาบุรุษ ในแคว้นชมพูทวีปมีกษัตริย์ปกครองชื่อ เจ้ามหาสมุตติราช สุริยวงษ์ ท้าวมหาพรหมองค์หนึ่งชื่อพรหมเทวะ จูติจากพรหมโลกมากำเนิดเป็นบุตรมหาอำมาตย์เต็บโตเข้ารับราชการหน้าที่แทนบิดาแล้วลาออกไปบวชเป็นฤๅษี อยู่มาวันหนึ่งเกิดพายุใหญ่หอบนางกนิริเทพคนธรรพ์นางหนึ่งมาตกที่อาศรมเกิดปฏิพัทธ์สมรักรักใคร่ นางเทพกนิริตั้งครรภ์มีบุตร ๒ คน ชื่อภัทระระกุมารและมโนสารกุมารทั้งสองคนเต็บโตเรียนรูวิชาแล้วไปรับราชการอยู่กับเจ้ามหาสมุตติราช มโนสารได้หน้าที่อำมาตย์ปกครองบังคับบัญชากิจการคติมุษย์ทั้งปวง ครั้นอยู่มาบุรุษ ๒ คนทำไร่แดงใกล้กันมีมูลดินคั่นกลาง บุรุษทั้งสองเก็บผล

แต่งแล้วเกิดวิวาทกันแย่งผลแต่งที่เถาเลื้อยไปออกผลในที่ดินของอีกฝั่งหนึ่ง มโนสารชี้ขาดข้อพิพาทว่า ผลแต่งอยู่ในไร่ของใครเป็นของคณนั้น บุรุษผู้แพ้คดีไปร้องทุกข์ต่อเจ้ามาหาสมมุติราช อำมาตย์คนหนึ่งออกไปพิจารณาไปเลิกเถาแต่งนำกลับมาไว้ตามต้น ผลแต่งกลับมาอยู่ในที่ดินของเจ้าของต้น บุรุษทั้งสองพอใจสรรเสริญเป็นอันมาก มโนสารอภัยลาออกจากราชการไปบวชเป็นฤๅษี เจริญภาวนาได้อภิญญา ๕ อรรฐสมาบัติ ๘ มีฤทธิ์เหาะไปที่กำแพงจักรวาล เห็นบาลีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษรในกำแพงจักรวาล มีปริมนชลเท่างายคชสาร จดจำเนื้อความได้แม่นยำแล้วนำมาเขียนเป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เนื้อหาเป็นพระธรรมนูน พระธรรมศาสตร์ และหลักอินทภาษ เป็นต้น หลักอินทภาษกล่าวถึงหลักธรรมและการดำรงตนของผู้พิพากษาคุลาการว่า ผู้พิพากษาคุลาการต้องตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่

- (๑) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะรักชอบ หรือเห็นแก่อำภิสลินบน
- (๒) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะโกรธ
- (๓) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว
- (๔) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง^{๑๖}

หลักความเป็นกลางเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในหัวข้อหลักอคติ ๔ เป็นหลักเดียวกันกับหลักอินทภาษในหลักความยุติธรรมในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์

อคติ หมายถึง ความลำเอียง ไม่เที่ยงธรรม ขาดความเป็นกลาง เกิดจากสาเหตุ ๔ ประการ

- (๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ
- (๒) โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความโกรธเกลียดชัง
- (๓) ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความขลาดกลัว
- (๔) โมหาคติ ความลำเอียง เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา^{๑๗}

หลักความเป็นกลางนี้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ จนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against self incrimination และหลัก *Miranda warning*

^{๑๖} สุทธิวาหนฤๅษณ์, ประวัติศาสตร์กฎหมาย (กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๒) หน้า ๑๐๔-๑๐๕

^{๑๗} คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่, หนังสือบูรณาการแผนใหม่กับธรรมชั้นตรี (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๖) หน้า ๕๒-๕๓

เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลถือเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Fundamental to human liberty) เป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจากภาษาลาติน (Latin maxim) ที่ว่า “nemo tenetur prodere se ipsum” แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “No one is bound to be tray himself” ความหมายคือบุคคลไม่อาจถูกบังคับให้ปรักปรำตนเอง หลักการนี้กล่าวไว้ในระบบกฎหมาย Common law และรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๕ (The Fifth Amendment) ได้นำหลัก Privilege against seif incrimination บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ต่อมาปี คศ. ๑๙๖๖ ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา พิพากษาคดี Miranda V. Arizona ซึ่งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ลงโทษจำคุกจำเลยโดยอาศัยคำรับสารภาพของจำเลยชั้นสอบสวนเป็นพยานหลักฐาน โดยไม่ปรากฏว่ามีการแจ้งเตือนจำเลยก่อนสอบบันทึกคำให้การจำเลย ว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ เป็นคำให้การที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการบังคับผู้ต้องหาให้การอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ พิพากษายกฟ้อง

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda ว่า ก่อนเริ่มการสอบสวนพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ๔ ข้อด้วยกันเรียกว่าหลัก *Miranda warning* คือ

(๑) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆเลยก็ได้

(๒) ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมาอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้

(๓) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน

(๔) หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาไม่ประสงค์เช่นนั้น

หลังจากได้รับคำเตือน ๔ ข้อแล้ว หากผู้ต้องหายังประสงค์จะให้ถ้อยคำต่อพนักงานสอบสวน ก็จะมีสิทธิที่จะให้การเป็นพยานอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญาไม่ได้ โดยถือว่าผู้ต้องหาสละสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้การ^{๑๘}

หลัก Privilege against seif incrimination บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๒ ห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน ตั้งแต่ พศ. ๒๔๗๗ และเพิ่มเติมมาตรา ๑๓๔/๔ เมื่อ พศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาก่อนสอบคำให้การ มิฉะนั้นรับฟังคำให้การนั้นเป็นพยานหลักฐานในคดีไม่ได้

^{๑๘} เกียรติขจร วังสวัสดิ์, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพมหานคร พลสยามพรีนติ้ง ๒๕๕๓) หน้า ๑๐-๑๒

๒.๑.๔ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็นสนธิสัญญาพหุภาคี สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติรับรองเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๙ สนธิสัญญานี้ ให้คำมั่นสัญญาว่า ภาคิจะเคารพสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของบุคคล ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพในศาสนา เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการชุมนุม สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการได้รับการพิจารณาด้วยความอย่างยุติธรรม ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐

สิทธิในการได้รับการพิจารณาตัวอย่างยุติธรรมนั้นบัญญัติไว้ในข้อ ๑๔ ดังนี้

๑. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาตีอาญา ซึ่งตนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติในสังคม ประชาธิปไตยหรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษ ซึ่งศาลเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญา หรือคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของคู่สมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก

๒. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

๓. ในการพิจารณาตีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด^{๑๙}

๒.๒ กฎหมายและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๒.๑ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕

เหตุผลในประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ คือ โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพะสังฆราชของคณะสงฆ์พุทธศาสนา พระพุทธศาสนา ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

๒.๒.๑.๑ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ.๒๕๐๕

๑. คณะสงฆ์ หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

๒. คณะสงฆ์อื่น หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจันนิกาย หรือ อนัมนิกาย

^{๑๙} Section 14 of the ICCPR (online) Available to ohchr.org/cn/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-civil-and-political-rights,2023 December 27.

๓. พระราชกฤษฎีกา หมายความว่า พระกฤษฎีกาที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตั้งแต่ชั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

๔. สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนาก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือรูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

๕. พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ของพระกฤษฎีกาในคณะสงฆ์ และแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม^{๒๐}

๒.๒.๑.๒ สมเด็จพระสังฆราช

๑. พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

๒. สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม

๓. ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้

๔. ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

(๑) ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

(๒) ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

(๓) ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

^{๒๐} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๕ ทวิ, ๕ ตริ

(๔) ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสอง มาตรา ๑๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(๕) ในการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ถ้าสมเด็จพระสังฆราชทรงเห็นเป็นการสมควรสำหรับกรณีที่มีเหตุตามวรรคสาม มาตรา ๑๐ หรือกรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เห็นเป็นการสมควรสำหรับกรณีที่มีเหตุตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสี่ มาตรา ๑๐ อาจพิจารณาเลือกสมเด็จพระราชาคณะหลายรูปที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เพื่อให้เป็นคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแทนผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง หรือแทนการดำเนินการตามวรรคสอง วรรคสาม หรือวรรคสี่ แล้วแต่กรณีได้ และจะให้มีผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวด้วยก็ได้ วิธีดำเนินการของคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชให้เป็นไปตามที่คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชกำหนด

(๖) เมื่อมีการแต่งตั้งหรือเลือกผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลทราบบฝ่าละอองธุลีพระบาท

(๗) ความทั้งหมดดังกล่าวไม่กระทบกระเทือนพระราชอำนาจที่จะทรงพระกรุณาโปรด หรือมีพระราชวินิจฉัยให้ปฏิบัติเป็นประการอื่น

๕. สมเด็จพระสังฆราชพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(๑) มรณภาพ

(๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๓) ลาออก

(๔) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก^{๒๑}

๒.๒.๑.๓ มหาเถรสมาคม

๑. มหาเถรสมาคมประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการอื่นอีกไม่เกิน ๒๐ รูปซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือพระภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควร และมีจริยวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองสงฆ์

^{๒๑} เรื่องเดิม มาตรา ๗-๑๑

การแต่งตั้งให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัยโดยจะทรงปรึกษาหารือกับสมเด็จพระสังฆราชก่อนก็ได้

๒. ให้ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๓. กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

๔. นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- (๑) มรณภาพ
- (๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- (๓) ลาออก
- (๔) ทรงพระกรุณาโปรดให้ออก

๕. ในกรณีที่กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ พระมหากษัตริย์อาจทรงแต่งตั้งพระภิกษุตามมาตรา ๑๒ รูปใดรูปหนึ่งเป็นกรรมการแทน กรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งแทนให้อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

๖. อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนาศึกษา และศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

๖.๑. เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง มาตรา ๑๕ ตรีก็ได้

๖.๒. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมจะตรากฎหมายมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้

พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษถึงขั้นให้สละสมณะเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ

๗. การประชุมมหาเถรสมาคม

(๑) ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

(๒) การประชุมมหาเถรสมาคมต้องมีกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการโดยการแต่งตั้งรวมกันมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุม
ระเบียบการประชุมมหาเถรสมาคมให้เป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม

(๓) ในกรณีที่ยังไม่มีการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่างให้ถือว่ามหาเถรสมาคมมีกรรมการเท่าจำนวนที่เหลืออยู่ในขณะนั้น

(๔) สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม

การจัดให้มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆ การแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการหรืออนุกรรมการ และระเบียบการประชุม ให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม^{๒๒}

๒.๒.๑.๔ การปกครองคณะสงฆ์

๑. คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

๒. เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

ภายใต้บังคับมาตรา ๒๐/๒ การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม

๓. การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะภาค หากมีพระราชดำริเป็นประการใด ให้ดำเนินการไปตามพระราชดำรินั้น

^{๒๒} เรื่องเดิม มาตรา ๑๒-๑๕, ๑๕ตรี, ๑๕จัตวา, ๑๖-๑๙

สำหรับการแต่งตั้งและถอดถอนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นให้
ดำเนินการไปตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะมีพระราชดำริเป็นประการอื่น

๔. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้จัดแบ่งเขตปกครองดังนี้

- (๑) ภาค
- (๒) จังหวัด
- (๓) อำเภอ
- (๔) ตำบล

จำนวนและเขตปกครองดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายธรรมนูญ

๕. การปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้นตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- (๑) เจ้าคณะภาค
- (๒) เจ้าคณะจังหวัด
- (๓) เจ้าคณะอำเภอ
- (๔) เจ้าคณะตำบล

เมื่อมหานิกายเห็นสมควร จะจัดให้มีรองเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะอำเภอ และ
รองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะนั้นๆ ก็ได้

๖. การแต่งตั้ง ถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอัน
เกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกร ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่
กำหนดในกฎหมายธรรมนูญ

๗. ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็น
เจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา

๘. การปกครองคณะสงฆ์อื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง^{๒๓}

๒.๒.๑.๕ นิกหกรรมและการสละสมณะเพศ

๑. พระภิกษุจะต้องรับนิกหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิกหกรรมที่
จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิกหกรรมตามพระธรรมวินัย

๒. ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ มหานครธรรมนูญธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์
และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิกหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม และให้ถือว่า

^{๒๓} เรื่องเดิม มาตรา ๒๐,๒๐/๑, ๒๐/๒, ๒๑-๒๓, ๔๕, ๔๖

เป็นการขอด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิกหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใดๆนั้นด้วย

๓. พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิกหกรรมให้สึก ต้องสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

๔. เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ ให้รับนิกหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิกหกรรมนั้น

(๒) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจฉิน

(๓) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง

(๔) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ให้พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณะเพศดังกล่าว ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น

๕. พระภิกษุรูปใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นบุคคลล้มละ ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่คดีถึงที่สุด

๖. พระภิกษุรูปใดถูกจับโดยต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจจัดดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศเสียได้ ดังนี้

(๑) เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว

(๒) เจ้าอาวาสแห่งวัดที่พระภิกษุรูปนั้นสังกัดไม่รับมอบตัวไว้ควบคุม

(๓) พนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม

(๔) พระภิกษุรูปนั้นมิได้สังกัดในวัดใดวัดหนึ่ง

๗. เมื่อจะต้องจำคุก กักขังหรือขังพระภิกษุรูปใดตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศเสียได้ และให้รายงานให้ศาลทราบถึงการสละสมณะเพศนั้น^{๒๔}

๒.๒.๑.๖ วัด

๑. วัดมีสองอย่าง คือ

^{๒๔} เรื่องเดิม มาตรา ๒๔-๓๐

(๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(๒) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

๒. หน้าที่เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

(๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตาม

พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

๓. อำนาจเจ้าอาวาส เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

(๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

(๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

(๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์

บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งสั่งโดยชอบด้วย

พระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๔. ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้า

อาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

๕. การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้

เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณียุบเลิกวัด ทรัพย์สินของวัดที่ถูกยุบเลิกให้ตกเป็นศาสนสมบัติกลาง

๖. วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด ให้สำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัด

นั้นด้วย การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน

กฎกระทรวง

๗. ที่ดิน ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

(๑) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

(๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

(๓) ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

๘. การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้อีกแต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีการโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับค่าผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

๙. ห้ามมิให้บุคคลโดยอายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เว้นแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

๑๐. ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

๑๑. ตามประมวลกฎหมายที่ดินวัดได้มาซึ่งที่ดินได้ไม่เกิน ๕๐ ไร่ ในกรณีที่เป็นการสมควรรัฐมนตรีอนุญาตให้วัดได้มาซึ่งที่ดินเกินจำนวนดังกล่าวได้ มิฉะนั้นวัดต้องจำหน่ายที่ดินส่วนที่เกินนั้นออกไปในเวลาที่กำหนด ๕ ปี^{๒๕}

๒.๒.๑.๗ ศาสนสมบัติ

๑. ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็นสองประเภท

(๑) ศาสนาสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง

(๒) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

๒. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย

๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๔. ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำงบประมาณประจำปีของศาสนสมบัติกลางด้วยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม และเมื่อได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้งบประมาณนั้นได้^{๒๖}

^{๒๕} เรื่องเดิม มาตรา ๓๑, ๓๒, ๓๒ทวิ, ๓๓-๓๔ และประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา ๘๔

^{๒๖} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๐, ๔๑

๒.๒.๒ กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

กฎมหาเถรสมาคมฉบับนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์เป็นต้นไป โดยประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๖๖ ตอนพิเศษลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๒๑

๒.๒.๒.๑ คำนิยามในกฎมหาเถรสมาคมนี้

(๑) พระภิกษุ หมายถึง

ก. พระภิกษุซึ่งมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ รวมถึงพระภิกษุซึ่งดำรงสมณศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระราชาคณะ และ

ข. พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ รวมถึงพระภิกษุผู้เป็นกิตติมศักดิ์ผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะ ผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการ และผู้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นพระราชาคณะขึ้นไป

(๒) ความผิด หมายถึงการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย

(๓) นิคหกรรม หมายถึงการลงโทษตามพระธรรมวินัย

(๔) ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึงพระภิกษุปกติที่ซึ่งมีสังกัดในวัดเดียวกันและมีสังวาสเสมอกันกับพระภิกษุผู้เป็นจำเลย

(๕) ผู้เสียหาย หมายถึงผู้ได้รับความเสียหายเฉพาะตัว เนื่องจากการกระทำความผิดของพระภิกษุผู้เป็นจำเลย และหมายความรวมถึงผู้จัดการแทนผู้เสียหายในกรณีดังต่อไปนี้

ก. ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลโดยตามกฎหมาย หรือตามที่พระภิกษุผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมพิจารณาเห็นสมควรให้เป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหายเฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งอยู่ในความดูแล

ข. บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือต่างบิดามารดาหรือต่างมารดาเฉพาะแต่ในความผิดซึ่งผู้เสียหายตายก่อนหรือหลังฟ้องหรือป่วยเจ็บไข้ไม่สามารถจะจัดการเองได้

ค. ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำแก่นิติบุคคล

(๖) โจทก์ หมายถึง

ก. ผู้มีส่วนได้เสีย หรือผู้เสียหายซึ่งฟ้องพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณาในข้อหาว่าได้กระทำความผิด หรือ

ข. พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์ ในชั้นพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมเกี่ยวกับความผิดของพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา

(๗) จำเลย หมายถึง

ก. พระภิกษุซึ่งถูกโจทก์ฟ้องต่อพระภิกษุผู้พิจารณา ในข้อหาว่าได้กระทำความผิด หรือ

ข. พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตกเป็นจำเลยในชั้นพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรม

(๘) ผู้กล่าวหา หมายถึงผู้บอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณา โดยที่ตนมิได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรือมิได้เป็นผู้เสียหายและประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ก. เป็นพระภิกษุปกติตตะหรือสามเณร ซึ่งถึงพร้อมด้วยศีลและอาจาระและมีสังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง

ข. เป็นคฤหัสถ์ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ มีความประพฤติเรียบร้อย มีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้ และมีอาชีพเป็นหลักฐาน

(๙) ผู้แจ้งความผิด หมายถึงพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งไม่มีอำนาจลงนิกกรรมแจ้งการกระทำความผิด หรือประพฤติการอันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุซึ่งได้พบเห็นต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

(๑๐) ผู้ถูกกล่าวหา หมายถึง

ก. พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาบอกกล่าวการกระทำความผิดต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

ข. พระภิกษุซึ่งถูกแจ้งความผิด แจ้งการกระทำความผิด หรือพฤติการณ์อันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดต่อพระภิกษุผู้พิจารณา

(๑๑) ผู้มีอำนาจลงนิกกรรม หมายถึงพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา

(๑๒) เจ้าสังกัด หมายถึงพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าสังกัด ซึ่งมีอำนาจลงนิกกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

(๑๓) เจ้าของเขต หมายถึงพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าคณะซึ่งเป็นเจ้าของเขตซึ่งมีอำนาจลงนิกกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่

(๑๔) ผู้พิจารณา หมายถึงเจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขตแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามข้อปฏิบัติเบื้องต้น

(๑๕) คณะผู้พิจารณา หมายถึงมหาเถรสมาคม และคณะผู้พิจารณาซึ่งดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรม

(๑๖) คณะผู้พิจารณาชั้นต้น หมายถึงคณะผู้พิจารณาตามความในข้อ ๒๔ ซึ่งประกอบด้วยอันดับ ๗ อันดับ ตามข้อ ๗ มีอำนาจลงนิกกรรม ตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยและการลงนิกกรรมชั้นต้น

(๑๗) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ หมายถึงคณะผู้พิจารณาตามความในข้อ ๒๕ ซึ่งประกอบด้วยอันดับ ๔ อันดับ มีอำนาจลงนิกกรรมตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกกรรมชั้นอุทธรณ์

(๑๘) คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา หมายถึงคณะผู้พิจารณาตามความในข้อ ๒๖ ซึ่งเป็นชั้นและอันดับสูงสุด ตามข้อ ๒๗ มีอำนาจลงนิกหกรรม ตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกหกรรมชั้นฎีกา^{๒๗}

๒.๒.๒.๒ ผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมชั้นต้น

ผู้มีอำนาจลงนิกหกรรม คือ พระภิกษุผู้พิจารณา และพระภิกษุซึ่งเป็นคณะผู้พิจารณา พระภิกษุผู้พิจารณา หมายถึงเจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขตแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามข้อปฏิบัติเบื้องต้น

พระภิกษุคณะผู้พิจารณา หมายถึงมหาเถรสมาคม และคณะผู้พิจารณาซึ่งมีผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิกหกรรม ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาส่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อในคำให้การนั้นด้วย แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิกหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น

ถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้ทำบันทึกข้อตกลงนั้นไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้นด้วย

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องหรือให้การปฏิเสธ ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป จำแนกดังนี้

๑. การลงนิกหกรรมพระภิกษุไม่ใช่ผู้ปกครองสงฆ์

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าหัวหน้าอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบล (๓) เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นมิได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

^{๒๗} กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ข้อ ๔

เมื่อไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอนั้นหนึ่งรูปแทน
เว้นแต่อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

๑.๑ ความผิดของพระภิกษุต่างวัดกระทำผิดร่วมกัน

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุเหล่านั้นสังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัดของพระภิกษุเหล่านั้นร่วมกัน

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด (๓) เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

รูปใดรูปหนึ่งตามที่เจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอเห็นสมควร

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุเหล่านั้นมิได้สังกัดอยู่ หรือในเขตจังหวัดที่สังกัดเพียง

บางรูป

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอนั้นหนึ่งรูปแทน เว้นแต่
อำเภอนั้นมีตำบลเดียว^{๒๘}

๒. การลงนิคหกรรมพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๒.๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาส

บังคับตามกฎหมายอาญาข้อ ๕ คือ

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบล (๓) เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นมิได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

๒.๒ เจ้าอาวาสหรือรองเจ้าคณะตำบล

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด

^{๒๘} เรื่องเดิม ข้อ ๕, ๖, ๑๓, ๑๔

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอนั้นหนึ่งรูปแทน เว้นแต่
อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้อยู่ในสังกัด

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอนั้นหนึ่งรูปแทน เว้นแต่
อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

๒.๓ เจ้าคณะตำบลหรือรองเจ้าคณะอำเภอ

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอเจ้าของสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะจังหวัด (๒) รองเจ้าคณะจังหวัด (๓) เจ้าคณะอำเภอเจ้าของสังกัด

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเลือกเจ้าคณะอำเภอในเขตจังหวัดนั้นหนึ่งรูปแทน

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะจังหวัด (๒) รองเจ้าคณะจังหวัด (๓) เจ้าคณะอำเภอเจ้าของเขต

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเลือกเจ้าคณะอำเภอในเขตจังหวัดนั้นหนึ่งรูปแทน

๒.๔ เจ้าคณะอำเภอ หรือรองเจ้าคณะจังหวัด

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) รองเจ้าคณะภาค (๓) เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของสังกัด

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค ให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในเขตภาคนั้นหนึ่งรูปแทน

ข. ความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) รองเจ้าคณะภาค (๓) เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค ให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในเขตภาคนั้นหนึ่งรูปแทน

๒.๕ เจ้าคณะจังหวัดหรือรองเจ้าคณะภาค

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตภาคที่สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะภาคเจ้าของสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครอง (๒) เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด (๓) ให้เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหนั้นเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตภาคที่มีได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครอง (๒) เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต (๓) ให้เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหนั้นเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

๒.๖ เจ้าคณะภาค

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครอง

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ มหาเถรสมาคม

๒.๗ เจ้าคณะใหญ่ หรือกรรมการมหาเถรสมาคม

ผู้พิจารณา ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ กรรมการมหาเถรสมาคม

๒.๘ พระภิกษุผู้เป็นกิตติมศักดิ์ ผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะ ผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการ

บังคับตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อ ๗ โดยอนุโลม คือ ตามข้อ ๗ (๑) ถึง (๗) แล้วแต่ว่าผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในสถานะตำแหน่งใด

๒.๙ พระภิกษุทรงสมณศักดิ์ พระราชาคณะชั้นต่างๆ

๒.๙.๑ พระราชาคณะชั้นสามัญ หรือชั้นราช ตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะจังหวัด หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์

บังคับตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อ ๗ (๔) คือ

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) รองเจ้าคณะภาค (๓) เจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค ให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในเขตภาคนั้นเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่ไม่ได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) รองเจ้าคณะภาค (๓) เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค ให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในเขตภาคนั้นเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

๒.๙.๒ พระราชาคณะชั้นเทพ ตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะภาคหรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์

บังคับตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อ ๗ (๕) คือ

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตภาคที่สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครอง (๒) เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด (๓) เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหนั้นเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตภาคที่ไม่ได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครอง (๒) เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต (๓) เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหนั้นเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

๒.๙.๓ พระราชาคณะชั้นธรรมขึ้นไป ตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์

บังคับตามกฎหมายอาญา มาตรา ๗ (๗) คือ

ผู้พิจารณา ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ มหาเถรสมาคม

หากผู้ถูกกล่าวหาดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ให้เจ้าอาวาสเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่ด้วย

๒.๑๐ การลงโทษกรรมเกี่ยวกับความผิดร่วมกัน

๒.๑๐.๑ ในระหว่างพระภิกษุตามกฎหมายอาญา มาตรา ๕ หรือข้อ ๖ กับพระภิกษุในข้อ ๗ หรือข้อ ๘ และหรือข้อ ๙

๒.๑๐.๒ ในระหว่างพระภิกษุตามกฎหมายอาญา มาตรา ๗ หรือข้อ ๘ และหรือข้อ ๙

บังคับตามกฎหมายอาญา มาตรา ๗ ข้อ ๘ ข้อ ๙ แล้วแต่กรณี

ผู้พิจารณา มีหลายรูป ให้เป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งสูง ถ้าดำรงตำแหน่งชั้นเดียวกัน ให้เป็นอำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น

๒.๑๑ ความผิดของพระภิกษุซึ่งเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร

(๑) กลับมาสำนักรอยู่ในเขตที่สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของผู้ปกครองสงฆ์เจ้าสังกัด

(๒) กลับมาสำนักรอยู่ในเขตที่ไม่ได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของผู้ปกครองสงฆ์ในเขตพื้นที่มาสำนักร

อยู่^{๒๙}

๒.๒.๒.๓ ผู้มีอำนาจลงโทษกรรมชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา

๑. อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยซึ่งมีเจ้าคณะอำเภอเป็นหัวหน้า

^{๒๙} เรื่องเดิม ข้อ ๗ - ข้อ ๑๑

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) เจ้าคณะจังหวัด (๓) รองเจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด
ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัด ให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในภาคเดียวกันเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

๒. อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะใหญ่ (๒) เจ้าคณะภาค (๓) รองเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด
ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค ให้เจ้าคณะใหญ่เลือกเจ้าคณะภาคในหนเดียวกันเข้าร่วมอีกหนึ่งรูป

๓. อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยซึ่งมีเจ้าคณะภาคเป็นหัวหน้า

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะใหญ่ (๒) เจ้าคณะภาคในหนนั้นที่มีได้ร่วมในการพิจารณา
ชั้นต้น ซึ่งเจ้าคณะใหญ่เลือก ๒ รูป

๔. อุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยซึ่งมีเจ้าคณะใหญ่เป็นหัวหน้า

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ มหาเถรสมาคม

๕. การวินิจฉัยลงนิกหกรรมชั้นฎีกา

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ มหาเถรสมาคม

คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมให้เป็นที่สุด^{๓๐}

๒.๒.๒.๔ การฟ้องคดีและการสั่งฟ้อง (วิธีปฏิบัติเบื้องต้น)

คดีวินัยสงฆ์เข้าสู่กระบวนการนิกหกรรมได้ ๓ กรณี คือ

๑. เมื่อโจทก์ฟ้องเป็นคดี

๑.๑ เมื่อโจทก์ฟ้องพระภิกษุในข้อหาว่าได้กระทำความผิด โดยยื่นฟ้องเป็นหนังสือด้วยตนเองต่อ
เจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะเจ้าสังกัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามี
อำนาจลงนิกหกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี แต่ถ้าโจทก์ไม่สามารถจะไปยื่นฟ้องด้วยตนเอง จะมี
หนังสือมอบให้ผู้ใดผู้หนึ่งไปยื่นฟ้องแทนก็ได้

๑.๒ ให้พระภิกษุผู้พิจารณาตรวจสอบลักษณะของโจทก์และลักษณะของคำฟ้องนั้นก่อน ดังนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่า โจทก์ประกอบด้วยลักษณะตามข้อ ๔ (๖) ก. คือเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือเป็น
ผู้เสียหายในเรื่องที่ฟ้องนั้น และคำฟ้องของโจทก์ประกอบด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้

ก. ฟ้องระบุการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดอัน
เกี่ยวกับเวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วย โดยสมควรเท่าที่
จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

^{๓๐} เรื่องเดิม ข้อ ๒๓ - ข้อ ๒๗

ข. เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เรื่องเก่าอันมิได้คิดจะฟ้องมาแต่เดิม

ค. เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เรื่องที่มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจลงมติกรรมถึงที่สุดแล้ว

ง. เรื่องที่นำมาฟ้อง มิใช่เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลฝ่ายราชอาณาจักร หรือมิใช่เรื่องที่มีคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลฝ่ายราชอาณาจักรถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่กรณีที่มีปัญหาทางพระวินัย ในกรณีเช่นนี้ ให้สั่งรับคำฟ้องนั้นไว้เพื่อพิจารณาดำเนินการตามความในข้อ ๑๓

(๒) ถ้าปรากฏว่า โจทก์หรือคำฟ้องของโจทก์บกพร่อง จากลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวใน (๑) ให้สั่งไม่รับคำฟ้องนั้น ด้วยระบุข้อบกพร่องไว้ในคำสั่งและแจ้งให้โจทก์ทราบ

๑.๓ ก่อนสั่งรับคำฟ้อง ตามความใน (๑) หรือ (๒) ข้างต้นจะสอบถามโจทก์ให้ชี้แจงในเรื่องใดๆซึ่งเกี่ยวกับลักษณะของโจทก์ หรือลักษณะของคำฟ้องนั้นอันเป็นที่สงสัยก็ได้และให้จดคำชี้แจงของโจทก์นั้นไว้ประกอบการพิจารณาด้วย

๑.๔ ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อในคำให้การนั้นด้วย แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงมติกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น

ในกรณีที่เกี่ยวกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้ทำบันทึกข้อตกลงนั้นไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้น

ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องหรือให้การปฏิเสธ ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นที่กำหนดไว้ แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

๑.๕ การอุทธรณ์คำสั่งไม่รับฟ้อง

(๑) ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งไม่รับคำฟ้องถ้าเป็นกรณีความผิดครุกาบัติ โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งเป็นหนังสือเสนอผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วันนับแต่วันทราบคำสั่ง และให้ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นต้นภายใน ๑๕ วันนับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง

(๒) เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นได้รับอุทธรณ์คำสั่งแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน 30 วันนับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยนั้นแก่โจทก์ภายใน 15 วันนับแต่วันได้รับคำวินิจฉัย

(๓) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นวินิจฉัยสั่งให้รับคำฟ้อง ให้ผู้ออกคำสั่งดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ ต่อไป ถ้าวินิจฉัยสั่งไม่ให้รับคำฟ้องให้เป็นอันถึงที่สุด

๒. เมื่อมีผู้กล่าวหา

๒.๑ ผู้กล่าวหา หมายถึงผู้บอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุต่อพระภิกษุผู้พิจารณา โดยที่ตนมิได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย หรือมิได้เป็นผู้เสียหาย และประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ก. เป็นพระภิกษุปกติตตะหรือสามเณรซึ่งถึงพร้อมด้วยศีล และอาจารย์และมีสังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง

ข. เป็นคฤหัสถ์ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ มีความประพฤติเรียบร้อยมีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้ และมีอาชีพเป็นหลักฐาน

๒.๒ เมื่อมีผู้กล่าวหาบอกกล่าวการกระทำความผิดของพระภิกษุ โดยยื่นคำกล่าวหาเป็นหนังสือด้วยตนเอง ต่อเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะสังฆัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขต ในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิกกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี

๒.๓ ในกรณีดังกล่าวข้างต้น ให้พระภิกษุผู้พิจารณาตรวจลักษณะของผู้กล่าวหาและลักษณะของคำกล่าวหาโดยอนุโลมตามลักษณะของคำฟ้องดังที่ได้กำหนดไว้ในข้อ ๑๒ (๑)

(๑) ถ้าปรากฏว่าผู้กล่าวหาและคำกล่าวหาต้องด้วยลักษณะดังกล่าวในวรรคต้นให้ส่งรับคำกล่าวหาไว้พิจารณาดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ โดยอนุโลม ถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้การแบ่งรับความผิดเบากว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกกล่าวหาหรือให้การปฏิเสธเมื่อได้ไต่สวนมูลคำกล่าวหาแล้ว ปรากฏว่าคำกล่าวหา นั้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุดโดยอนุโลมตามความในข้อ ๒๑ (๑)

(๒) ถ้าปรากฏว่าผู้กล่าวหาหรือคำกล่าวหา นั้นบกพร่องจากลักษณะดังกล่าวในวรรคต้น ให้ส่งไม่รับคำกล่าวหา นั้น โดยระบุข้อบกพร่องไว้ในคำสั่งและแจ้งให้ผู้กล่าวหาทราบ แต่ถ้าเป็นกรณีความผิดครุ กาบติ ให้ส่งไม่รับคำกล่าวหา นั้นโดยความเห็นชอบของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี คำสั่งไม่รับคำกล่าวหาดังกล่าวนั้นให้เป็นอันถึงที่สุด

๒.๔ วิธีปฏิบัติก่อนส่งรับคำกล่าวหาหรือไม่รับคำกล่าวหา ให้นำความในข้อ ๑๒ วรรคท้ายมาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยผู้พิจารณาจะสอบถามผู้กล่าวหาให้ชี้แจงในเรื่องใดๆซึ่งเกี่ยวกับลักษณะของผู้กล่าวหา หรือ ลักษณะของคำกล่าวหา นั้นอันเป็นที่สงสัยก็ได้ และให้จดคำชี้แจงของผู้กล่าวหาไว้

๓. เมื่อผู้ปกครองสงฆ์พบการกระทำผิด

๓.๑ เมื่อพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ได้พบเห็นพฤติการณ์อันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดของพระภิกษุ หรือพบเห็นการกระทำความผิดของพระภิกษุ

(๑) ถ้าผู้พบเห็นนั้น ไม่มีอำนาจลงนิกกรรม ให้แจ้งพฤติการณ์หรือการกระทำความผิดที่ได้พบเห็นนั้นเป็นหนังสือไปยังเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะเจ้าสังฆัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้น

เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคหกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการตามความในข้อ ๑๓ โดยอนุโลม ถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้การแบ่งรับความผิดเบากว่าหรือน้อยกว่าที่ถูกกล่าวหาหรือให้การปฏิเสธ เมื่อได้ไต่สวนมูลคำแจ้งความผิดนั้นแล้วปรากฏว่าคำแจ้งความผิดนั้นไม่มีมูลให้เป็นอันถึงที่สุดโดยอนุโลมตามความในข้อ ๒๑ (๒)

(๒) ถ้าผู้พบเห็นนั้น เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะสังฆัด หรือเจ้าคณะเจ้าของเขตในเขตที่ความผิดนั้นเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผู้พิจารณามีอำนาจลงนิคหกรรมตามที่กำหนดไว้แล้วแต่กรณี ให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

ก. ในกรณีที่พบเห็นพฤติการณ์อันเป็นที่น่ารังเกียจสงสัยในความผิดให้ดำเนินการ ตามความในข้อ ๑๓ โดยอนุโลม ถ้าพระภิกษุผู้ต้องสงสัยในความผิดนั้นให้การแบ่งรับความผิดเบากว่าหรือน้อยกว่าที่ถูก รังเกียจสงสัย หรือให้การปฏิเสธเมื่อได้ไต่สวนแล้ว ปรากฏว่าพฤติการณ์อันเป็นที่น่าสงสัยในความผิดนั้น ไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด โดยอนุโลมตามความในข้อ ๒๑ (๒)

ข. ในกรณีที่พบเห็นความผิดโดยประจักษ์ชัด ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดนั้น โดยบันทึกพฤติการณ์และความผิดพร้อมด้วยคำสั่งลงนิคหกรรมนั้นไว้เป็นหลักฐาน และให้พระภิกษุผู้ถูกลงนิคหกรรมลงชื่อรับทราบไว้ด้วย

๓.๒ คำสั่งลงนิคหกรรมตามความในข้อ (๒) ข. ถ้าเป็นกรณีความผิดครุกาบัติ พระภิกษุผู้ถูกลงนิคหกรรมมีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้ แล้วแต่กรณี และให้นำความในหมวด ๓ ส่วนที่ ๓ และส่วนที่ ๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม^{๓๑}

๒.๒.๒.๕ วิธีไต่สวนมูลฟ้อง

๑. มูลฟ้อง หมายถึงมูลเหตุแห่งการฟ้องของโจทก์ ซึ่งฟ้องจำเลยด้วยมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ด้วยมูลเหตุที่โจทก์ได้พบเห็นการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง

(๒) ด้วยมูลเหตุที่โจทก์ได้ยินการกระทำความผิดของจำเลยด้วยตนเอง หรือได้ยินคำบอกเล่าที่มีหลักฐานอันควรเชื่อถือได้

(๓) ด้วยมูลเหตุที่รังเกียจสงสัย โดยมีพฤติการณ์อันน่าเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิด

^{๓๑}เรื่องเดิม ข้อ ๔ (๘), ข้อ ๑๒ - ข้อ ๑๖

๒. ในการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนจากพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ อาจให้เห็นข้อมูลดังต่อไปนี้

(๑) การกระทำของจำเลยที่โจทก์เอามาฟ้อง ต้องด้วยบทบัญญัติของพระวินัยหรือไม่

(๒) การฟ้องของโจทก์มีมูลเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๑๗ หรือไม่

๓. การไต่สวนมูลฟ้อง ให้กระทำเป็นการลับ และให้นำความในข้อ ๓๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม เพื่อจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งวันเวลาและสถานที่ทำการไต่สวนมูลฟ้องให้โจทก์และจำเลยทราบ พร้อมทั้งส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบด้วย

๔. โจทก์ต้องมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องทุกครั้ง ถ้าไม่มาตามที่ได้รับแจ้งติดต่อกัน ๓ ครั้ง โดยมิได้ชี้แจงถึงเหตุขัดข้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด ส่วนจำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องหรือจะไม่มาก็ได้

๕. ก่อนไต่สวนมูลฟ้องหรือในระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง

(๑) ถ้าจำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

(๒) ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียถึงมรณภาพหรือโจทก์ ซึ่งเป็นผู้เสียหายถึงมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทนให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแต่งตั้งพระภิกษุผู้เป็นคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามความเห็นสมควร ให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทน

๖. เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องเสร็จแล้ว ให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่าคำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้สั่งประทับฟ้อง แล้วดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

(๒) ถ้าปรากฏว่าคำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

๗. การอุทธรณ์คำสั่งยกฟ้อง

(๑) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพติ ซึ่งมีใช้คำสั่งของมหาเถรสมาคม โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ โดยยื่นอุทธรณ์คำสั่งเป็นหนังสือต่อผู้ออกคำสั่งภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่งและให้ผู้ออกคำสั่งส่งอุทธรณ์คำสั่งนั้นไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง

เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้รับอุทธรณ์คำสั่งแล้ว ให้วินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งนั้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันได้รับอุทธรณ์คำสั่ง เมื่อวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งเสร็จแล้วให้ส่งคำวินิจฉัยไปยังผู้ออกคำสั่ง เพื่อแจ้งคำวินิจฉัยแก่โจทก์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันได้รับคำวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่ง

ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นมีมูล ให้ดำเนินการตามข้อ ๒๑ (๑) ต่อไป ถ้าวินิจฉัยว่าคำฟ้องนั้นไม่มีมูล ให้เป็นอันถึงที่สุด

(๒) ถ้าเป็นกรณีความผิดครุภาพัตติ ซึ่งเป็นคำสั่งของมหาเถรสมาคมหรือเป็นกรณีความผิดลหุภาพัตติให้เป็นอันถึงที่สุด^{๓๒}

๒.๒.๒.๖ วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมขั้นต้น

๑. ก่อนดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม โดยเฉพาะในกรณีที่มีผู้กล่าวหาตามความในข้อ ๑๕ (๑) หรือในกรณีที่มีผู้แจ้งความผิดตามความในข้อ ๑๖ (๑) หรือในกรณีตามความในข้อ ๑๖ (๒) ก. ให้คณะผู้พิจารณาขั้นต้น แต่งตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งตามความเห็นสมควรให้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์ ในกรณีเช่นนี้ ให้คณะผู้พิจารณาขั้นต้นส่งสำเนาคำกล่าวหา หรือคำแจ้งความผิดรวมทั้งสำเนาบ้นที่กถ้อยคำสำนวนที่มีอยู่ให้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่โจทก์แทนสงฆ์

๒. การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ให้กระทำในที่พร้อมหน้าโจทก์จำเลยเว้นแต่ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่มาฟังการพิจารณาตามกำหนดที่คณะผู้พิจารณาขั้นต้นนัดหมายไว้ โดยมีได้แจ้งเหตุขัดข้องเป็นหนังสือให้คณะผู้พิจารณาขั้นต้นทราบก่อนถึงวันนัดหมาย ให้ถือว่าฝ่ายนั้นหรือทั้งสองฝ่ายสละสิทธิเข้าฟังการพิจารณา ผู้พิจารณาขั้นต้นมีอำนาจดำเนินการพิจารณาต่อไปตามความเห็นสมควร

(๒) โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย มีหนังสือแจ้งเหตุขัดข้องที่จะมาฟังการพิจารณาตามกำหนดไม่ได้ และคณะผู้พิจารณาขั้นต้นพิจารณาไม่เห็นสมควรอนุญาตให้เลื่อนการพิจารณา

(๓) โจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในที่พิจารณา และคณะผู้พิจารณาขั้นต้นได้สั่งให้โจทก์หรือจำเลยนั้นออกไปจากที่พิจารณาตามความในข้อ ๓๐ วรรค ๒ คณะผู้พิจารณาขั้นต้น มีอำนาจดำเนินการพิจารณาต่อไปตามความเห็นสมควร

๓. การพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ให้กระทำเป็นการลับ บุคคลดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิ์อยู่ในที่พิจารณาคือ

(๑) โจทก์และจำเลย

(๒) พยานเฉพาะที่กำลังให้การ

(๓) ผู้ที่ได้รับเชิญมาเพื่อปฏิบัติการใดๆเกี่ยวกับการพิจารณา

(๔) พระภิกษุผู้ทำหน้าที่จดบันทึกถ้อยคำสำนวน

^{๓๒} เรื่องเดิม ข้อ ๑๗ - ข้อ ๒๒

ถ้ามีผู้ใดก่อความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในที่พิจารณาหรือในบริเวณที่พิจารณา คณะผู้พิจารณา ขึ้นต้นมีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย หรือสั่งให้ผู้นั้นออกไปจากที่นั้นหรือบริเวณนั้นได้ และถ้าเป็นการสมควรจะขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรให้มารักษาความสงบเรียบร้อยก็ได้

๔. โจทก์หรือจำเลย จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและในกรณี พิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมมิได้ คือห้ามแต่งตั้งทนายความเข้าว่าต่างหรือแก้ต่าง

๕. ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ให้รวบรวมพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย หรือพยานหลักฐานที่คณะผู้พิจารณาขึ้นต้นเห็นสมควรนำมาสืบซึ่งอาจพิสูจน์ให้เห็นความผิด หรือความ บริสุทธิ์ของจำเลย ตามลักษณะแห่งพยานหลักฐาน

๖. เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา ให้คณะผู้พิจารณาขึ้นต้นมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการดังต่อไปนี้

- (๑) แจกกำหนดวันเวลาและสถานที่พิจารณา แก่โจทก์จำเลย
  - (๒) ออกหนังสือเรียกพยานหรือบุคคลใดๆ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ฟ้องนั้นมาให้ถ้อยคำ
  - (๓) ออกหนังสือเรียกเอกสารหรือวัตถุสิ่งของจากบุคคลผู้ครอบครองหรือให้ผู้นั้นส่งเอกสารหรือ วัตถุสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐาน
  - (๔) ให้ทำการตรวจตัวผู้เสียหายหรือตัวจำเลย ตรวจสถานที่ วัตถุสิ่งของหรือสิ่งอื่นใดซึ่งอาจใช้ เป็นพยานหลักฐานได้ โดยบันทึกรายละเอียดการตรวจไว้ด้วย
  - (๕) แจกให้เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะในเขตอื่นรวบรวมข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอันอยู่ในเขต นั้นหรือให้ชี้แจงพฤติการณ์อันใดเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ฟ้องนั้น
  - (๖) จัดบันทึกถ้อยคำสำนวนการพิจารณาด้วยตนเอง เว้นแต่ในกรณีจำเป็นจะให้มีพระภิกษุเป็นผู้ จัดบันทึกตามถ้อยคำผู้พิจารณาก็ได้
  - (๗) ทำรายงานการพิจารณาแต่ละครั้งรวมไว้ในสำนวน ถ้านัดหมายเพื่อปฏิบัติการใดๆ ให้บันทึก ไว้ในรายงานนั้น และให้คู่กรณีมาฟังการพิจารณาลงชื่อรับทราบไว้ด้วย
- กรณีดังกล่าวใน (๒) (๓) และ (๔) ถ้าเป็นการจำเป็นจะขอให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรเข้าร่วม ดำเนินการด้วยก็ได้

๗. ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยมีเหตุสุดวิสัยให้ผู้ พิจารณาอีก ๒ รูปดำเนินการพิจารณาต่อไป

๘. บรรดาเอกสารสำนวนเกี่ยวกับการไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม เป็นความลับ เฉพาะคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณา ถ้าโจทก์จำเลยจะขออนุญาต คัดสำเนาเพื่อประโยชน์ในการอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณาอนุญาต โดยให้อยู่ใน ความควบคุมของผู้อนุญาตและให้ผู้อนุญาตลงนามไว้ด้วย

การโฆษณาเอกสารตามความข้างต้นจะกระทำได้โดยอนุมัติมหาเถรสมาคม

๙. พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้น มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการไต่สวนมูลฟ้อง และในกรณีพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมที่ได้รับคำร้องขอหรือคำสั่งให้ปฏิบัติการใดๆจากผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณี

๑๐. การยื่นบัญชีระบุงาน

ให้โจทก์และจำเลยเสนอบัญชีระบุงานหลักฐานของตนต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นล่วงหน้าก่อนถึงวันสืบพยานไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน

ถ้าโจทก์หรือจำเลยร้องขอระบุงานหลักฐานของตนเพิ่มเติมในระหว่างสืบพยานหลักฐานฝ่ายตนยังไม่เสร็จ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นใช้ดุลยพินิจสั่งตามที่เห็นสมควร

๑๑. การสืบพยานหลักฐานและการถามพยาน

๑๑.๑ ในการรวบรวมพยานหลักฐานให้สืบพยานโจทก์ก่อนพยานจำเลย

๑๑.๒ ในการสืบพยานคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีหน้าที่ซักถามพยานโจทก์และพยานจำเลย ตามประเด็นข้อกล่าวหาของโจทก์และประเด็นข้อแก้ของจำเลยแล้วแต่กรณี แล้วเปิดโอกาสให้โจทก์และจำเลยซักถามพยานตามประเด็นดังกล่าวข้างต้น โดยคณะผู้พิจารณาชั้นต้นถามฝ่ายโจทก์ว่า จะซักถามพยานของตนอย่างไรบ้างหรือไม่ ถ้าโจทก์ซักถามแล้วหรือไม่ซักถาม ให้ถามฝ่ายจำเลยว่าจะซักค้ำนพยานโจทก์อย่างไรบ้างหรือไม่ เมื่อฝ่ายจำเลยซักค้ำนพยานโจทก์แล้ว ให้ถามฝ่ายโจทก์ว่าจะถามตึงพยานฝ่ายตนอย่างไรบ้างหรือไม่

๑๑.๓ ถ้าเป็นพยานฝ่ายจำเลย ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นถามฝ่ายจำเลยว่าจะซักถามพยานของตนอย่างไรบ้างหรือไม่ ถ้าจำเลยซักถามแล้วหรือไม่ซักถาม ให้ถามฝ่ายโจทก์ว่าจะซักค้ำนพยานจำเลยอย่างไรบ้างหรือไม่ เมื่อฝ่ายโจทก์ซักค้ำนพยานจำเลยแล้ว ให้ถามฝ่ายจำเลยว่าจะถามตึงพยานฝ่ายตนอย่างไรบ้างหรือไม่ ทั้งนี้ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นบันทึกการซักถาม ซักค้ำนและถามตึง ดังกล่าวไว้ในสำนวนพิจารณานั้นด้วย

๑๑.๔. ในการซักถามพยาน ซักค้ำนพยาน หรือถามตึงพยาน ตามความดังกล่าวข้างต้น

(๑) ห้ามมิให้โจทก์หรือจำเลยฝ่ายที่อ้างพยาน ใช้คำถามนำเพื่อให้พยานตอบ

(๒) ห้ามมิให้โจทก์หรือจำเลยทั้งสองฝ่าย ใช้คำถามอันไม่เกี่ยวกับประเด็น คำถามที่เป็นการหมิ่นประมาทพยาน หรือคำถามที่อาจทำให้พยานต้องถูกฟ้องทางคณะสงฆ์หรือทางราชอาณาจักร

พยานไม่ต้องตอบคำถามที่ต้องห้ามดังกล่าวข้างต้น และถ้ามีคำถามเช่นนั้นให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเตือนผู้ถามและพยาน

๑๑.๕ เมื่อสืบพยานของฝ่ายใดไปแล้วพอสมควรแก่กรณี คณะผู้พิจารณาชั้นต้นจะสั่งให้งดการสืบพยานของฝ่ายนั้นที่ยังไม่ได้สืบ ซึ่งเห็นว่าไม่จำเป็นก็ได้

๑๑.๖ เมื่อสืบพยานของฝ่ายโจทก์และจำเลยเสร็จแล้ว ถ้าปรากฏว่ายังมีพยานหลักฐานใดๆ ซึ่งคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเห็นสมควรสืบเพิ่มเติม ก็ให้ดำเนินการสืบพยานหลักฐานนั้นได้

ในกรณีสืบพยานที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นนำมาสืบ เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซักถามพยานแล้ว ถ้าโจทก์หรือจำเลยขออนุญาตซักถามพยานนั้น คณะผู้พิจารณาชั้นต้นจะอนุญาตให้ซักถามตามประเด็นนั้นก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร แต่ถ้าทั้งสองฝ่ายขออนุญาตซักถามก็ให้โจทก์ซักถามก่อน

๑๑.๗ คำให้การของพยาน ให้จดไว้แล้วอ่านให้พยานฟัง และให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้น พยานกับผู้จดคำให้การของพยานลงชื่อไว้ด้วย

๑๒. การเดินเผชิญสืบและการส่งประเด็น

(๑) เมื่อมีการณ์จำเป็น คณะผู้พิจารณาชั้นต้นอาจสืบพยานโดยวิธีเดินเผชิญสืบในเขตอำนาจของตนหรือโดยวิธีส่งประเด็นไปให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นในเขตอื่นอันเป็นที่พำนักของพยาน ทำการสืบพยานอันอยู่ในเขตนั้นก็ไ้

(๒) ในกรณีส่งประเด็นไปสืบให้ส่งคำฟ้องของโจทก์และคำให้การของจำเลยพร้อมทั้งสำนวนเท่าที่จำเป็นไปยังผู้รับประเด็นเพื่อดำเนินการสืบพยานตามประเด็นนั้น

ก่อนส่งประเด็นไปสืบ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบ ถ้าโจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดไม่ติดใจไปฟังการพิจารณาก็ไ้

(๓) ผู้รับประเด็นมีอำนาจดำเนินการสืบพยานเช่นเดียวกับผู้ส่งประเด็น เมื่อมีกำหนดจะสืบพยาน ณ วัน เวลา และสถานที่ใด ให้แจ้งกำหนดการสืบพยานไปยังผู้ส่งประเด็นเพื่อแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบ เมื่อสืบพยานตามประเด็นเสร็จ ให้ส่งสำนวนคืนมายังผู้ส่งประเด็นโดยไม่ชักช้า

๑๓. กรณีมีเหตุเกิด ก่อนพิจารณาหรือในระหว่างพิจารณา ถ้าปรากฏว่า

(๑) เรื่องที่นำมาฟ้องนั้น ได้มีการฟ้องร้องกันในศาลฝ่ายราชอาณาจักร ให้รอการพิจารณาเรื่องนั้นไว้ก่อน

(๒) จำเลยเป็นบ้าคลั่ง เป็นผู้เพ้อถึงไม่รู้สีกตัว กระสับกระส่ายเพราะเวทนา กล้าถึงไม่มีสติสัมปชัญญะหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ ให้รอการพิจารณาไว้ก่อนจนกว่าจำเลยจะหายเป็นปกติ

(๓) จำเลยถึงมรณภาพ ให้เรื่องเป็นอันถึงที่สุด

(๔) จำเลยพ้นจากความเป็นพระภิกษุ ให้ยุติการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีความผิดครุกาบัติ

(๕) โจทก์ขอถอนฟ้องทั้งหมดหรือเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้ยุติการพิจารณาตามคำขอถอนของโจทก์ เว้นแต่ในกรณีความผิดครุกาบัติ หรือในกรณีที่จำเลยคัดค้านการขอถอนคำฟ้องนั้น

(๖) โจทก์ไม่มาดำเนินการตามที่คณะผู้พิจารณาชั้นต้นนัดหมายไว้ ให้ยุติการพิจารณา เว้นแต่โจทก์จะได้ชี้แจงเหตุผลขัดข้องเป็นหนังสือภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ยุติการพิจารณา

(๗) โจทก์ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียถึงมรณภาพ หรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายมรณภาพหรือตาย โดยไม่มีผู้จัดการแทนให้นำความในข้อ ๒๐ (๒) มาใช้บังคับโดยอนุโลม คือตั้งพระภิกษุผู้ทรงคุณวุฒิรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นโจทก์แทน

ในกรณียุติการพิจารณาตามวงเล็บ (๕) (๖) ไม่ตัดสิทธิของโจทก์อื่นที่จะฟ้องในเรื่องนั้นและไม่ตัดสิทธิของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นที่จะดำเนินการพิจารณาเรื่องนั้นต่อไปตามที่เห็นสมควร

๑๔. การทำคำวินิจฉัย

เมื่อมีการสืบพยานทุกฝ่ายเสร็จแล้วให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นดำเนินการวินิจฉัยดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่า จำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุผลที่จำเลยไม่ต้องรับนิคหกรรม ให้วินิจฉัยยกฟ้องของโจทก์

(๒) ถ้าปรากฏว่า จำเลยได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยเป็นความผิด และไม่มีข้อยกเว้นโทษอย่างใด ให้วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามความผิดนั้น

๑๕. การลงนิคหกรรมนอกคำฟ้อง

ในการวินิจฉัยลงนิคหกรรมนอกจากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมีอำนาจวินิจฉัยลงนิคหกรรมตามคำฟ้องของโจทก์แล้ว ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคหกรรมในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่า ข้อเท็จจริงในทางพิจารณาต่างจากข้อเท็จจริงในคำฟ้องของโจทก์ แต่เป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในฐานความผิดสักขาทเดียวกัน ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคหกรรมตามสมควรแก่กรณี

(๒) ถ้าปรากฏว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวในคำฟ้องของโจทก์นั้น โจทก์สืบสมแต่โจทก์อ้างสักขาทผิด ให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคหกรรมตามสักขาทที่ถูกต้องได้

(๓) ถ้าปรากฏว่า ข้อเท็จจริงในทางพิจารณาได้ความว่า การกระทำของจำเลยเป็นความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ถึงแม้โจทก์จะมีได้กล่าวไว้ในคำฟ้องให้มีอำนาจวินิจฉัยลงนิคหกรรมตามความผิดนั้นได้

๑๖. ข้อความในคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัยชั้นต้น ให้มีข้อความสำคัญ ดังต่อไปนี้

(๑) ชั้นของคำวินิจฉัย

(๒) สถานที่ ที่วินิจฉัย

(๓) วัน เดือน ปี ที่วินิจฉัย

(๔) กรณีระหว่างผู้ใดโจทก์ ผู้ใดจำเลย

- (๕) เรื่องที่ยกขึ้นฟ้อง
- (๖) ข้อหาของโจทก์
- (๗) คำให้การของจำเลย
- (๘) ข้อเท็จจริงที่พิจารณาได้ความ
- (๙) เหตุผลในการวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัย
- (๑๐) บทบัญญัติแห่งพระวินัยที่ยกขึ้นวินิจฉัย
- (๑๑) คำชี้ขาดให้ยกฟ้อง หรือให้ลงนิคหกรรม

๑๗. การอ่านคำวินิจฉัย

(๑) คำวินิจฉัยชั้นต้นให้อ่านให้โจทก์จำเลยฟัง ตามกำหนดวันเวลาและสถานที่ซึ่งได้นัดหมายไว้แล้วให้โจทก์จำเลยลงชื่อรับทราบ ถ้าโจทก์หรือจำเลยไม่ยอมลงชื่อรับทราบ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นบันทึกไว้ท้ายคำวินิจฉัย และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลยได้รับทราบแล้ว

(๒) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นต้นแจ้งกำหนดการอ่านคำวินิจฉัยแก่โจทก์จำเลยไม่ได้ให้แจ้งแก่ผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิด เพื่อแจ้งแก่โจทก์จำเลย แต่ถ้าโจทก์เป็นคฤหัสถ์เมื่อได้แจ้งกำหนดนัดหมายไปยังภูมิลำเนาเดิมของโจทก์แล้ว ให้ถือว่าได้แจ้งแก่โจทก์นั้นแล้ว

(๓) ถ้าโจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาฟังคำวินิจฉัยโดยมิได้มีหนังสือแจ้งเหตุขัดข้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นก่อนถึงเวลาที่นัดหมายให้อ่านคำวินิจฉัยและให้ถือว่าฝ่ายที่ไม่มาฟังคำวินิจฉัยได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้นแล้ว ถ้าทั้งสองฝ่ายไม่มาฟังคำวินิจฉัยโดยมิได้มีหนังสือแจ้งเหตุขัดข้องให้ถือว่าทั้งสองฝ่ายได้ทราบคำวินิจฉัยนั้นแล้ว

(๔) ถ้าโจทก์หรือจำเลยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย ไม่มาฟังคำวินิจฉัย โดยมิได้มีหนังสือแจ้งเหตุขัดข้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นก่อนถึงเวลาที่นัดหมาย เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเห็นสมควรจะเลื่อนกำหนดการอ่านคำวินิจฉัยไปวันอื่นก็ได้ โดยแจ้งให้โจทก์จำเลยทราบ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่มาฟังคำวินิจฉัยตามกำหนดที่นัดหมายในครั้งหลัง โดยแจ้งเหตุขัดข้องหรือมิได้แจ้งเหตุขัดข้องก็ตาม ให้นำความในวรรค ๓ แล้วแต่กรณีมาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้ถือว่าได้ทราบคำวินิจฉัยนั้นแล้ว

๑.๘ คำวินิจฉัยถึงที่สุด

คำวินิจฉัยชั้นต้น ให้ถึงที่สุดโดยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (๑) โจทก์และจำเลยมิได้อุทธรณ์
- (๒) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์มีคำสั่งให้ยุติการพิจารณา (ตามความในข้อ ๔๔)^{๓๓}

^{๓๓} เรื่องเดิม ข้อ ๒๘ - ข้อ ๔๐, ข้อ ๖๓ - ข้อ ๖๕

๒.๒.๒.๗ วิธีอ้างพยานหลักฐาน

๑. พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้

พยานหลักฐานที่อ้างนั้น ต้องเป็นพยานหลักฐานชนิดที่มีได้เกิดจากความจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญหลอกลวง หรือโดยประการอื่นอันมิชอบ

๒. การอ้างพยานบุคคล ห้ามมิให้โจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน จำเลยอาจอ้างตนเองเป็นพยานได้ ถ้าจำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน จะให้จำเลยเข้าสืบก่อนพยานของฝ่ายจำเลยก็ได้ และถ้าคำของจำเลยซึ่งให้การเป็นพยานนั้น ปรักรปรัหรือเสียหายแก่จำเลยอื่น จำเลยอื่นซักค้านได้

๓. การอ้างพยานเอกสาร ให้นำต้นฉบับเอกสารนั้นมาอ้าง ถ้าหาต้นฉบับไม่ได้ จะอ้างสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง หรือพยานบุคคลที่รู้ข้อความมาเป็นพยานก็ได้

(๑) ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้น เป็นหนังสือของทางการคณะสงฆ์หรือหนังสือราชการ แม้ต้นฉบับยังมีอยู่ จะส่งสำเนาซึ่งเจ้าหน้าที่รับรองว่าถูกต้องก็ได้ เว้นแต่ในหนังสือเรียกจะบ่งไว้เป็นอย่างอื่น

(๒) ถ้าพยานเอกสารที่อ้างนั้น ไม่ได้อยู่ในความยึดถือของผู้อ้าง ถ้าผู้อ้างแจ้งถึงลักษณะพร้อมทั้งที่อยู่ของเอกสารต่อคณะผู้พิจารณา ให้คณะผู้พิจารณาเรียกเอกสารนั้นจากผู้ยึดถือ

๔. การอ้างสิ่งใดเป็นพยานวัตถุ ให้นำสิ่งนั้นมายังคณะผู้พิจารณา ถ้านำมาไม่ได้ ให้คณะผู้พิจารณาทุกรูปหรือมอบหมายให้ผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไปตรวจดูรายงานยังที่ที่พยานวัตถุที่ตั้งอยู่ ตามเวลาและวิธีซึ่งคณะผู้พิจารณาหรือผู้พิจารณาเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ

๕. การอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญ

(๑) ผู้ใดโดยอาชีพหรือไม่ใช่ก็ตาม มีความชำนาญพิเศษในการใดๆ เช่น ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะฝีมือ และความเห็นของผู้นั้นอาจเป็นประโยชน์ในการไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม ซึ่งอาจเป็นพยานในกรณีต่างๆ เป็นต้นว่า ตรวจร่างกาย หรือจิตของผู้เสียหาย ตรวจลายมือทำการทดลอง หรือกิจการอย่างอื่นๆ

(๒) คณะผู้พิจารณาจะให้ผู้ชำนาญการพิเศษทำความเห็นเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องให้มาเบิกความประกอบหนังสือนั้นและต้องส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวแล้วแก่โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๓ วัน ก่อนวันเบิกความ

(๓) เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ผู้ชำนาญการพิเศษ ถ้าหาไม่ได้ในฝ่ายคณะสงฆ์ อาจจะขอจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักรก็ได้

๖. การอภัยโทษหลักฐานที่เป็นความลับ

ในกรณีที่โจทก์จำเลยหรือผู้ใด ซึ่งจะต้องให้การหรือส่งพยานหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งอันประกอบด้วยลักษณะ ดังต่อไปนี้

(๑) ข้อความหรือเอกสาร ซึ่งยังเป็นความลับในการคณะสงฆ์ หรือในราชการ

(๒) ความลับหรือเอกสารลับ ซึ่งได้มาหรือทราบเนื่องด้วยปกติธุระหรือหน้าที่ของเขา

(๓) วิธีการ แบบแผน หรืองานอย่างอื่น ซึ่งมีกฎหมายควบคุมมิให้เปิดเผย

โจทก์ จำเลยหรือผู้นั้นอาจปฏิเสธไม่ยอมให้การ หรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าวนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากทางการคณะสงฆ์ ทางราชการ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น

กรณีดังกล่าวข้างต้น คณะผู้พิจารณาอาจแจ้งให้ทางการคณะสงฆ์ ทางราชการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความลับนั้น มาชี้แจงถึงเหตุผลที่ไม่สมควรให้การหรือส่งพยานหลักฐานดังกล่าวนั้น โดยขัดแจ้งต่อคณะผู้พิจารณา^{๓๔}

๒.๒.๒.๘ วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์

๑. คำวินิจฉัยขั้นต้น โจทก์จำเลยมีสิทธิอุทธรณ์ได้ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัย โดยให้ระบุข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นอ้างอิงไว้โดยย่อ ส่วนข้อพระวินัยที่ยกขึ้นอ้างอิง ให้แสดงไว้โดยชัดเจนและต้องเป็นข้อพระวินัยที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมขั้นต้น

๒. กำหนดเวลายื่นอุทธรณ์

การอุทธรณ์คำวินิจฉัยขั้นต้นให้ยื่นอุทธรณ์เป็นหนังสือพร้อมด้วยสำเนาอีกตามจำนวนที่จะต้องส่งแก่อีกฝ่ายหนึ่งต่อคณะผู้พิจารณาขั้นต้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำวินิจฉัยนั้น

๓. กำหนดเวลาแก้อุทธรณ์

เมื่อคณะผู้พิจารณาขั้นต้น ได้รับอุทธรณ์แล้ว ให้ส่งสำเนาอุทธรณ์แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อแก้อุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาอุทธรณ์

ถ้าส่งสำเนาอุทธรณ์แก่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เพราะหาตัวไม่พบหรือหลบหนี หรือจงใจไม่รับสำเนาอุทธรณ์ หรือได้รับแก้อุทธรณ์แล้ว หรือพ้นกำหนดแก้อุทธรณ์แล้ว ให้คณะผู้พิจารณาขั้นต้นรีบส่งไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

^{๓๔} เรื่องเดิม ข้อ ๕๕ - ข้อ ๖๐

๔. ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์

(๑) เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์พิจารณาเห็นว่า อุทธรณ์ของโจทก์หรือจำเลยมิได้ยื่นภายใน เวลาตามที่กำหนดไว้ ให้วินิจฉัยยกอุทธรณ์นั้นเสีย

(๒) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์เห็นสมควรสืบพยานเพิ่มเติมในปัญหาใดหรือกรณีใด เพื่อ ประโยชน์แก่การพิจารณาวินิจฉัย ให้มีอำนาจเรียกพยานมาสืบเองหรือส่งคณะผู้พิจารณาชั้นต้นสืบให้ เมื่อ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นสืบพยานแล้วให้ส่งสำนวนมายังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ เพื่อพิจารณาวินิจฉัย ต่อไป

(๓) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์เห็นเป็นการจำเป็น เนื่องจากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นมิได้ปฏิบัติ ให้ถูกต้องตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้น ให้ส่งให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นปฏิบัติการให้ ถูกต้อง แล้วส่งสำนวนคืนไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์

(๔) ในกรณีที่จำเลยผู้หนึ่งอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นซึ่งวินิจฉัยให้ลงนิคหกรรม แก่จำเลยหลายรูป ในความผิดฐานเดียวกันหรือต่อเนื่องกัน ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัย กลับ หรือแก้คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นโดยไม่ลงนิคหกรรมหรือลดนิคหกรรมให้จำเลย อันเป็น การอยู่ในส่วนลักษณะความผิด คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยตลอดไปถึงจำเลยอื่นซึ่งมิได้ อุทธรณ์ ให้มีต้องถูกลงนิคหกรรมหรือได้ลดนิคหกรรม เช่นเดียวกับจำเลยผู้อุทธรณ์

๕. เหตุให้ยุติการพิจารณา

ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์ ถ้าปรากฏว่า

(๑) จำเลยถึงมรณภาพ ให้ยุติการพิจารณา

(๒) จำเลยพ้นจากการเป็นพระภิกษุ ให้ยุติการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีความผิดครุภาพัตติ

๖. คำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ นอกจากมีข้อความซึ่งกำหนดให้มีคำในวินิจฉัยชั้นต้นแล้ว ให้มีข้อความ ดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) ชื่อ ฉายา นามสกุล อายุ พรรษา สำนัก และสังกัดของผู้อุทธรณ์

(๒) คำวินิจฉัยให้ยื่น ยก แก่ หรือกลับคำวินิจฉัยชั้นต้น

๗. การอ่านคำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์

เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์พิจารณาวินิจฉัยเสร็จแล้ว ให้อ่านคำวินิจฉัยโดยมิชักช้า และจะ อ่านคำวินิจฉัยนั้น โดยคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ หรือจะส่งไปให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นอ่านก่อนก็ได้ ในการอ่านคำวินิจฉัยดังกล่าวให้นำความในข้อ ๓๙ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

๘. วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์ นอกจากที่กำหนดไว้แล้วในส่วนที่ ๓ นี้ ให้นำ ความในส่วนที่ ๒ ว่าด้วยการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม

๙. คำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ ให้ถึงที่สุดในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่ง

(๑) โจทก์และจำเลยมิได้ฎีกา

(๒) คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกามีคำสั่งให้ยกฎีกาหรือสั่งให้ยุติการพิจารณา (ตามความในข้อ ๕๑)^{๓๕}

๒.๒.๒.๙ วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา

๑. คำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ โจทก์จำเลยมีสิทธิฎีกาได้ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัย ส่วนเรื่องข้อเท็จจริงและข้อพระวินัยที่ยกขึ้นอ้างในฎีกาให้นำความในข้อ ๔๑ วรรค ๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยให้ระบุข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นอ้างอิงไว้โดยย่อ ส่วนข้อพระวินัยที่ยกขึ้นอ้างอิง ให้แสดงไว้โดยชัดเจนและต้องเป็นข้อพระวินัยที่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์

๒. ปัญหาข้อเท็จจริงห้ามมิให้โจทก์จำเลยฎีกาในกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเกี่ยวกับความผิดอย่างอื่น นอกจากความผิดอันติมวัตตุ

(๒) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเกี่ยวกับความผิดที่มีการวินิจฉัยลงนิคหกรรมเกินกว่าคำฟ้องของโจทก์ตามความในข้อ ๓๗

(๓) นอกจากความผิดอันติมวัตตุ

(๓) พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ให้ยกฟ้องของโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริงเช่นเดียวกัน

๓. กำหนดเวลายื่นฎีกาและแก้ฎีกา นำความตามข้อ ๔๑ วรรค ๒ และข้อ ๔๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลม คือ

(๑) ให้ยื่นฎีกาเป็นหนังสือพร้อมด้วยสำเนาอีกตามจำนวนที่จะต้องส่งแก่อีกฝ่ายหนึ่งต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์

(๒) เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ได้รับฎีกาแล้ว ให้ส่งสำเนาฎีกาแก่อีกฝ่ายหนึ่งเพื่อแก้ฎีกาภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ได้รับสำเนาฎีกา

(๓) ถ้าส่งสำเนาฎีกาแก่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เพราะหาตัวไม่พบหรือหลบหนี หรือจงใจไม่รับสำเนาฎีกา หรือได้รับแก้ฎีกาแล้ว หรือพ้นกำหนดแก้ฎีกาแล้ว ให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นรีบส่งไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

^{๓๕} เรื่องเดิม ข้อ ๔๑ - ข้อ ๔๘

๔. ถ้าปรากฏว่า ฎีกาของโจทก์หรือจำเลยประกอบด้วยลักษณะข้อห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามความในข้อ ๔๙ วรรค ๒ ให้คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาวินิจฉัยยกฎีกานั้นเสีย

๕. วิธีปฏิบัติในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกาให้นำความในข้อ ๔๓ และข้อ ๔๔ มาใช้บังคับโดยอนุโลม คือ

๕.๑ ในการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา

(๑) เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาพิจารณาเห็นว่า ฎีกาของโจทก์หรือจำเลยมิได้ยื่นภายในเวลาตามที่กำหนดไว้ ให้วินิจฉัยยกฎีกานั้นเสีย

(๒) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาเห็นสมควรสืบพยานเพิ่มเติมในปัญหาใดหรือกรณีใด เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาวินิจฉัย ให้มีอำนาจเรียกพยานมาสืบเองหรือส่งคณะผู้พิจารณาชั้นต้นสืบให้ เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นสืบพยานแล้วให้ส่งสำนวนมายังคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

(๓) ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาเห็นเป็นการจำเป็น เนื่องจากคณะผู้พิจารณาชั้นต้นหรือชั้นอุทธรณ์มิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้นหรือชั้นอุทธรณ์ ให้ส่งให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นหรือชั้นอุทธรณ์ปฏิบัติการให้ถูกต้อง แล้วส่งสำนวนคืนไปยังคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา

(๔) ในกรณีที่จำเลยผู้หนึ่งฎีกาคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ซึ่งวินิจฉัยให้ลงนิคหกรรมแก่จำเลยหลายรูป ในความผิดฐานเดียวกันหรือต่อเนื่องกัน ถ้าคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาวินิจฉัยกลับ หรือแก้คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์โดยไม่ลงนิคหกรรมหรือลดนิคหกรรมให้จำเลย อันเป็นการอยู่ในส่วนลักษณะความผิด คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกามีอำนาจวินิจฉัยตลอดไปถึงจำเลยอื่นซึ่งมิได้ฎีกา ให้มีต้องถูกลงนิคหกรรมหรือได้ลดนิคหกรรม เช่นเดียวกับจำเลยผู้ฎีกา

๕.๒ ในระหว่างการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา ถ้าปรากฏว่า

(๑) จำเลยถึงมรณภาพ ให้ยุติการพิจารณา

(๒) จำเลยพ้นจากการเป็นพระภิกษุ ให้ยุติการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีความผิดครุกาบัติ

๖. ในกรณีที่มีการฎีกาในปัญหาพระวินัย โดยไม่มีการฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง การวินิจฉัยปัญหาพระวินัยนั้น ให้คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาฟังข้อเท็จจริงตามที่คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์วินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในจำนวน

๗. การทำคำวินิจฉัยชั้นฎีกา และการอ่านคำวินิจฉัยชั้นฎีกา นำความในข้อ ๔๕ และข้อ ๔๖ มาใช้บังคับโดยอนุโลม คือ

๗.๑ คำวินิจฉัยชั้นฎีกา นอกจากมีข้อความซึ่งกำหนดให้มีคำวินิจฉัยชั้นต้นตามความในข้อ ๓๘ แล้ว ให้มีข้อความดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) ชื่อ ฉายา นามสกุล อายุ พรรษา สำนัก และสังกัดของผู้ฎีกา

(๒) คำวินิจฉัยให้ยื่น ยก แก่ หรือกลับคำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์

๗.๒ เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาพิจารณาวินิจฉัยเสร็จแล้วให้อ่านคำวินิจฉัยโดยมีซักข่า และจะอ่านคำวินิจฉัยนั้น โดยคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา หรือจะส่งไปให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นอ่านก่อนก็ได้ ในการอ่านคำวินิจฉัยดังกล่าว ให้นำความในข้อ ๓๙ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

๘. วิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา นอกจากกำหนดไว้แล้วในส่วนที่ ๔ นี้ ให้นำความในส่วนที่ ๓ ว่าด้วยวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

๒.๒.๒.๑๐ วิธีบังคับตามคำวินิจฉัยลงนิคหกรรม

๑. เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้วให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลการวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น

๒. ถ้าจำเลยดังกล่าวในข้อ ๑ ไม่ยอมรับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ไม่ยอมรับนิคหกรรมตามคำวินิจฉัยให้สึก ไม่สึกภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้รับคำวินิจฉัย อาจเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕

(๒) ไม่ยอมรับนิคหกรรมตามคำวินิจฉัยไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับบัญชารายงานโดยลำดับถึงมหาเถรสมาคมเมื่อมหาเถรสมาคมวินิจฉัยและมีคำสั่งให้สละสมณะเพศแล้วไม่สึกภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ได้ทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคม อันเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๒๗ วรรค ๓ ซึ่งกำหนดโทษอาญาไว้ในมาตรา ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ ในกรณีเช่นนี้ ให้พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักร

๓. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๔๓ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี^{๓๖}

๒.๒.๓ พระธรรมวินัยสงฆ์

การบัญญัติพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า จะไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทก่อนเรื่องเกิดขึ้น พระสารีบุตรเถระเคยกราบทูลขอให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท แสดงพระปาติโมกข์ เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระศาสนาแต่พระองค์ทรงตรัสห้ามไว้ โดยให้เหตุผลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะยังไม่

^{๓๖} เรื่องเดิม ข้อ ๖๑, ข้อ ๖๒

เกิดขึ้น จึงไม่ควรบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์ ถ้าบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดเรื่องราวความเสียหายขึ้นนั้น พระองค์ทรงเปรียบเทียบให้เห็นว่า เหมือนหมอนที่ไม่ฉลาดทำการผัดต่อว้ายวะ รอโรคที่ยังไม่เกิดขึ้น ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ที่พระสุทินกลันทบุตรเสพเมถุนธรรม (มีเพศสัมพันธ์) เกิดขึ้น พระองค์จึงตรัสเรียกภิกษุสงฆ์มาประชุมแล้วตรัสสอบถามในเรื่องที่เกิดขึ้นพระสุทินรับเป็นความสัตย์ และทรงดำหนิติเตียนโดยมากแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ต่อมาเมื่อมีเรื่องอื่นเกิดขึ้นก็ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทในลักษณะเดียวกันทั้งนี้เพื่อเป็นข้อบังคับ ข้อห้าม และเป็นข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบและความเหมาะสม แบ่งเป็นหมวด ได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนียต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๗๒ ปฏิเทสนียะ ๔ เสนิยะ ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗ รวม ๒๒๗ สิกขาบท

พระธรรมวินัยเป็นศีลหรือกฎหมายเรียกว่า สิกขาบทของพระภิกษุ และภิกษุณี โดยแบ่งเป็นโทษหนักโทษปานกลางและโทษเบาตามลำดับ มีข้อบัญญัติเพิ่มเติม เมื่อมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นตามมาและยังเป็นกฎระเบียบสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใส ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความศรัทธาชื่นชมและมีใจโน้มเข้าหาเพื่อฟังธรรมต่อไป^{๓๗}

พระธรรมวินัยสงฆ์จำแนกได้ดังนี้

๒.๒.๓.๑ ปาราชิก ๔ ได้แก่

- (๑) ภิกษุเสพเมถุน ต้องปาราชิก
- (๒) ภิกษุลักเอาทรัพย์ของผู้อื่น มีราคาตั้งแต่ 5 มาสก (เท่ากับ 1 บาท) ขึ้นไป ต้องปาราชิก
- (๓) ภิกษุแก้งฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องปาราชิก
- (๔) ภิกษุพูดอวดอุตริมนุสสธัมม์ที่ไม่มีในตน ต้องปาราชิก

๒.๒.๓.๒ สังฆาทิเสส ๑๓ ได้แก่

- (๑) ภิกษุแก้งให้น้ำอสุจิเคลื่อน เว้นแต่ฝัน ต้องสังฆาทิเสส
- (๒) ภิกษุมีความกำหนดอยู่ จับต้องกายหญิง ต้องสังฆาทิเสส
- (๓) ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พุดเกี่ยวหญิง ต้องสังฆาทิเสส
- (๔) ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พุดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ต้องสังฆาทิเสส
- (๕) ภิกษุชกสี่อให้กับชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ต้องสังฆาทิเสส

^{๓๗} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย พิมพ์ครั้งที่ 4 (พระนครศรีอยุธยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2563) หน้า 46

(๒) ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้คืนหนึ่ง ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ

(๓) ถ้าผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุประสงค์จะทำจีวร แต่ยังไม่พอ ถ้ามีที่หวังว่าจะได้มาอีก พึงเก็บพ้านั้นไว้ได้เพียงเดือนหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้ให้เกินเดือนหนึ่งไป แม้ถึงยังมีที่หวังว่าจะได้อยู่ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๔) ภิกษุใช้นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติให้ซักก็ตี ให้ย้อมก็ตี ให้ทุบก็ตี ซึ่งจีวรเก่า ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๕) ภิกษุรับจีวรแต่มีนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๖) ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ได้มาต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีสมัยที่จะขอจีวรได้ คือ เวลาภิกษุมีจีวรอันโจรลักไปหรือมีจีวรอันฉิบหายเสีย

(๗) ในสมัยเช่นนั้น จะขอเขาได้ก็เพียงผ้านุ่งผ้าห่มเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกว่านั้นได้มา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๘) ถ้าคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา เขาพูดว่าเขาจะถวายจีวรแก่ภิกษุชื่อนี้ ภิกษุนั้นทราบความแล้ว เข้าไปพูดให้เขาถวายจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ ที่มีราคาแพงกว่า ดีกว่า ที่เขากำหนดไว้เดิม ได้มาต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๙) ถ้าคฤหัสถ์ผู้จะถวายจีวรแก่ภิกษุมีหลายคน แต่เขาไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ภิกษุไปพูดให้เขารวมทุนเข้าเป็นอันเดียวกัน ให้ซื้อจีวรที่แพงกว่า ดีกว่า ที่เขากำหนดไว้เดิม ได้มาต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๑๐) ถ้าใครๆนำทรัพย์มาเพื่อค่าจีวรแล้วถามภิกษุว่า ใครเป็นไวยาวัจกรของเธอ ถ้าภิกษุต้องการจีวรก็พึงแสดงคนวัด หรืออุบาสกว่า ผู้นี้เป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย ครั้นเขามอบหมายไวยาวัจกรนั้นแล้วสั่งภิกษุว่า ถ้าต้องการจีวร ให้เข้าไปหาไวยาวัจกร ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาเขาแล้วทวงว่า เราต้องการจีวรดังนี้ได้ ๓ ครั้ง ถ้าไม่ได้จีวร ไปยืนแต่พอเขาเห็นได้ ๖ ครั้ง ถ้าไม่ได้ขึ้นไปทวงให้เกิน ๓ ครั้ง ยืนเกิน ๖ ครั้ง ได้มาต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ ถ้าไปทวงและยืนครบกำหนดแล้ว ไม่ได้จีวร จำเป็นต้องไปบอกเจ้าของเดิมว่า ของนั้นไม่สำเร็จประโยชน์แก่ตนให้เขาเรียกเอาของเขาคืนมาเสีย

๒. โกลิยวรรคที่ ๒ มี ๑๐ ลิกขาบท ได้แก่

(๑๑) ภิกษุหล่อสันถัตด้วยขนเจียมเจือด้วยไหม ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๑๒) ภิกษุหล่อสันถัตด้วยขนเจียมดำล้วน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๑๓) ภิกษุจะหล่อสันหัตใหม่ พึงใช้ขนเจียมดำ ๒ ส่วน ขนเจียมขาวส่วนหนึ่ง ขนเจียมแดงส่วนหนึ่ง ถ้าใช้ขนเจียมดำเกิน ๒ ส่วนขึ้นไป ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

(๑๔) ฝึกหัดเล่นสันทัดใหม่แล้ว ฟังใช้ให้ได้ ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง 6 ปี หล่อใหม่ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย เว้นแต่ได้สมมุติ

(๑๕) ฝึกหัดจะหล่อสันทัดฟังตัดสันทัดเก่าคืบหนึ่งโดยรอบมาปกลงในสันทัดที่หล่อใหม่ เพื่อจะทำลายให้เสียสี ถ้าไม่ทำดังนี้ต้อง นิสสัคคียปาจิตติย

(๑๖) เมื่อฝึกหัดเดินทางไกล ถ้ามีใครถวายขนเจียม ต้องการก็รับได้ ถ้าไม่มีใครนำมา นำมาเองได้เพียง ๓ โยชน์ ถ้าให้เกิน ๓ โยชน์ไป ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๑๗) ฝึกหัดใช้นางฝึกหัดที่มีโชฎฐาติให้ชกก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้สาบก็ดี ซึ่งขนเจียม ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๑๘) ฝึกหัดรับเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๑๙) ฝึกหัดทำการซื้อขายรูปียะ คือของที่เอาไปเป็นทองและเงิน ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๐) ฝึกหัดแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคฤหัสถ์ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

๓. ปัตตวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๒๑) บาตรนอกจากบาตรอธิฐาน เรียกอติเรกบาตร อติเรกบาตรนั้น ฝึกหัดเก็บไว้ได้เพียง 10 วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าให้ล่วง ๑๐ วันไป ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๒) ฝึกหัดมีบาตรรั่วยังไม่ถึง ๑๐ นิ้ว ขอบาตรใหม่แต่คฤหัสถ์ที่มีโชฎฐาติ มิใช่ปวารณา ได้มาต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๓) ฝึกหัดรับประเคนเภสัชทั้ง ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แล้วเก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วัน เป็นอย่างยิ่ง ถ้าให้ล่วง ๗ วันไป ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๔) เมื่อฤดูร้อนยังเหลืออยู่อีกเดือนหนึ่ง คือตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๗ จึงแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้ เมื่อฤดูร้อนเหลืออยู่อีกเดือนหนึ่ง คือตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งเดือน ๘ จึงทำนุงได้ ถ้าแสวงหรือทำนุง ให้ต่ำกว่ากำหนดนั้นเข้ามา ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๕) ฝึกหัดให้จีวรแก่ฝึกหัดอื่นแล้ว โกรธชิงเอาคืนมาเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นชิงเอามาก็ดี ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๖) ฝึกหัดขอถ่ายแต่คฤหัสถ์ที่มีโชฎฐาติ มิใช่ปวารณา เอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

(๒๗) ถ้าคฤหัสถ์ที่มีโชฎฐาติ มิใช่ปวารณา สั่งให้ช่างหูกทอจีวร เพื่อจะถวายแก่ภิกษุ ถ้าภิกษุไปกำหนดให้เขาทำให้ดีขึ้นด้วย จะให้รางวัลแก่เขา ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์

(๒๘) ถ้าอีก ๑๐ วัน จะถึงวันปวารณา คือตั้งแต่ขึ้น ๖ ค่ำเดือน ๑๑ ถ้าทายกริบจะถวายผ้าจํานำพรรษาที่รับเก็บไว้ได้ แต่ถ้าเก็บไว้เกินกาลจีวรไปต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์ กาลจีวรนั้นดังนี้ ถ้าจําพรรษาแล้วไม่ได้กรานฐิน นับแต่วันปวารณาไปเดือนหนึ่ง คือตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ ถ้าได้กรานกฐินนับแต่วันปวารณาไป ๕ เดือนคือตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๔

(๒๙) ภิกษุจําพรรษาในเสนาสนะป่าซึ่งเป็นที่เปลี่ยว ออกพรรษาแล้วอยากจะเก็บไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้าน เมื่อมีเหตุก็เก็บไว้ได้เพียง ๖ คืบเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้ให้เกิน๖คืบไป ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์ เว้นแต่ได้สมมุติ

(๓๐) ภิกษุรู้้อยู่ น้อมลาภที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสัสคคิยปาจิตตีย์

๒.๒.๓.๕ ปาจิตตีย์ ๙๒ จําแนกเป็น

๑. มุสาวาทวรรคที่ ๑ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๑) ภิกษุพูดปด ต้องปาจิตตีย์

(๒) ภิกษุด่าภิกษุ ต้องปาจิตตีย์

(๓) ภิกษุส่อเสียดภิกษุ ต้องปาจิตตีย์

(๔) ภิกษุสอนธรรมแก่อนุสัมบัน ถ้าว่าพร้อมกัน ต้องปาจิตตีย์

(๕) ภิกษุนอนในที่มุงที่บังอันเดียวกับอนุสัมบัน เกิน ๓ คืบขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์

(๖) ภิกษุนอนในที่มุงที่บังอันเดียวกับผู้หญิง แม้ในคืบแรก ต้องปาจิตตีย์

(๗) ภิกษุแสดงธรรมแก่ผู้หญิงเกินกว่า ๖ คำขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นแต่มีบุรุษผู้รู้เดียวสา

อยู่ด้วย

(๘) ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อนุสัมบัน ต้องปาจิตตีย์

(๙) ภิกษุบอกอปฏิบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่นแก่อนุสัมบัน ต้องปาจิตตีย์ เว้นแต่ได้สมมุติ

(๑๐) ภิกษุขุดเองก็ดี ไซ้ให้ผู้อื่นขุดก็ดี ซึ่งแผ่นดิน ต้องปาจิตตีย์

๒. ภูตคามวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๑๑) ภิกษุพราภของเขี้ยวซึ่งเกิดอยู่กับที่ ให้หลุดจากที่ ต้องปาจิตตีย์

(๑๒) ภิกษุประพตติอนาจาร สงฆ์เรียกตัวมาถาม แกล้งพูดกลบเกลื่อนก็ดี นิ่งเสียไม่พูดก็ดี ถ้าสงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์

(๑๓) ภิกษุติเตียนภิกษุอื่นที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทำการสงฆ์ ถ้าเธอทำโดยชอบ ติเตียนเปล่าๆ ต้องปาจิตตีย์

(๑๔) ภิกษุเอาเตียง ตั่ง ฟูก เก้าอี้ ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตตีย์

(๑๕) ภิกษุเอาที่นอนของสงฆ์ปูนอนในกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตตีย์

(๑๖) ภิกษุรู้ที่อยู่ว่า กุฏินี้มีผู้อยู่ก่อน แกล้งไปนอนเบียด ด้วยหวังจะให้ผู้อยู่ก่อนคับแคบใจเข้าก็จะหลีกไปเอง ต้องปาจิตตีย์

(๑๗) ภิกษุโกรธเคืองภิกษุอื่น ฉุดคร่าไล่ออกจากกุฏิสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์

(๑๘) ภิกษุนั่งทับก็ดี นอนทับก็ดี บนเตียงก็ดี บนตั่งก็ดี อันมีเท้าไม้ได้ตรึงให้แน่น ซึ่งเขาวางไว้บนร่างร้านที่เขาเก็บของในกุฏิ ต้องปาจิตตีย์

(๑๙) ภิกษุจะเอาดินหรือปูนโบกหลังคากุฏิ ฟังโบกได้แต่เพียง ๓ ชั้น ถ้าโบกเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์

(๒๐) ภิกษุรู้ที่อยู่ว่า น้ำมีตัวสัตว์ เอารดหญ้าหรือดิน ต้องปาจิตตีย์

๓. โอวาทวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๒๑) ภิกษุที่สงฆ์ไม่ได้สมมติ สั่งสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์

(๒๒) แม้ภิกษุที่สงฆ์สมมติแล้ว ตั้งแต่อาทิตยตกแล้วไปสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์

(๒๓) ภิกษุเข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงในที่อยู่ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่นางภิกษุณีเจ็บ

(๒๔) ภิกษุติเตียนภิกษุอื่นว่า สอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ ต้องปาจิตตีย์

(๒๕) ภิกษุให้จิวรแก่นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน

(๒๖) ภิกษุเย็บจิวรของนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติก็ดี ไซ้ให้ผู้อื่นเย็บก็ดี ต้องปาจิตตีย์

(๒๗) ภิกษุชวนนางภิกษุณีเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ทางเปลี่ยว

(๒๘) ภิกษุชวนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกัน ขึ้นน้ำก็ดี ล่องน้ำก็ดี ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ข้ามปาก

(๒๙) ภิกษุอยู่ด้วยฉันของเคี้ยวของฉัน ที่นางภิกษุณีบังคับให้คฤหัสถ์เขาถวาย ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่คฤหัสถ์เขาเริ่มไว้ก่อน

(๓๐) ภิกษุนั่งก็ดี นอนก็ดี ในที่ลับสองต่อสอง กับนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์

๔. โภชนวรรคที่ ๔ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๓๑) อาหารในโรงทานที่ทั่วไปไม่มียมบุคคล ภิกษุไม่เจ็บไข้ ฉันได้แต่เฉพาะวันเดียวแล้ว ต้องหยุดเสียในระหว่าง ต่อไปจึงฉันได้อีก ถ้าฉันติดๆ กันตั้งแต่สองวันขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์

(๓๒) ถ้าทายกเขานิมนต์ ออกชื่อโภชนะทั้ง ๕ อย่าง คือข้าวสุก ขนมนสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ อย่างเป็นอย่างหนึ่ง ถ้าไปรับของนั้นมา หรือฉันของนั้นพร้อมกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัย คือเป็นไขอย่าง ๑ หน้าจิวรกาลอย่าง ๑ เวลาทำจิวรอย่าง ๑ เดินทางไกลอย่าง ๑ ไปทางเรืออย่าง ๑ อยู่มาด้วยกันบิณฑบาตไม่พอฉันอย่าง ๑ โภชนะเป็นของสมณะอย่าง ๑

(๓๓) ภิกษุรับนิมนต์แห่งหนึ่ง ด้วยโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ไม่ไปฉันในที่นิมนต์นั้น ไปฉันเสียที่อื่น ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ยกส่วนที่รับนิมนต์ไว้ก่อนนั้นให้แก่ภิกษุอื่นเสีย หรือหน้าจิวรกาล และเวลาทำจิวร

(๓๔) ภิกษุเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ทายกเขาเอาขนมมาถวายเป็นอันมาก จะรับได้เป็นอย่างมาก เพียง ๓ บาตรเท่านั้น ถ้าวรับให้เกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ของที่รับมามากเช่นนั้น ต้องแบ่งให้ภิกษุอื่น

(๓๕) ภิกษุฉันค้างอยู่ มีผู้เอาโภชนะทั้ง ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาประเคน ห้ามเสียแล้ว ลูกจากที่นั่งนั้นแล้ว ฉันของเคี้ยวของฉันซึ่งไม่เป็นเดนภิกษุใช้ หรือไม่ได้ทำวินัยกรรม ต้องปาจิตตีย์

(๓๖) ภิกษุรู้อยู่ว่า ภิกษุอื่นห้ามข้าวแล้ว (ตามสิกขาบทหลัง) คิดจะยกโทษเธอ แกล้งเอาของเคี้ยวของฉันที่ไม่เป็นเดนภิกษุใช้ ไปล่อให้เธอมัน ถ้าเธอฉันแล้ว ต้องปาจิตตีย์

(๓๗) ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่ เที่ยงแล้วไปจนถึงวันใหม่ ต้องปาจิตตีย์

(๓๘) ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารซึ่งรับประเคนไว้ค้างคืน ต้องปาจิตตีย์

(๓๙) ภิกษุขอโภชนะอันประณีต คือ ข้าวสุก ระคนด้วยเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม ต่อคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา เอามาฉัน ต้องปาจิตตีย์

(๔๐) ภิกษุกินอาหารที่ไม่มีผู้ให้ คือยังไม่ได้รับประเคน ให้ล่วงทวารปากเข้าไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่น้ำและไม้สีฟัน

๕. อเจลกวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

- (๔๑) ภิกษุให้ของเคี้ยวของฉัน แก่นักบวชนอกศาสนา ด้วยมือตน ต้องปาจิตตีย์
- (๔๒) ภิกษุชวนภิกษุอื่นไปเที่ยวบิณฑบาตด้วยกัน หวังจะประพุดือนาจาร ไล่เธอกลับมาเสีย ต้องปาจิตตีย์
- (๔๓) ภิกษุสำเร็จการนั่งแทรกแซง ในสกุลที่กำลังบริโภคอาหารอยู่ ต้องปาจิตตีย์
- (๔๔) ภิกษุนั่งอยู่ในห้องกับผู้หญิง ไม่มีผู้ชายอยู่เป็นเพื่อน ต้องปาจิตตีย์
- (๔๕) ภิกษุนั่งในที่แจ้งกับผู้หญิงสองต่อสอง ต้องปาจิตตีย์
- (๔๖) ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโภชนะทั้ง ๕ แล้ว จะไปในที่อื่นจากที่นิมนต์นั้น ในเวลาก่อนฉันก็ดี ฉันกลับมาแล้วก็ดี ต้องลาภิกษุที่มีอยู่ในวัดก่อนจึงจะไปได้ ถ้าไม่ลาก่อนเที่ยวไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัยคือจีวรกาล และเวลาทำจีวร
- (๔๗) ถ้าเขาปวารณาด้วยปัจจัยสี่เพียง ๔ เดือน ฟังขอเขาได้เพียงกำหนดนั้นเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกว่ากำหนดนั้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้ แต่เขาปวารณาอีก หรือปวารณาเป็นนิตย
- (๔๘) ภิกษุไปดูกระบวนทัพที่เขายกไปเพื่อจะรบกัน ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุ
- (๔๙) ถ้าเหตุที่ต้องไปมีอยู่ ฟังไปอยู่ได้ในกองทัพเพียง ๓ วัน ถ้าอยู่ให้เกินกว่ากำหนดนั้น ต้องปาจิตตีย์
- (๕๐) ในเวลาที่อยู่ในกองทัพตามกำหนดนั้น ถ้าไปดูเขารบกันก็ดี หรือดูเขาตรวจพลก็ดี ดูเขาจัดกระบวนทัพก็ดี ดูหมู่เสนาที่จัดเป็นกระบวนแล้วก็ดี ต้องปาจิตตีย์

๖. สุราปานวรรคที่ ๖ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

- (๕๑) ภิกษุดื่มน้ำเมา ต้องปาจิตตีย์
- (๕๒) ภิกษุจี้ภิกษุ ต้องปาจิตตีย์
- (๕๓) ภิกษุว่ายน้ำเล่น ต้องปาจิตตีย์
- (๕๔) ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อในวินัย ต้องปาจิตตีย์
- (๕๕) ภิกษุหลอนภิกษุให้กลัวผี ต้องปาจิตตีย์
- (๕๖) ภิกษุไม่เป็นไข้ ติดไฟให้เป็นเปลวเองก็ดี ใช้ไฟผู้อื่นติดก็ดี เพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์ ติดเพื่อเหตุอื่น ไม่เป็นอาบัติ

(๕๗.) ฤกษ์อยู่ในมัชฌิมประเทศ คือ จังหวัดกลางแห่งประเทศอินเดีย ๑๕ วันจึงอาบน้ำได้หนึ่ง
หนึ่ง ถ้ายังไม่ถึง ๑๕ วันอาบน้ำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็น ในปัจจุบันประเทศ เช่นประเทศเรา
อาบน้ำได้เป็นนิตย ไม่เป็นอาบัติ

(๕๘.) ฤกษ์ได้จิวรใหม่มา ต้องพินทุด้วยสี่ ๓ อย่าง คือ เขียวคราม โคลน ดำคล้ำ อย่างใดอย่างหนึ่ง
ก่อน จึงนุ่งห่มได้ ถ้าไม่ทำพินทุก่อนแล้วนุ่งห่ม ต้องปาจิตตีย์

(๕๙.) ฤกษ์วิกัปปัจจวรแก่ฤกษ์หรือสามเณรแล้ว ผู้รับยังไม่ได้ออน นุ่งห่มจิวรนั้น ต้องปาจิตตีย์

(๖๐.) ฤกษ์ช้อนบริขาร คือ บาตร จิวร ผ้าปูนั่ง กล่องเข็ม ประคดเอว สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ด้วยคิดว่าจะ
ล้อเล่น ต้องปาจิตตีย์

๗. สัปตวรรคที่ ๗ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๖๑.) ฤกษ์แกล้งฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน ต้องปาจิตตีย์

(๖๒.) ฤกษ์รู้ที่อยู่ว่า น้ำมีตัวสัตว์ บริโภคน้ำนั้น ต้องปาจิตตีย์

(๖๓.) ฤกษ์รู้ที่อยู่ว่า อธิกรณ์นี้สงฆ์ทำแล้วโดยชอบ เลิกถอนเสีย กลับทำใหม่ ต้องปาจิตตีย์

(๖๔.) ฤกษ์รู้ที่อยู่ แกล้งปกปิดอาบัติชั่วหยาบของฤกษ์อื่น ต้องปาจิตตีย์

(๖๕.) ฤกษ์รู้ที่อยู่ เป็นอุปัชฌายะอุปสมบทกุลบุตรผู้มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี ต้องปาจิตตีย์

(๖๖.) ฤกษ์รู้ที่อยู่ ชวนพ่อค้าผู้ชอนภาษีเดินทางด้วยกัน แม้อันระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์

(๖๗.) ฤกษ์ชวนผู้หญิงเดินทางด้วยกัน แม้อันระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์

(๖๘.) ฤกษ์กล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ฤกษ์อื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดประกาศ
ข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์

(๖๙.) ฤกษ์คบฤกษ์เช่นนั้น คือ ร่วมกินกัถิ ร่วมอุโบสถสังฆกรรมกัถิ ร่วมนอนกัถิ ต้องปาจิตตีย์

(๗๐.) ฤกษ์เกลี้ยกล่อมสามเณรที่ฤกษ์อื่นให้ฉิบหายแล้ว เพราะโทษที่กล่าวคัดค้านธรรมเทศนา
ของพระพุทธเจ้า ให้เป็นผู้อุปฐากกัถิ ร่วมกินกัถิ ร่วมนอนกัถิ ต้องปาจิตตีย์

๘. สหธรรมิกวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท ได้แก่

(๗๑.) ฤกษ์ประพตือนาจาร ฤกษ์อื่นตักเตือน พุดผิดเพี้ยนว่า ยังไม่ได้ถามท่านผู้รู้ก่อน ข้าพเจ้า
จักไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ต้องปาจิตตีย์

ธรรมดาฤกษ์ผู้ศึกษา ยังไม่รู้สิ่งใด ควรจะรู้อันนั้น ควรไต่ถามไล่เสียงท่านผู้รู้

(๗๒) ภิกษุอื่นท่องปาติโมกข์อยู่ ภิกษุแก่งพูดให้เธอคลายอุตสาหะ ต้องปาจิตตีย์

(๗๓) ภิกษุต้องอาบัติแล้วแก่งพูดว่า ข้าพเจ้าพึงรู้เดี๋ยวนี้เองว่า ข้อนี้มาในพระปาติโมกข์ ถ้าภิกษุอื่นรู้ที่อยู่ว่า เธอเคยรู้มาก่อนแล้วแต่แก่งพูดกันเขาว่า พึงสวดประกาศความข้อนั้น เมื่อสงฆ์สวดประกาศแล้ว แก่งทำไม่รู้อีก ต้องปาจิตตีย์

(๗๔) ภิกษุโกรธ ให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์

(๗๕) ภิกษุโกรธ เจือมือดุจให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์

(๗๖) ภิกษุโจทก์ฟ้องภิกษุอื่น ด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ต้องปาจิตตีย์

(๗๗) ภิกษุแก่งก่อความรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์

(๗๘) เมื่อภิกษุวิวาทกันอยู่ ภิกษุไปแอบฟังความ เพื่อจะรู้ว่าเขาว่า อะไรตนหรือพวกของตน ต้องปาจิตตีย์

(๗๙) ภิกษุให้ฉันทะ คือความยอมให้ทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมแล้ว ภายหลังกลับติเตียนสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น ต้องปาจิตตีย์

(๘๐) เมื่อสงฆ์กำลังประชุมกันตัดสินข้อความข้อหนึ่ง ภิกษุใดอยู่ในที่ประชุม นั้น จะหลีกไปในขณะที่ตัดสินข้อนั้นยังไม่เสร็จ ไม่ให้ฉันทะก่อนลุกไปเสีย ต้องปาจิตตีย์

(๘๑) ภิกษุพร้อมกับสงฆ์ให้จิรวรเป็นบำเหน็จ แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้ว ภายหลังกลับติเตียนภิกษุอื่นว่า ให้เพราะเห็นแก่หน้ากัน ต้องปาจิตตีย์

(๘๒) ภิกษุรู้ที่อยู่ น้อมลาภที่ทายกเขาตั้งใจจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล ต้องปาจิตตีย์

๙. รตนวรรคที่ ๙ มี ๑๐ สิกขาบท ได้แก่

(๘๓) ภิกษุไม่ได้รับอนุญาตก่อน เข้าไปในห้องที่พระเจ้าแผ่นดิน เสด็จจอยู่กับพระมเหสี ต้องปาจิตตีย์

(๘๔) ภิกษุเห็นเครื่องบริโภคของคฤหัสถ์ตกอยู่ ถือเอาเป็นของเก็บได้เองก็ดี ให้ผู้อื่นถือเอาก็ดี ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ของนั้นตกอยู่ในวัด หรือในที่อาศัย ต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของ ถ้าไม่เก็บ ต้องทุกกฎ

(๘๕) ภิกษุไม่บอกลาภิกษุอื่นที่มีอยู่ในวัดก่อน เข้าไปบ้านในเวลาวิกาล ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่การด่วน

(๘๖) ภิกษุทำกลองเข็ม ด้วยกระดูกก็ดี ด้วยงาก็ดี ด้วยเขากก็ดี ต้องปาจิตตีย์ ต้องต่อยกลองนั้นเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

(๘๗) ภิกษุทำเตียงหรือตั้ง พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้วพระสุคต เว้นไว้แต่แม่แครง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

(๘๘) ภิกษุทำเตียงหรือตั้งหุ้มนุ่น ต้องปาจิตตีย์ ต้องรื้อเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

(๘๙) ภิกษุทำผ้าปูนั่ง พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว ๒ คืบพระสุคต กว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

(๙๐) ภิกษุทำผ้าปิดแผล พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้น ยาว ๔ คืบพระสุคต กว้าง ๒ คืบ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

(๙๑) ภิกษุทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว ๖ คืบพระสุคต กว้าง ๒ คืบครึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

(๙๒) ภิกษุทำจีวรให้เท่าจีวรพระสุคตก็ดี เกินกว่านั้นก็ดี ต้องปาจิตตีย์ ประมาณจีวรพระสุคตนั้น ยาว ๙ คืบพระสุคต กว้าง ๕ คืบ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

๒.๒.๓.๖ ปาฏิเทสนียะ ๔ ได้แก่

(๑) ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันแต่มีอนางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ด้วยมือของตนมาบริโภคน ต้องปาฏิเทสนียะ

(๒) ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ถ้ามีนางภิกษุณีมาส่งทายกให้เอาสิ่งนั้นสิ่งนี้ถวาย เธอพึงไล่นางภิกษุณีนั้นให้ถอยไปเสีย ถ้าไม่ไล่ ต้องปาฏิเทสนียะ

(๓) ภิกษุไม่เป็นไข้ เขาไม่ได้นิมนต์ รับของเคี้ยวของฉันในตระกูลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะ มาบริโภคน ต้องปาฏิเทสนียะ

(๔) ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเป็นที่เปลี่ยว ไม่เป็นไข้ รับของเคี้ยวของฉัน ที่ทายกไม่ได้แจ้งความให้ทราบ มาบริโภคนต้องปาฏิเทสนียะ

๒.๒.๓.๗ เสขยวัตร ๗๕ จำแนกเป็น

๑. สารูปที่ ๑ มี ๒๖ ลิกขาบท ได้แก่

(๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งให้เรียบร้อย

(๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มให้เรียบร้อย

(๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปิดกายด้วยดีไปในบ้าน

- (๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปิดกายด้วยตีนั่งในบ้าน
- (๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักกระวังมือเท้าด้วยดีไปในบ้าน
- (๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักกระวังมือเท้าด้วยดีนั่งในบ้าน
- (๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลงไปในบ้าน
- (๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลงนั่งในบ้าน
- (๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวกผ้าไปในบ้าน
- (๑๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่เวกผ้านั่งในบ้าน
- (๑๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หัวเราะไปในบ้าน
- (๑๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หัวเราะนั่งในบ้าน
- (๑๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พูดเสียงดังไปในบ้าน
- (๑๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พูดเสียงดังนั่งในบ้าน
- (๑๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงกายไปในบ้าน
- (๑๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงกายนั่งในบ้าน
- (๑๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขนไปในบ้าน
- (๑๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขนนั่งในบ้าน
- (๑๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่สั่นศีรษะไปในบ้าน
- (๒๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่สั่นศีรษะนั่งในบ้าน
- (๒๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกายไปในบ้าน
- (๒๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกายนั่งในบ้าน
- (๒๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะไปในบ้าน
- (๒๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะนั่งในบ้าน
- (๒๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระโหรงเท้าไปในบ้าน
- (๒๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งรัดเข่าในบ้าน

๒. โภชนปฏิสังยุตที่ ๒ มี ๓๐ สิกขาบท ได้แก่

- (๒๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเคารพ

- (๒๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อรับบิณฑบาตเราจักแลดูแต่ในบาตร
- (๒๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อรับบิณฑบาตเราจักรับแกงพอควรแก่ข้าวสุก
- (๓๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตแต่พอเสมอขอบปากบาตร
- (๓๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตโดยเคารพ
- (๓๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักแลดูแต่ในบาตร
- (๓๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ขุดข้าวสุกให้แห้ง
- (๓๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักฉันแกงพอสมควรแก่ข้าวสุก
- (๓๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราไม่จักขยุ่มข้าวสุก แต่ยอดลงไป
- (๓๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่กลบแกง หรือกับข้าวด้วยข้าวสุกเพราะอยากได้มาก
- (๓๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เจ็บไข้ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อนประโยชน์แก่ตนมาฉัน
- (๓๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ดูบาตรของผู้อื่นด้วยคิดจะยกโทษ
- (๓๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่่นัก
- (๔๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม
- (๔๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปาก เราจักไม่อ้าปากไว้ทำ
- (๔๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่เอานิ้วมือสอดใส่ปาก
- (๔๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเมื่อคำข้าวอยู่ในปาก เราจักไม่พุด
- (๔๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่โยนคำข้าวเข้าปาก
- (๔๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันกัดคำข้าว
- (๔๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันทำกระทุ้งแก้มให้ตู่ย
- (๔๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันพลาง สะบัดมือพลาง
- (๔๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันโปรยเมล็ดข้าว ให้ตกลงในบาตรหรือในที่อื่นๆ
- (๔๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันแลบลิ้น
- (๕๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันดั่งจับๆ
- (๕๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันดั่งชูตๆ
- (๕๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันเลียมือ
- (๕๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันขอดบาตร
- (๕๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่ฉันเลียริมฝีปาก
- (๕๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อฉันบิณฑบาตเราจักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะน้ำ

(๕๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาน้ำล้างบาตร ที่มีเมล็ดข้าวเทลงในบ้าน

๓. อัมมเทสนาปฏิสังยุตที่ ๓ มี ๑๖ สิกขาบท ได้แก่

(๕๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีร่มในมือ

(๕๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีไม้พลองในมือ

(๕๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีคัสตราในมือ

(๖๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ มีอาวุธในมือ

(๖๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ สวมเชียงเท้า

(๖๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ สวมรองเท้า

(๖๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ไปในยาน

(๖๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ อยู่บนที่นอน

(๖๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ นั่งรัดเข่า

(๖๖) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ พันศรีษะ

(๖๗) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ คลุมศรีษะ

(๖๘) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จะไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้นั่งบนอาสนะ

(๖๙) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งบนอาสนะต่ำ จะไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้นั่งบนอาสนะสูง

(๗๐) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่ จะไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ผู้นั่งอยู่

(๗๑) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จะไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ผู้เดินไปข้างหน้า

(๗๒) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จะไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ผู้ไปในทาง

๔. ปกิณณกะที่ ๔ มี ๓ สิกขาบท ได้แก่

(๗๓) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นไข้ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ

(๗๔) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นไข้ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ บ้วนเศษ ลงใน
ของเขียว

(๗๕) ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นไข้ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ บ้วนเศษ ลงในน้ำ

๒.๒.๓.๘ อธิกรณสมณะ ๗ ได้แก่

(๑) สัมมุขาวินัย คือ วิธีระงับอธิกรณในที่พร้อมหน้าด้วยองค์ ๔ ประการ คือ พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ พร้อมหน้าธรรม

(๒) สติวินัย คือ วิธีระงับอธิกรณ ด้วยยกสติขึ้นมาเป็นหลัก สวดประกาศให้สมมติแก่พระอรหันต์ว่าเป็นผู้มีสติเต็มทีเพื่อจะไม่ให้ใครโจทด้วยอาบัติ

(๓) อามุหะวินัย วิธีระงับอธิกรณโดยการสวดประกาศให้สมมติแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว เพื่อจะไม่ให้ใครโจทด้วยอาบัติที่เธอทำในเวลาเป็นบ้า

(๔) ปฎิญาตกรณะ คือ วิธีระงับอธิกรณตามปฎิญาของจำเลยผู้รับเป็นสัตย์

(๕) เยภุยสิกา คือ วิธีระงับอธิกรณเอาตามคำของคนมากเป็นประมาณ

(๖) ตัสสาปาปิยะสิกา คือ วิธีระงับอธิกรณโดยการลงโทษแก่ผู้ผิด

(๗) ตินวัตถการวินัย คือ วิธีระงับอธิกรณโดยประนีประนอมกันทั้งสองฝ่ายไม่ต้องชำระความเดิม^{๓๘}

การกระทำผิดพระธรรมวินัย ปาราชิก ๔ และสังฆาติเสส ๑๓ เป็นความผิดพระวินัยร้ายแรง เรียกว่าครุกาบัติ ผิดปาราชิก ๔ ทำให้ขาดจากความเป็นพระสงฆ์และจะอุปสมบทใหม่ไม่ได้ ส่วนสังฆาติเสสเป็นครุกาบัติ ที่ยังไม่ขาดจากความเป็นพระสงฆ์แต่ต้องอยู่ปริวาสกรรมเพื่อสำนึกผิด

ลำดับขั้นตอนของการออกจากอาบัติสังฆาติเสส มีดังนี้

๑. ขอปริวาส ในกรณีที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว มีการปกปิดอาบัติไว้ ให้ขอปริวาสกับภิกษุสงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปเสียก่อน แล้วให้อยู่ปริวาสตามจำนวนวันที่ปกปิดไว้ แล้วจึงจะขอมานัตในขั้นตอนต่อไป ถ้าไม่ได้ปกปิดอาบัติไว้ ขั้นตอนการขอปริวาสก็ไม่มี ข้ามไปขอมานัตได้เลย

๒. ขอมานัต การขอมานัต ให้ขอกับพระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป แล้ว อยู่ประพฤติวัตรมานัตอีก ๖ คีณเป็นอย่างต่ำ หรือมากกว่านั้นก็ได้

กรณีที่ภิกษูกำลังประพฤติวัตรอยู่ จะเป็นวัตรปริวาสหรือวัตรมานัตก็ตาม ถ้าเกิดต้องอาบัติสังฆาติเสสซ้ำอีก ให้ขอการชกเข้าหาอาบัติเดิมกับพระสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า “มุลาเยปฏิกัสสนา” เสียก่อน แล้วจึงจะขอประพฤติวัตรใหม่จนกว่าจะครบกำหนดเดิมได้

๓. ขออัพภาน การขออัพภาน ให้ขอกับภิกษุสงฆ์ตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไป

^{๓๘} กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาทหลักสูตรนิกธรรมชั้นตรี พิมพ์ครั้งที่ ๘๕ (กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๖๔) หน้า ๒-๒๗

อัฟกาน แปลว่า การเรียกเข้าหมู่ หมายถึงการที่สงฆ์ตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นมารวมกันที่เขตสีมาเพื่อสวด
ญัตติกัมมวาจาเรียกภิกษุผู้อยู่ปริวาสและประพฤติวัตรมานัตครบ ๖ ราตรีแล้วเข้าหมู่ เมื่อสวดจบก็ถือว่า
ภิกษุนั้น พ้นจากอาบัติสังฆาติเสส กลับมาเป็นพระปกติตะเหมือนเดิม

กระทำผิดพระวินัยประการอื่น นอกจากปาราชิก ๔ และสังฆาติเสส ๑๓ เป็นความผิดวินัยไม่
ร้ายแรงเรียกว่า ลหุกาบัติ ยกเว้นอนิยต ๒ อาจเป็นได้ทั้งครุกาบัติและลหุกาบัติ แล้วแต่พฤติการณ์ของการ
กระทำ ความผิดลหุกาบัติพ้นจากอิทธิฤทธิ์ด้วยการปลงอาบัติ คือบอกความผิดแก่พระภิกษุรูปใดรูป
หนึ่ง^{๓๙}

นอกจากพระภิกษุพ้นจากสมณเพศด้วยกระทำผิดพระวินัยปาราชิก ๔ แล้ว ตามพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พศ.๒๕๐๕ และกฎหมายเถรสมาคม วางกฎเกณฑ์เหตุให้พระภิกษุสละต้องสมณะเพศ คือ

๑. ต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น
๒. ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม
๓. ไม่สังกัดอยู่วัดใดวัดหนึ่ง
๔. ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
๕. ต้องคำพิพากษาให้ล้มละลาย
๖. ต้องหาว่ากระทำผิดอาญาพนักงานสอบสวนพนักงานอัยการไม่เห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว
เจ้าอาวาสไม่รับตัวไว้ควบคุม หรือพนักงานสอบสวนไม่เห็นสมควรให้เจ้าอาวาสรับตัวไปควบคุม
๗. เมื่อจะต้องถูกจำคุก กักขัง หรือขัง ตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล
๘. ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยเป็นครุกาบัติ คณะผู้พิจารณามีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว มหาเถร
สมาคมเห็นสมควรให้สละสมณเพศไว้ก่อน
๙. ประพฤติปฏิบัติฝ่าฝืนข้อห้ามตามประกาศคณะสงฆ์^{๔๐}

^{๓๙} อธิติพงษ์ อุดตมปัญญา, ภิกษุปาฏิโมกข์แปล (กรุงเทพมหานคร, ประยูรสารานไทย ๒๕๖๖) หน้า

๔๙,๖๑,๖๘๕,๖๙๔,๖๙๖

^{๔๐} กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมและกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๒๑ (พศ. ๒๕๓๘)
ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ

๒.๒.๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดว่าด้วย รูปแบบของรัฐ ระบบการปกครอง สถาบันทางการเมือง การปกครอง และการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ

๒.๒.๔.๑ รูปแบบของรัฐและระบบการปกครอง

ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวมประเทศไทยปกครองในระบบรัฐสภา โดยสภาอนุมัติเลือกนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีเลือกรัฐมนตรีรวมเป็นคณะรัฐมนตรีบริหารประเทศในกำกับดูแลของรัฐสภา โดยสมาชิกสภาตั้งกระทู้ถาม ตั้งกรรมาธิการตรวจสอบ และเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีได้^{๔๑}

๒.๒.๔.๒ รัฐสภา

รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญบุคคลจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในขณะเดียวกันมิได้ โดยประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน วาระดำรงตำแหน่ง ๔ ปี นับแต่วันเลือกตั้ง ดังนี้

(๑) สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวนสามร้อยห้าสิบคน

(๒) สมาชิกซึ่งมาจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองจำนวนหนึ่งร้อยห้าสิบคน

ในกรณีตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงไม่ว่าด้วยเหตุใด และยังไม่มีการเลือกตั้ง หรือประกาศชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก

^{๔๑} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑-๓

สภาผู้แทนราษฎรเท่าที่มีอยู่ ในกรณีมีเหตุใดๆ ที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อมีจำนวนไม่ถึงหนึ่งร้อยห้าสิบคน ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

วุฒิสภาในวาระเริ่มแรก วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสองร้อยห้าสิบคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติถวายคำแนะนำ ดังต่อไปนี้

(ก) ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการจัดให้มีการเลือกสมาชิกวุฒิสภาจำนวนสองร้อยคน แล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

(ข) ให้คณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา คัดเลือกบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม จำนวนไม่เกินสี่ร้อยคน แล้วนำรายชื่อเสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

(ค) ให้คณะรักษาความสงบแห่งชาติคัดเลือกผู้ได้รับเลือกตาม (ก) จากบัญชีรายชื่อที่ได้รับจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้ได้จำนวนห้าสิบคน และคัดเลือกรายชื่อสำรองจำนวนห้าสิบคน และให้คัดเลือกบุคคลจากบัญชีรายชื่อที่ได้รับการสรรหาตาม (ข) ให้ได้จำนวนหนึ่งร้อยเก้าสิบสี่คนรวมกับผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงกลาโหมผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นสองร้อยห้าสิบคน และคัดเลือกรายชื่อสำรองจำนวนห้าสิบคน อายุของวุฒิสภาดังกล่าวข้างต้นมีกำหนดเวลา ๕ ปี นับแต่วันมีพระราชโองการแต่งตั้ง

หลังจากนั้น วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสองร้อยคน ซึ่งมาจากการเลือกกันเอง ของบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ อาชีพ ลักษณะ หรือประโยชน์ร่วมกัน หรือทำงาน หรือเคยทำงานด้านต่างๆ ที่หลากหลายของสังคม โดยในการแบ่งกลุ่มต้องแบ่งในลักษณะที่ทำให้ประชาชน ซึ่งมีสิทธิสมัครรับเลือกทุกคนสามารถอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งได้ การดำเนินการเลือก ให้ดำเนินการตั้งแต่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ เพื่อให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยในระดับประเทศ ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่ครบจำนวนสองร้อยคน ไม่ว่าเพราะเหตุตำแหน่งว่างลง หรือด้วยเหตุอื่นใดอันมิใช่เพราะเหตุถึงคราวออกตามอายุของวุฒิสภา และไม่มีรายชื่อบุคคลที่สำรองไว้เหลืออยู่ ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาเท่าที่มีอยู่ สมาชิกวุฒิสภามีวาระดำรงตำแหน่ง ๕ ปี นับแต่วันประกาศผลการเลือก^{๔๒}

๒.๒.๔.๓ คณะรัฐมนตรี

พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามสิบห้าคน ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามหลักความรับผิดชอบร่วมกัน นายกรัฐมนตรีต้องแต่งตั้ง

^{๔๒} เรื่องเดิม มาตรา ๗๙, ๘๐, ๘๓, ๙๙, ๑๐๗, ๑๐๙, ๒๖๙

จากบุคคลซึ่งสภาผู้แทนราษฎรให้ความเห็นชอบให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งรวมกันแล้วเกินแปดปีมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการดำรงตำแหน่งติดต่อกันหรือไม่ แต่มิให้นับรวมระยะเวลาในระหว่างที่อยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปหลังพ้นจากตำแหน่ง

ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้ง เป็นนายกรัฐมนตรี จากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนด และเป็นผู้มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองแจ้งไว้ เฉพาะจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองที่มีสมาชิก ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าร้อยละห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

การเสนอชื่อดังกล่าวต้องมีสมาชิกรับรองไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมด เท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มติของสภาผู้แทนราษฎรที่เห็นชอบการแต่งตั้งบุคคลใดให้เป็นนายกรัฐมนตรี ต้องกระทำโดยการลงคะแนนโดยเปิดเผย และมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ของสภาผู้แทนราษฎร^{๔๓}

๒.๒.๔.๔. ศาล

การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไป ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ผู้พิพากษาและตุลาการย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง บรรดาศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ การตั้งศาลขึ้นใหม่หรือกำหนดวิธีพิจารณาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือที่มีข้อหา ฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลที่มีตามกฎหมายสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ๆ จะกระทำมิได้ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและให้ผู้พิพากษาและตุลาการพ้นจากตำแหน่ง แต่ในกรณีที่พ้นจากตำแหน่งเพราะความตาย เกษียณอายุ ตามวาระ หรือพ้นจากราชการเพราะถูกลงโทษ ให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ^{๔๔}

ศาลมี ๔ ประเภท คือ

๑. ศาลยุติธรรม

^{๔๓} เรื่องเดิม มาตรา ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๐, ๑๖๑

^{๔๔} เรื่องเดิม มาตรา ๑๖๘, ๑๖๙, ๑๗๐

ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะ ผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวนไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินเก้าคนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยให้เลือกเป็นรายคดี

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ ศาลฎีกาได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาศาลยุติธรรมมี ๓ ชั้นศาล คือ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา^{๔๕}

๒. ศาลปกครอง

ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจ ทางปกครอง ตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ได้แก่

(๑) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(๒) คดีพิพาทเกี่ยวกับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(๓) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทาง ปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

(๔) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

(๕) คดีที่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดี ต่อศาลเพื่อ บังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด

^{๔๕} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๔, ๑๙๕ และพระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา ๑

(๖) คดีพิพาทเกี่ยวกับเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครอง การจัดตั้ง วิธีพิจารณา และการดำเนินงานของศาลปกครองให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น ศาลปกครองมี ๒ ชั้นศาล คือ ศาลปกครองสูงสุด และศาลปกครองชั้นต้น^{๔๖}

๓. ศาลทหาร

ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคล ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ คือ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในขณะที่กระทำความผิด

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ศาลทหารมี ๓ ชั้นศาล ได้แก่ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง ศาลทหารสูงสุด

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

(๑) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

(๒) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำความผิดต่อคำสั่งหรือ ข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

(๓) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคล ที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

(๔) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

(๕) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้ เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

(๖) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหาร หรือ กระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือ ยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

^{๔๖} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๗ และ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๙

- (๗) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย
 (๘) เชลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร^{๔๗}

๔. ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนเก้าคนซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากบุคคล ดังต่อไปนี้

(๑) ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกามาแล้ว ไม่น้อยกว่าสามปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวนสามคน

(๒) ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการศาลปกครองสูงสุดมาแล้ว ไม่น้อยกว่าห้าปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด จำนวนสองคน

(๓) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่า ศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ จำนวนหนึ่งคน

(๔) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ จำนวนหนึ่งคน

(๕) ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้รับหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดี หรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่า หรือดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอัยการสูงสุดมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี จำนวนสองคน ในกรณีไม่อาจเลือกผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาตาม (๑) ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะเลือกบุคคล จากผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาในศาลฎีกามาแล้วไม่น้อยกว่าสามปีก็ได้

ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย

(๒) พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ

^{๔๗} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๙ และ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.

(๓) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น

บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้

ผู้ใดทราบว่ามีกรกระทำดังกล่าวมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำนั้นได้

ในกรณีที่ยื่นการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้^{๔๘}

๒.๒.๔.๕ การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ รับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหลายกรณี เช่น

(๑) บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

(๒) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

(๓) บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติ หรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(๔) บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำความผิดมิได้ ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น

^{๔๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๐๐,๒๑๐,๔๙

เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

แต่ทั้งนี้ บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้^{๔๙}

๒.๒.๕ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓

พระธรรมนูญศาลยุติธรรมเป็นกฎหมายว่าด้วยระบบศาลยุติธรรม เขตอำนาจศาลและอำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยศาลยุติธรรมมีสามชั้นศาลได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา

ศาลชั้นต้น ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น^{๕๐}

๒.๕.๑ ศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร ได้แก่

๑. ศาลกลุ่มศาลแพ่ง

- (๑) ศาลแพ่ง
- (๒) ศาลแพ่งกรุงเทพใต้
- (๓) ศาลแพ่งตลิ่งชัน
- (๔) ศาลแพ่งธนบุรี
- (๕) ศาลแพ่งพระโขนง
- (๖) ศาลแพ่งมีนบุรี

๒. ศาลกลุ่มศาลอาญา

- (๑) ศาลอาญา

^{๔๙} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๔,๒๗,๒๙,๓๑,๔๙

^{๕๐} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑-๒

- (๒) ศาลอาญากรุงเทพใต้
- (๓) ศาลอาญาตลิ่งชัน
- (๔) ศาลอาญาธนบุรี
- (๕) ศาลอาญาพระโขนง
- (๖) ศาลอาญามีนบุรี

๓. ศาลยุติธรรมอื่นตามพระราชบัญญัติจัดตั้ง

- ๓.๑ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง
- ๓.๒ ศาลชำนาญพิเศษ ๕ ศาล คือ
  - (๑) ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง
  - (๒) ศาลภาษีอากรกลาง
  - (๓) ศาลแรงงานกลาง
  - (๔) ศาลล้มละลายกลาง
  - (๕) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

๔. ศาลแขวง

- (๑) ศาลแขวงพระนครเหนือ
- (๒) ศาลแขวงพระนครใต้
- (๓) ศาลแขวงธนบุรี
- (๔) ศาลแขวงดุสิต
- (๕) ศาลแขวงปทุมวัน
- (๖) ศาลแขวงดอนเมือง
- (๗) ศาลแขวงบางบอน

๕. ศาลจังหวัด ไม่มีในกรุงเทพมหานคร

๒.๒.๕.๒ ศาลชั้นต้นในต่างจังหวัด

- (๑) ศาลจังหวัดมีทุกจังหวัด ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง หรืออำเภออื่นของจังหวัด โดยทั่วไปมี

จังหวัดละหนึ่งศาล บางจังหวัดมีศาลจังหวัดมากกว่าหนึ่งศาล

- (๒) ศาลแขวง มีเพียงบางจังหวัดและบางพื้นที่
- (๓) ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด มีจังหวัดละหนึ่งศาลมีทุกจังหวัด
- (๔) ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ๑-๙
- (๕) ศาลแรงงานภาค ๑-๙

๒.๒.๕.๓ ศาลชั้นอุทธรณ์

ศาลชั้นอุทธรณ์ ได้แก่ ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลยุติธรรมอื่นที่ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นอุทธรณ์^{๕๑}

จำแนกได้ ๑๑ ศาล คือ

- ๑. ศาลอุทธรณ์
- ๒. ศาลอุทธรณ์ภาค ๑-๙
- ๓. ศาลอุทธรณ์คดีชำนานาญพิเศษ

๒.๒.๕.๔ ผู้บริหารศาล และอำนาจหน้าที่

- ๑. ผู้บริหารศาลมีชื่อตำแหน่งเรียก 3 ชื่อ คือ ประธานศาล อธิบดีผู้พิพากษาศาล และผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม กำหนดให้มีประธานศาลฎีกาประจำศาลฎีกาหนึ่งคน ประธานศาลอุทธรณ์ประจำศาลอุทธรณ์ หนึ่งคน ประธานศาลอุทธรณ์ภาคประจำศาลอุทธรณ์ภาค ศาลละหนึ่งคน และให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี และศาลยุติธรรม อื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนด ให้เป็นศาลชั้นต้น ศาลละหนึ่งคน กับให้มีรองประธานศาลฎีกาประจำศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ประจำศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาคประจำศาลอุทธรณ์ภาค และ รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น ศาลละหนึ่งคน และ ในกรณี

^{๕๑} เรื่องเดิม มาตรา ๓

ที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม โดยความเห็นชอบของประธานศาลฎีกาจะกำหนดให้มีรองประธานศาลฎีกามากกว่าหนึ่งคนแต่ไม่เกินหกคน รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น มากกว่า หนึ่งคนแต่ไม่เกินสามคนก็ได้^{๕๒}

จำแนกได้ ดังนี้

๑.๑ ประธานศาล ให้เรียกผู้บริหารศาล ดังนี้

๑.๑.๑ ศาลฎีกา

ประธานศาลฎีกา จำนวน ๑ คน

รองประธานศาลฎีกา จำนวน ๖ คน

๑.๑.๒ ศาลอุทธรณ์

ประธานศาลอุทธรณ์ จำนวน ๑ คน

รองประธานศาลอุทธรณ์ จำนวน ๓ คน

๑.๑.๓ ศาลอุทธรณ์ภาค ๑-๙ แต่ละศาลมีผู้บริหารศาล ดังนี้

ประธานศาล ศาลละ จำนวน ๑ คน

รองประธานศาล ศาลละ จำนวน ๓ คน

๑.๑.๔ ศาลอุทธรณ์คดีชำนานาญพิเศษ

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนานาญพิเศษพ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๖ กำหนดให้มีผู้บริหารศาลตำแหน่งประธานศาลหนึ่งคน รองประธานศาล ๕ คน โดยศาลอุทธรณ์คดีชำนานาญพิเศษมี ๕ แผนกคือ

(๑) แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

(๒) แผนกคดีภาษีอากร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลภาษีอากร

^{๕๒} เรื่องเดิม มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง

(๓) แผนกคดีแรงงาน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล
แรงงาน

(๔) แผนกคดีล้มละลาย มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล
ล้มละลาย

(๕) แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือ
คำสั่งของศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษจึงมีผู้บริหารศาล และรอบผู้บริหารศาล ดังนี้

(๑) ประธานศาล จำนวน ๑ คน

(๒) รองประธานแผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน ๑ คน

และการค้าระหว่างประเทศ

(๓) รองประธานแผนกคดีภาษีอากร จำนวน ๑ คน

(๔) รองประธานแผนกคดีแรงงาน จำนวน ๑ คน

(๕) รองประธานแผนกคดีล้มละลาย จำนวน ๑ คน

(๖) รองประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว จำนวน ๑ คน

๑.๒ อธิบดีผู้พิพากษาศาล ใช้เรียกผู้บริหารศาลชั้นต้นที่เป็นศาลขนาดใหญ่ ได้แก่

(๑) ศาลกลุ่มศาลแพ่ง ๖ ศาล

(๒) ศาลกลุ่มศาลอาญา ๖ ศาล

(๓) ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

(๔) ศาลชำนาญพิเศษกลาง ๕ ศาล

(๕) ศาลแรงงานภาค ๑-๙

โดยที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘ วรรคหนึ่ง กำหนดให้ศาลกลุ่มศาลแพ่ง ๖ ศาล ศาล
กลุ่มศาลอาญา ๖ ศาล และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น
บัญญัติไว้ให้มีผู้บริหารศาลเรียกชื่อตำแหน่งว่า “อธิบดีผู้พิพากษา” ศาลละ ๑ คน ศาลยุติธรรมอื่นที่
พระราชบัญญัติจัดตั้งกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้นนั้น ได้แก่ ศาลแรงงานกลาง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาล
แรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ ศาลภาษีอากรกลาง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษี

อากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ ศาลล้มละลายกลางตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๙ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ กับให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั้งหมดดังกล่าวศาลละ ๑ คน และเพื่อประโยชน์ในทางราชการคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (กบศ.) กำหนดให้มีตำแหน่งรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นดังกล่าวมากกว่า ๑ คน แต่ไม่เกิน ๓ คน ก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ปริมาณงานของศาลนั้น จำแนกได้ ดังนี้

๑.๒.๑ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี

อธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๓ คน

๑.๒.๒ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี

อธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๓ คน

๑.๒.๓ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง

อธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๒ คน

๑.๒.๔ ศาลภาษีอากรกลาง

อธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๒ คน

๑.๒.๕ ศาลแรงงานกลาง

อธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

๑.๒.๖ ศาลล้มละลายกลาง

อธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๒ คน

๑.๒.๗ ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

อธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๓ คน

๑.๒.๘ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

อธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา จำนวน ๓ คน

๑.๒.๙ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ๑-๙

อธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๑ คน

๑.๒.๑๐ ศาลแรงงานภาค ๑-๙

อธิบดีผู้พิพากษา ศาลละ จำนวน ๑ คน

รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลละ จำนวน ๑ คน

๑.๓ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา ๙ กำหนดให้มีผู้บริหารศาลจังหวัด และศาลแขวงเรียกชื่อว่า ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลศาลละ ๑ คน และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๗ กำหนดให้มีผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด เรียกชื่อว่า ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดศาลละ 1 คน ทั้งสามศาลดังกล่าวไม่มีตำแหน่งรองผู้พิพากษาหัวหน้าศาล

๒. อำนาจหน้าที่ผู้บริหารศาล

ผู้บริหารศาลมีอำนาจและหน้าที่จ่ายสำนวนคดี ให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาพิพากษา ผู้บริหารศาลอันได้แก่ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น และผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ต้องรับผิดชอบในราชการของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อย และให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใด ๆ ของศาลนั้น หรือเมื่อได้ตรวจสำนวนคดีใดแล้วมีอำนาจทำความเข้าใจแย้งได้

(๒) สั่งคำร้องคำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อตนตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

(๓) ระมัดระวังการใช้ระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการอื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยเร็ว

(๔) ให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในศาลนั้นในข้อขัดข้องเนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา

(๕) ร่วมมือกับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองในบรรดากิจการอันเกี่ยวกับการจัดวางระเบียบและการดำเนินการงานส่วนธุรการของศาล

(๖) ทำรายงานการคดีและกิจกรรมของศาลส่งตามระเบียบ

๗) มีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

ให้รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น มีอำนาจตาม (๒) ด้วย และให้มีหน้าที่ช่วยประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น แล้วแต่กรณี ตามที่ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นมอบหมาย^{๕๓}

๒.๒.๕.๕ ผู้บริหารภาคและอำนาจหน้าที่

๑. ในการบริหารงานศาลยุติธรรมในส่วนของศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ซึ่งมีผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเป็นผู้บริหารศาลนั้นให้อยู่ในกำกับดูแลของอธิบดีผู้พิพากษาภาค โดย

^{๕๓} เรื่องเดิม มาตรา ๑๑,๓๒

ให้มีอธิบดีผู้พิพากษามาตร ภาละหนึ่งคน จำนวนเก้ามาตร มีสถานที่ตั้งและเขตอำนาจตามที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา กับให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษามาตร ภาละสามคน ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม โดยความเห็นชอบของประธานศาลฎีกาจะกำหนดให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษามาตรมากกว่าสามคนแต่ไม่เกินหกคนก็ได้ ปัจจุบันคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดตำแหน่งรองอธิบดีผู้พิพากษามาตรหกคนในทุกเขต

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๑ อยู่กรุงเทพมหานคร

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๒ อยู่จังหวัดชลบุรี

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๓ อยู่จังหวัดนครราชสีมา

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๔ อยู่จังหวัดขอนแก่น

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๕ อยู่จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๖ อยู่จังหวัดพิษณุโลก

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๗ อยู่จังหวัดนครปฐม

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๘ อยู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๙ อยู่จังหวัดสงขลา

๒. อำนาจและหน้าที่อธิบดีผู้พิพากษามาตร

อธิบดีผู้พิพากษามาตรมีสถานะเป็นผู้พิพากษาในศาลทุกศาลที่อยู่ในเขตอำนาจด้วยผู้หนึ่ง โดยให้มีอำนาจและหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นอำนาจและหน้าที่ของผู้บริหารศาลและให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(๑) สั่งให้หัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมรายงานเกี่ยวกับคดี หรือรายงานกิจการอื่นของศาลที่อยู่ในเขตอำนาจของตน

(๒) ในกรณีจำเป็นจะสั่งให้ผู้พิพากษาคคนใดคนหนึ่งนศาลที่อยู่ในเขตอำนาจของตนไปช่วยทำงานชั่วคราวมีกำหนดไม่เกินสามเดือนในอีกศาลหนึ่งโดยความยินยอมของผู้พิพากษานั้นก็ได้ แล้วรายงานไปยังประธานศาลฎีกาทันที ให้รองอธิบดีผู้พิพากษามาตรมีสถานะเป็นผู้พิพากษาในศาลทุกศาลที่อยู่ในเขตอำนาจด้วย โดยให้มีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๑ วรรคหนึ่ง (๒) คือมีอำนาจสั่งคำร้อง คำขอต่าง ๆ ที่ยื่นต่อ

อธิบดีผู้พิพากษาศาลตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความและให้มีหน้าที่ช่วยอธิบดีผู้พิพากษาศาลตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลมอบหมาย^{๕๔}

๒.๒.๕.๖ เขตอำนาจศาล

เขตอำนาจศาลเป็นอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลตามประเภทคดีในเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่กำหนด โดยศาลชั้นต้นมีเขตตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาลเพื่อประโยชน์ในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาเขตอำนาจศาลพิจารณาได้ดังนี้

๑. ศาลแพ่งและศาลอาญา มีเขตตลอดท้องที่กรุงเทพมหานครนอกจากท้องที่ที่อยู่ในเขตของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาพระโขนง ศาลอาญามีนบุรี และศาลยุติธรรมอื่นตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้

ในกรณีที่มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแพ่งหรือศาลอาญา และคดีนั้นเกิดขึ้นนอกเขตของศาลแพ่งหรือศาลอาญา ศาลแพ่งหรือศาลอาญา แล้วแต่กรณี อาจใช้ดุลพินิจยอมรับไว้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโอนคดีไปยังศาลยุติธรรมอื่นที่มีเขตอำนาจ คือศาลแพ่งและศาลอาญารับคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตศาลไว้พิจารณาพิพากษาได้ไม่ว่าคดีเกิดในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัด ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง และศาลแพ่งมีนบุรีมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งปวงและคดีอื่นใดที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น คดีแพ่งทั้งปวงหมายถึงคดีแพ่งทุกประเภท ทั้งคดีมีทุนทรัพย์โดยไม่จำกัดทุนทรัพย์ และคดีไม่มีทุนทรัพย์

ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาตลิ่งชัน ศาลอาญาธนบุรี ศาลอาญาพระโขนง และศาลอาญามีนบุรีมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น รวมทั้งคดีอื่นใดที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา แล้วแต่กรณี คดีอาญาทั้งปวงหมายถึงคดีอาญาทุกอัตราโทษ^{๕๕}

๒. ภายใต้บังคับมาตรา ๑๙/๑ ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น หมายถึง คดีที่เกิดขึ้นในเขตศาลแขวงและอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง คือคดีแพ่งราคาทรัพย์ที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐

^{๕๔} เรื่องเดิม มาตรา ๑๓,๑๔

^{๕๕} เรื่องเดิม มาตรา ๑๙

บาท คดีอาญากฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน ๓ ปี หรือปรับไม่เกิน ๖๐,๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หากนำมาฟ้องต่อศาลจังหวัดให้ศาลจังหวัดจะยอมรับคดีใดคดีหนึ่งไว้พิจารณาพิพากษา หรือมีคำสั่งโอนคดีนั้นไปยังศาลแขวงที่มีเขตอำนาจได้^{๕๖}

๓. ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจทำการไต่สวน หรือมีคำสั่งใด ๆ ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง คือมีอำนาจเกี่ยวกับคดีในเขตศาลแขวง ดังนี้

(๑) ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีที่ค้าง

(๒) ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

(๓) ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา

(๔) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินดังกล่าวอาจขยายได้โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

(๕) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้

ผู้พิพากษาประจำศาลไม่มีอำนาจตาม (๓) (๔) หรือ (๕)

ผู้พิพากษาประจำศาล คือผู้พิพากษาที่ได้รับการโปรดเกล้าแต่งตั้งใหม่และมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคดีโดยจำกัด ไม่มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งคดีอาญาเพียงลำพังคนเดียว^{๕๗}

๔. ศาลยุติธรรมอื่นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นหรือกฎหมายอื่นกำหนดไว้ เช่น

ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดี ดังต่อไปนี้

(๑) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด

(๒) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้โอนมายังศาลเยาวชนและครอบครัว

(๓) คดีครอบครัว

(๔) คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ

^{๕๖} เรื่องเดิม มาตรา ๑๘,๑๙/๑

^{๕๗} เรื่องเดิม มาตรา ๑๗,๒๕

(๕) คดีอื่นที่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์

“เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

“คดีครอบครัว” หมายความว่า คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัว ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัว หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับครอบครัว “คดีคุ้มครองสวัสดิภาพ” หมายความว่า คดีที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กหรือบุคคลในครอบครัว ซึ่งจะต้องบังคับตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กหรือบุคคลในครอบครัว^{๕๘}

๕. ศาลอุทธรณ์มีเขตตลอดท้องที่ที่มีได้อยู่ในเขตศาลอุทธรณ์ภาค

ในกรณีที่มีการยื่นอุทธรณ์คดีต่อศาลอุทธรณ์ และคดีนั้นอยู่นอกเขตของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์อาจใช้ดุลพินิจยอมรับไว้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโอนคดีนั้นไปยังศาลอุทธรณ์ภาคที่มีเขตอำนาจศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ และว่าด้วยเขตอำนาจศาล และมีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) พิพากษายืนตาม แก้ไข กลับ หรือยกคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ในเมื่อคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยคู่ความไม่อุทธรณ์

(๒) วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามกฎหมาย

(๓) วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น

ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้เสนอต่อศาลฎีกาได้โดยตรง และคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามที่กฎหมายบัญญัติ เว้นแต่กรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้น จะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

^{๕๘} เรื่องเดิม มาตรา ๒๐ และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

คดีที่ศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว คู่ความไม่มีสิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา คัดค้านคดีนั้นต่อไป^{๕๙}

๒.๒.๕.๗ องค์คณะผู้พิพากษา

ศาลยุติธรรมจะมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากคดีอยู่ในเขตอำนาจศาลแล้ว ต้องมีผู้พิพากษาครบองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย พระธรรมนูญศาลยุติธรรมและพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลกำหนดองค์คณะผู้พิพากษาไว้ ดังนี้

๑. ศาลแขวง องค์คณะผู้พิพากษาคคนเดียว

๒. ศาลชั้นต้นอื่น องค์คณะผู้พิพากษาอย่างน้อย ๒ คน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคน^{๖๐}

ศาลชั้นต้นอื่น ได้แก่

๒.๑ ศาลกลุ่มศาลแพ่ง ๖ ศาล คือ

(๑) ศาลแพ่ง

(๒) ศาลแพ่งกรุงเทพใต้

(๓) ศาลแพ่งตลิ่งชัน

(๔) ศาลแพ่งธนบุรี

(๕) ศาลแพ่งพระโขนง

(๖) ศาลแพ่งมีนบุรี

๒.๒ ศาลกลุ่มศาลอาญา ๖ ศาล คือ

(๑) ศาลอาญา

(๒) ศาลอาญากรุงเทพใต้

(๓) ศาลอาญาตลิ่งชัน

(๔) ศาลอาญาธนบุรี

(๕) ศาลอาญาพระโขนง

(๖) ศาลอาญามีนบุรี

๒.๓ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง

^{๕๙} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑-๒๓

^{๖๐} เรื่องเดิม มาตรา ๑๗,๒๖

๒.๔ ศาลจังหวัด

๒.๕ ศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ

(๑) ศาลภาษีอากรกลาง

(๒) ศาลล้มละลายกลาง

๒.๖ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ๑-๖

๓. ศาลชั้นต้นใช้อำนาจผู้พิพากษา ๓ คน คือ

(๑) ศาลจังหวัดใน ๔ จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา และจังหวัดสตูล ในคดีครอบครัวและมรดกที่โจทก์และจำเลยเป็นอิสลามศาสนิก หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ต้องมีตะเต้ยุติธรรมร่วมเป็นองค์คณะด้วยอีก ๑ คนรวมเป็น ๓ คน^{๖๑}

(๒) ศาลแรงงานกลาง และศาลแรงงานภาค ใช้อำนาจผู้พิพากษาประจำการ ๑ คน ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้าง ๑ คน ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง ๑ คน^{๖๒}

(๓) ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ใช้อำนาจผู้พิพากษาประจำการ ๒ คน และผู้พิพากษาสมทบ ๑ คน^{๖๓}

๔. ศาลชั้นต้นใช้อำนาจผู้พิพากษา ๔ คน คือ

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ใช้อำนาจผู้พิพากษาประจำการ ๒ คน และผู้พิพากษาสมทบ ๒ คน ซึ่งอย่างน้อยคนหนึ่งต้องเป็นสตรี^{๖๔}

๕. ศาลชั้นอุทธรณ์องค์คณะผู้พิพากษา ๓ คน คือ

(๑) ศาลอุทธรณ์

(๒) ศาลอุทธรณ์ภาค ๑-๙

(๓) ศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ

๖. ศาลฎีกา องค์คณะผู้พิพากษา จำแนกเป็น

(๑) คดีทั่วไป องค์คณะผู้พิพากษา ๓ คน ^{๖๕}

^{๖๑} พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลาม ในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๕๘๙

^{๖๒} พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๗

^{๖๓} พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๑๙

^{๖๔} พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๒๓

^{๖๕} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๗

(๒) คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง องค์คณะผู้พิพากษาอย่างน้อย ๕ คน แต่ไม่เกิน ๙ คน เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นรายคดี^{๖๖}

๒.๒.๕.๘ เหตุทำให้พิจารณาคดีหรือทำคำพิพากษาไม่ได้

๑. ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไป ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้ นั่งพิจารณาคดีนั้นแทนต่อไปได้

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกา หรือรองประธานศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคซึ่งประธานศาลอุทธรณ์หรือประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี มอบหมาย

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นของศาลนั้น ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี มอบหมาย

๒. ในระหว่างการทำคำพิพากษาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้ มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษา และเฉพาะในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลชั้นต้น มีอำนาจทำความเห็นแย้งได้ด้วย ทั้งนี้ หลังจากได้ตรวจสำนวนคดีนั้นแล้ว

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกาหรือรองประธานศาลฎีกา

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองประธานศาลอุทธรณ์ หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี

^{๖๖} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๕

ให้ผู้ทำการแทนในตำแหน่งต่าง ๆ ตามมาตรา ๘ มาตรา ๙ และมาตรา ๑๓ มีอำนาจตาม (๑) (๒) และ (๓) ด้วย^{๖๗}

๓. เหตุจำเป็นอื่นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ หมายถึง

(๑) ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพ้นจากตำแหน่ง

(๒) ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะถูกคัดค้านและถอนตัวไป

(๓) ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจปฏิบัติราชการจนไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีหรือทำคำพิพากษาในคดีนั้นได้

(๔) กรณีที่ผู้พิพากษาคนเดียวได้สอบสวนมูลฟ้องคดีอาญาแล้วเห็นว่าควรพิพากษายกฟ้อง แต่คดีนั้นมีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนดเกินกว่าอัตราโทษตามมาตรา ๒๕ (๕)

(๕) กรณีที่ผู้พิพากษาคนเดียวพิจารณาคดีอาญาตามมาตรา ๒๕ (๕) แล้วเห็นว่าควรพิพากษาลงโทษจำคุกเกินกว่าหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราดังกล่าว

(๖) กรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีแพ่งเรื่องใดของศาลนั้นจะต้องกระทำโดยองค์คณะซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคน และผู้พิพากษาในองค์คณะนั้นมีความเห็นแย้งกันจนหาเสียงข้างมากมิได้

(๗) กรณีที่ผู้พิพากษาคนเดียวพิจารณาคดีแพ่งตามมาตรา ๒๕ (๔) ไปแล้ว ต่อมาปรากฏว่าราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องเกินกว่าอำนาจพิจารณาพิพากษาของผู้พิพากษาคนเดียว^{๖๘}

๒.๒.๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายว่าด้วยกระบวนการวิธีพิจารณาความผิดอาญา ที่มีการกล่าวหาฟ้องร้องบุคคลว่ากระทำความผิดกฎหมายที่มีโทษทางอาญาเพื่อลงโทษบุคคลนั้น วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“ผู้ต้องหา” หมายความว่าบุคคลผู้ถูกหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล

“จำเลย” หมายความว่าบุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด

^{๖๗} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๘, ๒๙

^{๖๘} พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๓๐, ๓๑

“ผู้เสียหาย” หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๔,๕ และ ๖

“พนักงานอัยการ” หมายความว่าเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

“คำร้องทุกข์” หมายความว่ากรณีที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตามซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

“คำกล่าวโทษ” หมายความว่ากรณีที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น

“การสอบสวน” หมายความว่าถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

“การไต่สวนมูลฟ้อง” หมายความว่ากระบวนไต่สวนของศาลเพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดีซึ่งจำเลยต้องหา^{๖๙}

๒.๒.๖.๑ ผู้เสียหาย

จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ผู้เสียหายโดยแท้จริง

๒. ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยแท้จริงตามมาตรา ๔,๕ และ ๖

ทั้งสองกรณีต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยด้วย คือไม่มีส่วนในการก่อให้เกิดความผิดนั้น คือต้องเป็นผู้เสียหายทั้งโดยพฤตินัยและโดยนิตินัย

ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายจำแนกได้ คือ

๑. กรณีตามมาตรา ๔

ผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เองโดยมิต้องได้รับอนุญาตของสามีก่อน แต่ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๕ (๒) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา

๒. กรณีตามมาตรา ๕

^{๖๙} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒,๑๕

บุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายได้ คือ

(๑). ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(๒). ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาเฉพาะแต่ความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(๓). ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

๓. กรณีตาม มาตรา ๖

ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาลหรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้นๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ เมื่อได้ไต่สวนแล้วให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทนให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

บุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายมีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) ร้องทุกข์

(๒) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ

(๓) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

(๔) ถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

(๕) ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว^{๗๐}

๒.๒.๖.๒ ผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม คือ

(๑) พนักงานอัยการ

(๒) ผู้เสียหาย

^{๗๐} เรื่องเดิม มาตรา ๒ (๔) ๓,๔,๕,๖

เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปก็ได้ ถ้าผู้เสียหายที่ตายนั้นเป็นผู้เยาว์ ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้แทนเฉพาะคดีได้ยื่นฟ้องไว้แล้วผู้ฟ้องแทนนั้นจะว่าคดีต่อไปก็ได้ พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณา ก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีก็ได้

การถอนฟ้องคดีอาญา

(๑) พนักงานอัยการเป็นโจทก์เมื่อฟ้องคดีแล้วจะถอนฟ้องไม่ได้เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากอัยการสูงสุด หากเป็นคดีที่ยอมความได้ ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ หรือยอมความโดยถูกต้องตามกฎหมาย สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์ย่อมระงับไป ศาลสั่งจำหน่ายคดีจากสารบบความโดยพนักงานอัยการโจทก์ไม่ต้องขออนุญาตถอนฟ้องต่ออัยการสูงสุด

(๒) กระบวนการถอนฟ้องนั้นไม่ว่าพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายเป็นโจทก์ ต้องทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือมิอนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ศาลจะถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านการถอนฟ้อง ศาลจะสั่งยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้น คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้านศาลจะสั่งยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเช่นกัน

(๓) คดีอาญาซึ่งได้ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว จะนำมาฟ้องอีกหาได้ไม่ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้

(๑) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาซึ่งมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(๒) ถ้าพนักงานอัยการถอนฟ้องคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวไป โดยมีได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(๓) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสีย การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว^{๗๑}

^{๗๑} เรื่องเดิม มาตรา ๒๘-๓๑,๓๕,๓๖

๒.๒.๖.๓ คดีอาญาเลิกกันด้วยดังต่อไปนี้

(๑) คดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา

(๒) คดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาทหรือความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรซึ่งมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว

(๓) คดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท ซึ่งเกิดในกรุงเทพมหานครเมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่นายตำรวจประจำท้องที่ตั้งแต่ตำแหน่งสารวัตรขึ้นไป หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรผู้ทำการในตำแหน่งนั้นๆ ได้เปรียบเทียบแล้ว

(๔) ในคดีซึ่งเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายอื่น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามคำเปรียบเทียบของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว

ความผิดตาม (๒)(๓) และ(๔) ถ้าเจ้าพนักงานดังกล่าวนั้นเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ควรได้รับโทษถึงจำคุกให้มีอำนาจเปรียบเทียบ ดังนี้

(๑) กำหนดค่าปรับซึ่งผู้ต้องหาพึงชำระ ถ้าผู้ต้องหาและผู้เสียหายยินยอมตามนั้น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระเงินค่าปรับตามจำนวนที่เจ้าหน้าที่กำหนดให้ภายในเวลาอันสมควร แต่ไม่เกินสิบห้าวันแล้ว คดีนั้นเป็นอันเสร็จเด็ดขาด

ถ้าผู้ต้องหาไม่ยินยอมตามที่เปรียบเทียบ หรือเมื่อยินยอมแล้วไม่ชำระเงินค่าปรับภายในเวลากำหนดให้ดำเนินคดีต่อไป

(๒) คดีมีค่าทดแทน ถ้าผู้เสียหายและผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบ ให้เจ้าหน้าที่กะจำนวนตามที่เห็นควรหรือตามที่คู่ความตกลงกัน^{๗๒}

๒.๒.๖.๔ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์ยอมระงับไปด้วยเหตุ ดังต่อไปนี้

(๑) ด้วยความตายของผู้กระทำผิด

(๒) ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย

(๓) เมื่อคดีเลิกกัน ตามมาตรา ๓๗

^{๗๒} เรื่องเดิม มาตรา ๓๗

- (๔) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง
- (๕) เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น
- (๖) เมื่อคดีขาดอายุความ
- (๗) เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษ^{๗๓}

๒.๒.๖.๕ การสอบสวน

การสอบสวนเป็นกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ ความผิดอาญานั้นห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาล โดยมีได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงแต่ถ้าเป็นความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวนเว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ ส่วนความผิดอาญาแผ่นดินนั้นพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนได้ทั้งกรณีมีการร้องทุกข์ และการกล่าวโทษ รวมถึงกรณีความผิดปรากฏต่อพนักงานสอบสวนเอง^{๗๔}

๑. พนักงานสอบสวนและพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

๑.๑ กรณีทั่วไป

ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา ๑๙ มาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑ ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้นๆ เพื่อดำเนินคดี เว้นแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่ หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน

ในเขตท้องที่ใดมีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้น หรือผู้รักษาการแทน

^{๗๓} เรื่องเดิม มาตรา ๓๙

^{๗๔} เรื่องเดิม มาตรา ๒(๑๑), ๑๒๐, ๑๒๑

๑.๒ กรณีความผิดเกี่ยวพันหลายท้องที่ ในกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำความผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่
- (๒) เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง
- (๓) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่องและกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่างๆเกินกว่าท้องที่หนึ่งขึ้นไป
- (๔) เมื่อเป็นความผิดซึ่งมีหลายกรรม กระทำลงในท้องที่ต่างๆกัน
- (๕) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง
- (๖) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

พนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้ ในกรณีข้างต้นพนักงานสอบสวนต่อไปนี้ เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

- (ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ
  - (ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ
- ๑.๓ กรณีความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร

ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้น ให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้

ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน บรรดาอำนาจและหน้าที่ประการอื่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ ในกรณีที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน^{๗๕}

๒. การแจ้งสิทธิและการสอบคำให้การผู้ต้องหา

ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

^{๗๕} เรื่องเดิม มาตรา ๑๘,๑๙,๒๐

(๑) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(๒) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ได้ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่งหรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา ๑๓๔/๑ มาตรา ๑๓๔/๒ และมาตรา ๑๓๔/๓ จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใดๆซึ่งเป็นการให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใดๆเพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใดๆในเรื่องที่ต่องานนั้น^{๗๖}

๓. การสรุปสำนวนและความเห็น

เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดและความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนและบันทึกเหตุที่ตนนั้นไว้ แล้วให้ส่งบันทึกพร้อมกับสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ถ้าอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่าสามปี ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ พร้อมทั้งความเห็นที่ควรให้จัดการสอบสวน

ถ้าพนักงานอัยการสั่งให้งด หรือให้ทำการสอบสวนต่อไป ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามนั้น

(๒) ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด แต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ เมื่อได้ความตามทางสอบสวนอย่างใด ให้ทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องส่งไปพร้อมกับสำนวนยังพนักงานอัยการ

ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้อง ก็ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหา มา ถ้าผู้ต้องหาอยู่ต่างประเทศ ให้พนักงานอัยการจัดการเพื่อขอให้ส่งตัวข้ามแดนมา ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ส่งแต่สำนวนพร้อมด้วยความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยหรือปล่อยชั่วคราวถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ ให้ขอเองหรือขอให้พนักงานอัยการขอต่อศาลให้ปล่อย

ในกรณีที่เสนอความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนพร้อมกับผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ เว้นแต่ผู้ต้องหาที่ถูกขังอยู่แล้ว หรือผู้ต้องหาซึ่งถูกแจ้งข้อหาได้หลบหนีไป^{๗๗}

^{๗๖} เรื่องเดิม มาตรา ๑๓๔/๔,๑๓๕

^{๗๗} เรื่องเดิม มาตรา ๑๔๐,๑๔๑,๑๔๒

๒.๒.๖.๖ การฟ้องคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาให้ยื่นฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งที่มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น ดังนี้

๑. ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา

เมื่อความผิดเกิดขึ้น อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตอำนาจของศาลใดให้ชำระที่ศาลนั้น แต่ถ้า

(๑) เมื่อจำเลยมีที่อยู่ หรือถูกจับในท้องที่หนึ่งหรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่ง นอกเขตของศาลดังกล่าวแล้ว จะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นๆอยู่ในเขตอำนาจก็ได้

(๒) เมื่อความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทยให้ชำระคดีนั้นที่ศาลอาญา ถ้าการสอบสวนได้ กระทำลงในท้องที่หนึ่งซึ่งอยู่ในเขตของศาลใด ให้ชำระที่ศาลนั้นได้ด้วย

๒. คำฟ้อง

ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

(๑) ชื่อศาลและวันเดือนปี

(๒) คดีระหว่างผู้ใดโจทก์ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด

(๓) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติ และบังคับ

(๔) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

(๕) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลา และสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลย เข้าใจข้อหาได้ดี

ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพขีดเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้ โดยบริบูรณ์หรือติดตามท้ายฟ้อง

(๖) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(๗) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียน หรือพิมพ์ฟ้อง

ถ้าจำเลยเคยต้องคำพิพากษาให้ลงโทษเพราะได้กระทำความผิดมาแล้ว เมื่อโจทก์ต้องการให้เพิ่มโทษ จำเลยฐานไม่ซัดหาลาบ ให้กล่าวมาในฟ้อง

ถ้ามิได้ขอเพิ่มโทษมาในฟ้อง ก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น โจทก์จะยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมฟ้อง เมื่อ ศาลเห็นสมควรจะอนุญาตก็ได้

ความผิดหลายกระทงจะรวมในฟ้องเดียวกันก็ได้ แต่ให้แยกกระทงเรียงเป็นลำดับกันไป

ความผิดแต่ละกระทงจะถือว่าเป็นข้อหาแยกจากข้อหาอื่นก็ได้ ถ้าศาลเห็นสมควรจะสั่งให้แยกสำนวนพิจารณาความผิดกระทงใดหรือหลายกระทงต่างหากและจะสั่งเช่นนี้ก่อนพิจารณาหรือในระหว่างที่พิจารณาก็ได้^{๗๘}

๓. การสั่งฟ้อง

ถ้าฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ให้ศาลสั่งโจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้องหรือยกฟ้องหรือไม่ประทับฟ้อง โจทก์มีอำนาจอุทธรณ์คำสั่งเช่นนั้นของศาล

ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้วให้ศาลจัดการส่งต่อไปนี้

(๑) ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตามอนุมาตรา (๒)

(๒) ในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก็ได้

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา^{๗๙}

๔. การไต่สวนมูลฟ้อง

ในคดีซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ในวันไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล ให้ศาลสั่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป เมื่อศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการต่อไป

จำเลยไม่มีอำนาจนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในการที่จำเลยจะมีทนายมาช่วยเหลือ

ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้จำเลยทราบ จำเลยจะมาฟังการไต่สวนมูลฟ้องโดยตั้งทนายให้ซักค้ำนพยานโจทก์ด้วยหรือไม่ก็ได้ หรือจำเลยจะไม่มา แต่ตั้งทนายมาซักค้ำนพยานโจทก์ก็ได้ ห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลย และก่อนที่ศาลประทับฟ้องมิให้ถือว่าจำเลยอยู่ในฐานะเช่นนั้น

^{๗๘} เรื่องเดิม มาตรา ๒๒,๑๕๗-๑๖๐

^{๗๙} เรื่องเดิม มาตรา ๑๖๑,๑๖๒

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา ๑๖๕ ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา ๑๖๕ ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใดให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้ง โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสั่งว่าคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสั่งคดีได้ตามที่จำเป็นและสมควรด้วย โจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ถ้าโจทก์ไม่มาตามกำหนดนัด ให้ศาลยกฟ้องเสีย แต่ถ้าศาลเห็นว่ามีเหตุสมควรจึงมาไม่ได้จะสั่งเลื่อนคดีไปก็ได้

คดีที่ศาลได้ยกฟ้องดังกล่าวแล้ว ถ้าโจทก์มาร้องภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ศาลยกฟ้องนั้น โดยแสดงให้เห็นว่ามีเหตุสมควรจึงมาไม่ได้ ก็ให้ศาลยกคดีนั้นขึ้นไต่สวนมูลฟ้องใหม่ ในคดีที่ศาลยกฟ้องดังกล่าวแล้ว จะฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ แต่ถ้าศาลยกฟ้องเช่นนี้ในคดีซึ่งราษฎรเท่านั้นเป็นโจทก์ไม่ตัดอำนาจพนักงานอัยการฟ้องคดีนั้นอีก เว้นแต่จะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูล ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูล ให้พิพากษายกฟ้อง

เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว แต่ยังไม่ได้อำนาจจำเลยมา ให้ศาลออกหมายเรียกหรือหมายจับจำเลยมาแล้วแต่ควรอย่างไรเพื่อพิจารณาต่อไป

คำสั่งของศาลที่ให้คดีมีมูลย่อมเด็ดขาด แต่คำสั่งที่ว่าคดีไม่มีมูลนั้นโจทก์มีอำนาจอุทธรณ์ฎีกาได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

คดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อศาลประทับฟ้องและได้ตัวจำเลยมาศาลแล้วหรือคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ เมื่อได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวก็ได้^{๘๐}

^{๘๐} เรื่องเดิม มาตรา ๑๖๕-๑๖๗, ๑๖๘, ๑๗๐, ๑๖๕/๑, ๑๖๕/๒, ๘๘

๕. การแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องและคำให้การ

เมื่อมีเหตุอันควร โจทก์มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะอนุญาตหรือจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนก็ได้ เมื่ออนุญาตแล้วให้ส่งสำเนาแก้ฟ้องหรือฟ้องเพิ่มเติมแก่จำเลยเพื่อแก้ และศาลจะสั่งแยกสำนวนเพื่อพิจารณาฟ้องเพิ่มเติมนั้นก็

เมื่อมีเหตุอันควร จำเลยอาจยื่นคำร้องขอแก้หรือเพิ่มเติมคำให้การของเขาก่อนศาลพิพากษา ถ้าศาลเห็นสมควรอนุญาตก็ให้ส่งสำเนาแก่โจทก์

คำร้องขอแก้หรือเพิ่มเติมฟ้องนั้น ถ้าจะทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ห้ามมิให้ศาลอนุญาต แต่การแก้ฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งต้องแถลงในฟ้องก็ดี การเพิ่มเติมฐานความผิดหรือรายละเอียดซึ่งมิได้กล่าวไว้ก็ดี ไม่ว่าจะทำเช่นนี้ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาในศาลชั้นต้นมิให้ถือว่าทำให้จำเลยเสียเปรียบ เว้นแต่จำเลยได้หลงต่อสู้ในข้อผิดหรือที่มิได้กล่าวไว้นั้น^{๘๙}

๒.๒.๖.๗ การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาและการเรียกร้องทางแพ่ง

การกระทำความผิดอาญาของจำเลยที่เอกชนหรือรัฐเป็นผู้เสียหาย เป็นการกระทำละเมิดต่อผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔๒๐ อยู่ในตัว คดีเรื่องใดถึงแม้ว่าได้ฟ้องในทางอาญาแล้ว ก็ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องในทางแพ่งอีก คดีแพ่งนี้เรียกว่าคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา

การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาจะฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดชอบของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่

ราคาทรัพย์สินที่สั่งให้จำเลยใช้แก่ผู้เสียหาย ให้ศาลกำหนดตามราคาอันแท้จริง ส่วนจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นที่ผู้เสียหายจะได้รับนั้น ให้ศาลกำหนดให้ตามความเสียหายแต่ต้องไม่เกินคำขอ

นอกจากผู้เสียหายขอเรียกค่าเสียหายเป็นคดีแพ่งดังกล่าวแล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีมาตรการเยียวยาผู้เสียหายให้ได้รับค่าเสียหายโดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากอีก ๒ กรณีคือ

^{๘๙} เรื่องเดิม มาตรา ๑๖๓,๑๖๔

(๑) คดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยข้อหาหลักทรัพย์ ว่างราว ซิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกและรับของโจร ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้อยทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไป เนื่องจากการกระทำความผิดคืน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทน ผู้เสียหายด้วย

(๒) คดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุ ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ ดังนี้

(๒.๑) การยื่นคำร้องดังกล่าวผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานให้ ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่ง ทั้งนี้ คำร้องต้องแสดงรายละเอียด ตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อย หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยัง ขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนได้

(๒.๒) คำร้องตามกระบวนการนี้จะมีคำขอประการอื่นที่มีใช้คำขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้อง ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา ๔๓ แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องเพื่อเรียกทรัพย์หรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้

(๒.๓) การยื่นคำร้องนี้ผู้เสียหายได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล

(๒.๔) เมื่อศาลสั่งรับคำร้องดังกล่าวจะส่งสำเนาคำร้องให้แก่จำเลย หากจำเลยให้การประการใด หรือไม่ประสงค์จะให้การศาลจะบันทึกไว้ ถ้าหากจำเลยประสงค์จะทำคำให้การเป็นหนังสือให้ศาลกำหนด ระยะเวลายื่นคำให้การตามที่เห็นสมควร และเมื่อพนักงานอัยการสืบพยานเสร็จ ศาลจะอนุญาตให้ ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้เท่าที่จำเป็น หรือศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไป ก่อนแล้วพิจารณาพิพากษาคดีส่วนแพ่งในภายหลังได้

(๒.๕) ถ้าความปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา ๔๔/๑ เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหา หนายความตัวเอง ให้ศาลมีอำนาจตั้งหนายความให้แก่ผู้นั้น โดยหนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงิน รางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด^{๔๒}

^{๔๒} เรื่องเดิม มาตรา ๔๐,๔๓,๔๔/๑,๔๔/๒,๔๕-๔๗

๒.๒.๖.๘ การพิจารณาคดี

๑. หลักการสำคัญในการพิจารณาคดี คือ

๑.๑ หลักความเป็นกลางของผู้พิพากษา คู่ความสามารถคัดค้านผู้พิพากษาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ ว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕ ที่ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าเห็นว่ามีเหตุทำให้ผู้พิพากษาขาดความเป็นกลาง

๑.๒ หลักฟังความทุกฝ่าย โจทก์ยื่นฟ้องจำเลยศาลจะส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบ เมื่อศาลสั่งประทับฟ้องแล้วและเมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้วให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจตรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป

นอกจากนี้ก่อนที่ศาลจะสอบคำให้การ ในคดีที่มีโทษจำคุกศาลต้องสอบจำเลยเรื่องทนายความก่อนกฎหมายเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วถือว่าทุกคนทราบ แต่ความเป็นจริงจำเลยอาจไม่ทราบ พนักงานอัยการโจทก์เป็นผู้รู้กฎหมาย ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองมีทนายความช่วยเหลือ หากจำเลยไม่มีทนายความช่วยเหลือย่อมไม่เสมอกันในกฎหมาย ไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ ที่ว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ดังนั้น ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้ง โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

๑.๓ หลักการพิจารณาโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมรับรู้เป็นสักขีพยานในการพิจารณาคดี และคดีอาญาพยานหลักฐานโจทก์ส่วนใหญ่เป็นพยานบุคคล พยานบุคคลที่รู้เห็นการกระทำผิดของจำเลยจึงควรต้องพุดกันต่อหน้าจำเลยเพื่อจำเลยจะได้โต้แย้งคัดค้านได้หากเห็นว่าไม่เป็นความจริง หลักการนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักกว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยเว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น แต่ทั้งนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้ เมื่อเห็นสมควรโดยผลการ หรือโดยคำร้องขอของคู่ความฝ่ายใด แต่ต้องเพื่อ

ประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน เมื่อมีการพิจารณาเป็นการลับ บุคคลเหล่านี้เท่านั้นมีสิทธิ์อยู่ในห้องพิจารณาคดีได้ คือ

- (๑) โจทก์และทนาย
- (๒) จำเลยและทนาย
- (๓) ผู้ควบคุมตัวจำเลย
- (๔) พยานและผู้ชำนาญการพิเศษ
- (๕) ล่าม
- (๖) บุคคลผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องและได้รับอนุญาตจากศาล
- (๗) พนักงานศาลและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแก่ศาลแล้วแต่จะเห็นสมควร

๒. กรณีจำเลยให้การรับสารภาพ

ในชั้นพิจารณา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาโดยไม่สืบพยานหลักฐานต่อไปก็ได้ เว้นแต่คดีที่มีข้อหาในความผิดซึ่งจำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกตั้งแต่ ห้าปีขึ้นไปหรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น ศาลต้องฟังพยานโจทก์ประกอบคำรับสารภาพจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง

ในคดีที่จำเลยหลายคน และจำเลยบางคนรับสารภาพ เมื่อศาลเห็นสมควรจะสั่งจำหน่ายคดี สำหรับจำเลยที่ปฏิเสธเพื่อให้โจทก์ฟ้องจำเลยที่ปฏิเสธนั้น เป็นคดีใหม่ภายในเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้^{๘๓}

๓. การตรวจพยานหลักฐาน

เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาลเห็นสมควรศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้ โดยแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน

ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยาน หลังจากนั้นให้คู่ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับผู้ประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง เสร็จแล้วให้ศาลกำหนดวันสืบพยาน และแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

^{๘๓} เรื่องเดิม มาตรา ๑๕, ๑๗๒, ๑๗๓, ๑๗๖-๑๗๘

ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานให้นำบัญชีมาตรา ๑๖๖ มาบังคับใช้โดยอนุโลมคือให้ศาลพิพากษายกฟ้อง

๔. การยื่นบัญชีระบุพยาน

ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาลและถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าวแล้ว จะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

หากไม่มีการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่พอสั่งแชบ หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบ หรือขอให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย^{๔๔}

๕. ลำดับการนำสืบพยานหลักฐาน

ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์คือแกลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ เมื่อสืบพยานโจทก์แล้ว จำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแกลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีอำนาจแกลงปิดคดีของตนด้วยปากหรือหนังสือหรือทั้งสองอย่าง

ในระหว่างพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานหรือทำการอะไรอีกจะสั่งงดพยานหรือการนั้นเสียก็ได้

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้

^{๔๔} เรื่องเดิม มาตรา ๑๗๓/๑, ๑๗๓/๒, ๒๒๙/๑

ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน เมื่อคู่ความที่เกี่ยวข้องร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรศาลอาจเดินเผชิญสืบพยานหลักฐาน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบที่ศาลนั้น และการสืบพยานหลักฐานโดยวิธีอื่นไม่สามารถกระทำได้ ศาลมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลอื่นสืบพยานหลักฐานแทน ให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลเดิม รวมทั้งมีอำนาจส่งประเด็นต่อไปยังศาลอื่นได้^{๔๕}

๖. การพิพากษาคดี

ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขังน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์ความสงสัยนั้นให้จำเลย

ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องโจทก์ปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำผิด และไม่มีกรรณโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยจำเลยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้

ห้ามมิให้พิพากษา หรือสั่ง เกินคำขอ หรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้อง ให้ศาลยกฟ้องคดีนั้น เว้นแต่ข้อแตกต่างนั้นมีใช้ในข้อสาระสำคัญและทั้งจำเลยมิได้หลงต่อสู้ ศาลจะลงโทษจำเลยตามข้อเท็จจริงที่ได้ความนั้นก็

ในกรณีข้อแตกต่างนั้นเป็นเพียงรายละเอียด เช่น เกี่ยวกับเวลาหรือสถานที่กระทำความผิดหรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานลักทรัพย์ กรรโชก ริดเอาทรัพย์ ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ ยักยอก รับของโจร และทำให้เสียทรัพย์ หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดโดยเจตนา กับประมาท มิให้ถือว่าต่างกันข้อสาระสำคัญ ทั้งนี้ให้ถือว่าข้อที่พิจารณาได้ความนั้นเป็นเรื่องเกินคำขอหรือเป็นเรื่องที่โจทก์ไม่ประสงค์ให้ลงโทษเว้นแต่จะปรากฏแก่ศาลว่าการที่ฟ้องผิดไปเป็นเหตุให้จำเลยหลงต่อสู้ แต่ทั้งนี้ศาลจะลงโทษจำเลยเกินอัตราโทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดที่โจทก์ฟ้องไม่ได้

ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงบางข้อดังกล่าวในฟ้อง และตามที่ปรากฏในทางพิจารณา ไม่ใช่เป็นเรื่องที่โจทก์ประสงค์ให้ลงโทษ ห้ามมิให้ศาลลงโทษจำเลยในข้อเท็จจริงนั้นๆ

ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามฟ้องนั้นโจทก์สืบสม แต่โจทก์อ้างฐานความผิดหรือบทมาตราผิด ศาลมีอำนาจลงโทษจำเลยตามฐานความผิดที่ถูกต้องได้

^{๔๕} เรื่องเดิม มาตรา ๑๗๔, ๒๒๙, ๒๓๐

ถ้าความผิดตามที่ฟ้องนั้นรวมการกระทำหลายอย่าง แต่ละอย่างอาจเป็นความผิดได้อยู่ในตัวเอง ศาลจะลงโทษจำเลยในการกระทำผิดอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่พิจารณาได้ความก็ได้

ให้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณา หรือภายในเวลา สามวันนับแต่เสร็จคดี ถ้ามีเหตุสมควร จะเลื่อนไปอ่านวันอื่นก็ได้ แต่ต้องจกรายงานเหตุนั้นไว้

เมื่อศาลอ่านให้คู่ความฟังแล้ว ให้คู่ความลงลายมือชื่อไว้ ถ้าเป็นความผิดของโจทก์ที่ไม่มา จะอ่านโดยโจทก์ไม่อยู่ก็ได้ ในกรณีที่จำเลยไม่อยู่ โดยไม่มีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ก็ให้ศาลรอการอ่านไว้จนกว่าจำเลยจะมาศาล แต่ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจำเลยหลบหนีหรือจงใจไม่มาฟัง ให้ศาลออกหมายจับจำเลย เมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันออกหมายจับ ก็ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าโจทก์หรือจำเลย แล้วแต่กรณี ได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว^{๘๖}

๒.๒.๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ว่าด้วยการดำเนินการเพื่อการรับรอง (Acknowledgment) คุ้มครอง (Protection) และบังคับตาม(Enforcement) ซึ่งสิทธิของบุคคลในทางแพ่ง โดยการฟ้องร้องคดีต่อศาลหรือขอให้ได้รับความรับรองและบังคับตามสิทธิที่มีอยู่ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งใช้กับคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือกับรัฐในฐานะที่ใช้สิทธิอย่างเอกชน เป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีที่คู่ความต้องปฏิบัติ การดำเนินคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่สำคัญมี ดังนี้

๒.๒.๗.๑ มูลเหตุแห่งการฟ้องคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติเหตุแห่งการฟ้องคดีไว้ว่า เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแยกพิจารณาได้ ดังนี้

๑. บุคคลใดจะยื่นฟ้องคดีต่อศาล บุคคลนั้นจะต้องมีประโยชน์เกี่ยวข้องในมูลความแห่งคดีนั้น เมื่อมีการกระทำการหรืองดเว้นกระทำการที่โต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใด บุคคลนั้นสามารถฟ้อง

^{๘๖} เรื่องเดิม มาตรา ๑๘๒, ๑๘๕, ๑๙๒, ๒๒๗

บุคคลที่กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอันเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของตนได้ คดีประเภทนี้เรียกว่า คดีมีข้อพิพาท (Contentious Case)

๒. บุคคลใดจำต้องใช้สิทธิทางศาล หมายความว่า การที่บุคคลใดจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อคุ้มครองสิทธิของตนหรือของบุคคลอื่น บุคคลนั้นต้องขอสิทธิจากศาลก่อนโดยไม่ต้องฟ้องผู้ใดเป็นจำเลย ซึ่งเรียกคดีเหล่านี้ว่า คดีไม่มีข้อพิพาท (Non contentious Case)^{๘๗}

๒.๒.๗.๒ คำฟ้องและคำร้องตั้งต้นคดี

การฟ้องคดีมีข้อพิพาทที่เป็นคดีแพ่งสามัญ ให้โจทก์ต้องเสนอข้อหาของตนโดยทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้น คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น

หากเป็นคดีมีโน้สಾರೆ คือ คดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และคดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์ อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ ๓๐,๐๐๐ บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาต่อศาลด้วยวาจาก็ได้ หากโจทก์แถลงข้อหาต่อศาลด้วยวาจา ให้ศาลบันทึกรายการแห่งข้อหาที่นั้นไว้ อ่านให้โจทก์ฟังและให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

ส่วนการที่บุคคลใดจะใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้คุ้มครองสิทธิของตนหรือของบุคคลอื่นโดยมิได้มีการพิพาทกับผู้ใดนั้นเริ่มคดีโดยยื่นเป็นคำร้องต่อศาล การพิจารณาคำร้อง นอกจากผู้ร้องมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานต่อศาลแล้ว ศาลอาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นจำเป็น และวินิจฉัยชี้ขาดตามที่เห็นสมควรและยุติธรรม ระหว่างพิจารณาถ้าบุคคลอื่นใดร้องคัดค้านเข้ามาในคดีถือว่าบุคคลนั้นเป็นคู่ความฝ่ายผู้คัดค้าน ให้ศาลดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีอันมีข้อพิพาท^{๘๘}

๒.๒.๗.๓ ศาลที่มีอำนาจรับฟ้องหรือรับคำร้องเริ่มต้นคดี

หลักสำคัญเรื่องเขตอำนาจศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งวางหลักห้ามมิให้เสนอคำฟ้องต่อศาลใด เว้นแต่เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพแห่งคำฟ้องและชั้นของศาลแล้วปรากฏว่าศาลนั้นมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และเมื่อได้

^{๘๗} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕

^{๘๘} เรื่องเดิม มาตรา ๑๗๒,๑๘๘,๑๘๙,๑๙๑

พิจารณาถึงคำฟ้องแล้วปรากฏว่าคดีนั้นอยู่ในเขตศาลนั้นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยศาลที่จะรับคำฟ้องและตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดเขตศาลนั้นด้วยการเริ่มฟ้องคดีในศาลยุติธรรมโดยปกติธรรมดาต้องเสนอต่อศาลชั้นต้น เว้นแต่คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและคดีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๑๙๕ มาตรา ๒๒๖ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๔ บัญญัติให้ฟ้องเริ่มคดีที่ศาลฎีกา ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งนั้น ประกอบด้วย ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลชำนาญพิเศษต่างๆ ได้แก่ ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลล้มละลาย ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ แต่คดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นคดีแพ่งธรรมดา ซึ่งอาจเป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือไม่มีทุนทรัพย์ ศาลที่มีอำนาจรับฟ้องไว้พิจารณาจึงเป็นศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งตลิ่งชัน ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งพระโขนง ศาลแพ่งมีนบุรี ศาลจังหวัด และศาลแขวง ศาลแขวงเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งมีทุนทรัพย์ จำนวนเงินหรือทรัพย์สินที่พิพาทไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ศาลอื่นไม่จำกัดทุนทรัพย์ มีคดีผู้บริโภคบางประเภทเป็นคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศไม่ใช่คดีแพ่งธรรมดา ก็เป็นอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่จะพิจารณาพิพากษา

เนื่องจากศาลชั้นต้นมีหลายศาล การฟ้องคดีต่อศาลชั้นต้น ฟ้องต่อศาลต่างๆได้ดังนี้

๑. คดีเกี่ยวกับหนี้เงินหรือทรัพย์สินอื่นซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ ฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดในเขตศาล ไม่ว่าจะจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่

๒. คำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ให้ฟ้องต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจะจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

๓. คำฟ้องอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ไม่เกี่ยวกับสิทธิหรือประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ จำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร และมูลคดีมิได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรให้ฟ้องต่อศาลแพ่ง หรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล และถ้าจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรโจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่มีทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลก็ได้

๔. คดีไม่มีข้อพิพาท ซึ่งเริ่มต้นคดีในรูปแบบของคำร้องขอประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔ (๒) ให้เสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล หรือต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล แต่ ถ้าเป็นการร้องขอแต่งตั้งผู้จัดการมรดก มาตรา ๔ จัตวา ให้เสนอต่อศาลที่เจ้ามรดกมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล ในขณะที่ถึงแก่ความตาย ในกรณีเจ้ามรดกไม่มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร ให้เสนอต่อศาลที่ทรัพย์มรดก อยู่ในเขตศาล

๕. คำฟ้องหรือคำร้องซึ่งอาจเสนอต่อศาลได้สองศาลหรือกว่านั้น ไม่ว่าจะเป็เพราะภูมิลำเนาของบุคคลก็ดี เพราะที่ตั้งของทรัพย์ก็ดี เพราะสถานที่เกิดมูลคดีก็ดี หรือเพราะมีข้อหาหลายข้อก็ดี ถ้ามูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกัน โจทก์หรือผู้ร้องจะเสนอคำฟ้องหรือคำร้องต่อศาลใดศาลหนึ่งเช่นว่านั้นก็^{๘๙}

๒.๒.๗.๔ ค่าขึ้นศาล

การฟ้องคดีแพ่ง ผู้ฟ้องคดีหรือผู้ยื่นคำร้องต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมต่อศาล ค่าขึ้นศาลเป็นส่วนหนึ่งของค่าฤชาธรรมเนียม ผู้ฟ้องคดีต้องชำระค่าขึ้นศาลเป็นเงินสดหรือเช็คธนาคารรับรองเมื่อยื่นคำฟ้องหรือคำร้อง หากเป็นคดีมีทุนทรัพย์ให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลตามจำนวนทุนทรัพย์ที่เรียกร้อง หรือตามราคาทรัพย์สินที่พิพาท คดีไม่มีทุนทรัพย์ให้เสียค่าขึ้นศาลเป็นรายคดี ตามอัตราที่กำหนดในตาราง ๑ ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนี้

(๑) คดีที่มีคำขอปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ ทุนทรัพย์หรือราคาทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน ๕๐ ล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ ๒ บาท แต่ไม่เกินจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนที่เกิน ๕๐ ล้านบาท เสียร้อยละ ๐.๑ บาท

(๒) คดีที่มีคำขอปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้และคดีไม่มีข้อพิพาท เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ ๒๐๐ บาท

(๓) คดีที่มีคำขอปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้และไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้รวมอยู่ด้วยกันเสียค่าขึ้นศาลตามข้อ (๑) แต่ไม่น้อยกว่าข้อ (๒)

(๔) คดีที่มีคำขอให้ชำระเงินที่ให้อำนาจในอนาคตเสียค่าขึ้นศาลเพิ่มอีกร้อยละ ๑๐๐ บาท

(๕) คดีมีโนสาเร่ เสียค่าขึ้นศาลตามตาราง ๑ แล้วแต่ประเภทคดี แต่ค่าขึ้นศาลรวมกันแล้วไม่เกินร้อยละ ๑,๐๐๐ บาท

^{๘๙} เรื่องเดิม มาตรา ๒,๔,๔ ทวิ,๔ ตริ,๔ จัตวา,๕

(๖) คำร้องขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศทุนทรัพย์ไม่เกิน ๕๐ ล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ ๐.๕ บาท แต่ไม่เกินจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท ส่วนที่เกิน ๕๐ ล้านบาทขึ้นไป เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ ๐.๑ บาท^{๙๐}

๒.๒.๗.๕ คำให้การ

เมื่อศาลสั่งรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลออกหมายเรียกส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้คดี และภายในกำหนด ๗ วัน นับแต่วันยื่นคำฟ้องให้โจทก์ร้องขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อส่งหมาย คือโจทก์ต้องชำระค่านำส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องภายในกำหนด ๗ วัน มิฉะนั้นจะถือว่าโจทก์ทิ้งฟ้อง ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีโจทก์จากสารบบความ

ส่วนคดีไม่มีข้อพิพาทที่เสนอต่อศาลในรูปแบบของคำร้องนั้น เมื่อศาลสั่งรับคำร้องแล้วจะสั่งให้ประกาศและนัดไต่สวนคำร้อง การประกาศนั้นตามระเบียบของศาลมีทั้งประกาศหนังสือพิมพ์ ปิดประกาศที่หน้าศาล ที่สถานที่ราชการในเขตพื้นที่ เช่น อำเภอ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ระบุให้ผู้มีส่วนได้เสียยื่นคัดค้านคำร้องเข้ามาในคดีได้ก่อนนัดไต่สวนคำร้อง

คดีมีข้อพิพาท จำเลยสามารถทำคำให้การเป็นหนังสือได้ภายในกำหนด ๑๕ วัน คำให้การของจำเลยต้องแสดงโดยชัดแจ้งว่าจำเลยยอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการปฏิเสธนั้น จำเลยจะฟ้องแย้งมาในคำให้การก็ได้ แต่ถ้าฟ้องแย้งนั้นเป็นเรื่องอื่นไม่เกี่ยวกับฟ้องเดิมแล้ว ให้ศาลสั่งให้จำเลยฟ้องเป็นคดีต่างหาก

สำหรับคดีมโนสาเร่ จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือให้การด้วยวาจาก็ได้ กรณีให้การด้วยวาจาให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นไว้อ่านให้จำเลยฟังแล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้ยื่นคำให้การแล้วจำเลยมิได้ยื่นคำให้การภายในเวลาที่กำหนดไว้ตามกฎหมายหรือตามคำสั่งศาล ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์มีหน้าที่ต้องยื่นคำขอต่อศาลภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่ระยะเวลาที่กำหนดให้จำเลยยื่นคำให้การได้สิ้นสุดลง เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด เว้นแต่คดีมโนสาเร่ศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การได้เองโดยโจทก์ไม่ต้องร้องขอ^{๙๑}

^{๙๐} เรื่องเดิม มาตรา ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๓/๑, ๑๕๐ จิตวา

^{๙๑} เรื่องเดิม มาตรา ๑๓๒(๑), ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๗, ๑๔๓, ๑๔๗, ๑๔๘

๒.๒.๗.๖ การชี้สองสถาน

เมื่อคู่ความยื่นคำฟ้อง คำให้การ และคำให้การแก้ฟ้องแย้งถ้าหากมีแล้วให้ศาลทำการชี้สอง สถาน โดยแจ้งนัดให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๑๕ วัน การชี้สองสถานเป็นกระบวนการพิจารณาที่ศาล ตรวจสอบคำคู่ความ คือ คำฟ้อง คำให้การ คำให้การแก้ฟ้องแย้งถ้าหากมีและคำแถลงของคู่ความ แล้วนำ ข้ออ้างข้อเถียงที่ปรากฏในคำคู่ความและคำแถลงของคู่ความเทียบกันดู และสอบถามคู่ความทุกฝ่ายถึง ข้ออ้าง ข้อเถียง และพยานหลักฐานที่จะยื่นต่อศาลว่าฝ่ายใดยอมรับหรือโต้แย้งข้ออ้าง ข้อเถียงนั้นอย่างไร ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยอมรับกันก็เป็นอันยุติไปตามนั้น ส่วนข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่ง ยกขึ้นอ้าง แต่คู่ความฝ่ายอื่นไม่รับและเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเด็นข้อพิพาทตามคำคู่ความให้ศาล กำหนดไว้เป็นประเด็นข้อพิพาท และกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานหลักฐานมาสืบในประเด็นข้อใด ก่อนหรือหลังก็ได้

คู่ความมีสิทธิคัดค้านว่าประเด็นข้อพิพาทหรือหน้าที่นำสืบที่ศาลกำหนดไว้นั้นไม่ถูกต้อง โดยแถลง ด้วยวาจาต่อศาลในขณะนั้นหรือยื่นคำร้องต่อศาลภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ศาลสั่งกำหนดประเด็นข้อ พิพาท หรือหน้าที่นำสืบให้ศาลชี้ขาดคำคัดค้านนั้นก่อนวันสืบพยาน^{๙๒}

๒.๒.๗.๗ การพิจารณาคดี

ก่อนสืบพยานหลักฐานศาลจะไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงประนีประนอมยอมความกัน โดยศาลอาจ ไกล่เกลี่ยเองหรือมอบหมายให้ผู้ประนีประนอมช่วยเหลือศาลในการไกล่เกลี่ย หากคู่ความตกลงกันได้จะมี การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และศาลมีคำพิพากษาให้คดีเสร็จเด็ดขาดไปตามสัญญา ประนีประนอมยอมความนั้น หากการไกล่เกลี่ยตกลงกันไม่ได้ และคดีที่คู่ความไม่สมัครใจเข้าไกล่เกลี่ย ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐาน โดยกำหนดนัดสืบพยานในระบบต่อเนื่อง และการ พิจารณาคดีต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาครบองค์คณะ ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนด เสร็จการ พิจารณาคดีจะมีคำพิพากษาเป็นหนังสือชี้ขาดตัดสินคดีไปตามพยานหลักฐาน^{๙๓}

^{๙๒} เรื่องเดิม มาตรา ๑๘๒,๑๘๓

^{๙๓} เรื่องเดิม มาตรา ๒๐,๒๐ ทวิ, ๑๓๘,๑๐๒,๑๓๓,๑๔๑

๒.๒.๗.๘ การคัดค้านผู้พิพากษา

ผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นองค์คณะนั่งพิจารณาคดีจะต้องมีความเป็นกลางไม่มีส่วนได้เสียไม่มีความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด ต้องปราศจากอคติทั้งปวง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดหลักการนี้ไว้ โดยเปิดโอกาสให้คู่ความคัดค้านผู้พิพากษาได้ในเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าผู้พิพากษานั้นมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดีนั้น

(๒) ถ้าเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือว่าเป็นบุพการี หรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(๓) ถ้าเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยานโดยที่ารู้ได้เห็นเหตุการณ์ หรือโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวข้องกับคดีนั้น

(๔) ถ้าได้เป็นหรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนหรือได้เป็นทนายความของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว

(๕) ถ้าได้เป็นผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีเดียวกันนั้นในศาลอื่นมาแล้ว หรือเป็นอนุญาโตตุลาการมาแล้ว

(๖) ถ้ามีคดีอีกเรื่องหนึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณาซึ่งผู้พิพากษานั้นเอง หรือภริยาหรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไป หรือตรงลงมาของผู้พิพากษานั้นฝ่ายหนึ่ง พินาศกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของคู่ความฝ่ายนั้นอีกฝ่ายหนึ่ง

(๗) ถ้าผู้พิพากษานั้นเป็นเจ้าของหรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(๘) ด้วยเหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การพิจารณาหรือพิพากษาคดีเสียความยุติธรรมไป

ถ้ามีเหตุที่จะคัดค้านได้อย่างใดอย่างหนึ่งดังที่กล่าวไว้เกิดขึ้นแก่ผู้พิพากษาคนใดที่นั้นพิจารณา

(๑) ผู้พิพากษานั้นเองจะยื่นคำบอกกล่าวต่อศาลแสดงเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านแล้วขอถอนตัวออกจากกรณังพิจารณาคดีนั้นก็ได้

(๒) คู่ความที่เกี่ยวข้องอาจยกข้อคัดค้านขึ้นอ้างโดยทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลแต่ถ้าตนได้ทราบเหตุที่พึงคัดค้านได้ก่อนวันสืบพยาน ก็ให้ยื่นคำร้องคัดค้านเสียก่อนวันสืบพยานนั้นหรือถ้าทราบเหตุที่พึงคัดค้านได้ในระหว่างพิจารณา ก็ให้ยื่นคำร้องคัดค้านไม่ช้ากว่าวันนัดสืบพยานครั้งต่อไป แต่ต้องก่อนเริ่มสืบพยานเช่นว่านั้น

เมื่อได้ยื่นคำร้องดังกล่าวแล้ว ให้ศาลงดกระบวนการพิจารณาทั้งปวงไว้ก่อน จนกว่าจะได้มีคำชี้ขาดในเรื่องที่คัดค้านนั้นแล้ว เว้นแต่กระบวนการพิจารณาซึ่งจะต้องดำเนินโดยไม่ชักช้า

เมื่อได้มีคำร้องคัดค้านขึ้น และผู้พิพากษาที่ถูกคัดค้านไม่ยอมถอนตัวออกจากการนั่งพิจารณาคดี ให้ศาล ฟังคำแถลงของคำผู้ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องและของผู้พิพากษาที่ถูกคัดค้าน กับทำการสืบพยานหลักฐานที่ บุคคลเหล่านั้นได้นำมาและพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควร แล้วออกคำสั่งยอมรับหรือยกเสียซึ่งคำ คัดค้านนั้น คำสั่งเช่นว่านี้ให้เป็นที่สุด

เมื่อศาลที่ผู้พิพากษาแห่งศาลนั้นเองถูกคัดค้าน จะต้องวินิจฉัยชี้ขาดคำคัดค้านห้ามมิให้ผู้พิพากษาที่ถูก คัดค้านนั้นนั่งหรือออกเสียงกับผู้พิพากษาอื่น ๆ ในการพิจารณาและชี้ขาดคำคัดค้านนั้น

ถ้าผู้พิพากษาคคนใดได้ขอถอนตัวออกจากการนั่งพิจารณาคดี หรือศาลได้ยอมรับความคัดค้านผู้พิพากษา คนใด ให้ผู้พิพากษาคคนอื่นทำการแทนตามบทบัญญัติในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม^{๙๔}

๒.๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอธิกรณ์ของพระภิกษุและกระบวนการนิกกรรม ดังนี้

ตะวัน ตบคุโณ (พิมพ์ทอง) วิจัยเรื่อง “แนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายสำหรับพระภิกษุที่ กระทำผิดพระวินัย” ผลการวิจัยพบว่า นิกกรรมเป็นมาตรการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ใช้เป็น เครื่องมือสำหรับลงโทษพระภิกษุผู้ละเมิดพระธรรมวินัย มีลักษณะเป็นการข่มหรือการทำให้มีความเข็ด หลาบเกิดสำนึกที่ดีขึ้นมาและจัดเป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่ง คณะสงฆ์ไทยได้รับการพัฒนารูปแบบระบบ นิกกรรมดั้งเดิมไปสู่สภาพบังคับใช้เชิงกฎหมาย เรียกว่ากฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่า ด้วยการลงนิกกรรม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นกรอบ วิธีดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ให้มีความกระชับรวดเร็ว สอดคล้องกับกระบวนการ ยุติธรรมของรัฐ แต่กระบวนการนิกกรรมตามกฎหมายนิกกรรมดังกล่าวมีความซับซ้อนยุ่งยากแก่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการทางกฎหมาย ผู้มีอำนาจพิจารณาเป็นพระภิกษุผู้ปกครองไม่มีความรู้กฎหมายดำเนิน กระบวนการผิดพลาดผิดขั้นตอน แปลความคลาดเคลื่อน ทำให้เกิดความล่าช้า และโดยสภาพโครงสร้างผู้ มีอำนาจพิจารณามีสถานะเป็นครูอาจารย์ของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหา (จำเลย) มีฉันทาคติลำเอียงเพราะรัก ใคร่ชอบพอทำให้ขาดความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้มีอำนาจพิจารณานิกกรรมควรเป็นอำนาจ ของสงฆ์ที่แยกจากผู้ปกครองสงฆ์ และเป็นผู้มีความรู้กฎหมายและพระธรรมวินัย^{๙๕}

^{๙๔} เรื่องเดิม มาตรา ๑๑-๑๔

^{๙๕} วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๒) หน้า ก, ๑๕๓ - ๑๕๗, ๑๗๐, ๑๗๑

อดุล นุแปงตา วิจัยเรื่อง “การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕” ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายคณะสงฆ์มีข้อบกพร่อง บทลงโทษแคบเกินไป และอัตราโทษน้อย กฎนิคหกรรมก็มีข้อบกพร่องเช่นกัน เพราะเหตุว่า กระบวนการของกฎนิคหกรรมมีความซับซ้อนไม่เหมาะสมต่อพระภิกษุที่เป็นองค์คณะพิจารณา คณะสงฆ์ขาดองค์กรสนับสนุนการใช้กฎนิคหกรรมที่มีประสิทธิภาพ เจ้าอาวาสหรือคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเมื่อนำกฎนิคหกรรมมาใช้จึงเกิดปัญหา การแก้ไขปัญหานั้นไปอย่างล่าช้า ไม่สามารถที่จะยุติปัญหาภายในระยะเวลาอันสั้น ผู้พิจารณาเบื้องต้นมีความใกล้ชิดกับผู้ถูกกล่าวหา (จำเลย) เป็นความเกรงใจในลักษณะความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เกิดความลำเอียงในการตัดสินทำให้ขาดความยุติธรรม เช่น เกิดอธิกรณ์ในวัดใดวัดหนึ่งผู้ตัดสิน คือ เจ้าอาวาส ผู้ทำผิด คือ ลูกศิษย์เจ้าอาวาส เจ้าอาวาสอาจให้ความช่วยเหลือจำเลยซึ่งเป็นศิษย์ ในการสอบสวนวินัยข้าราชการ จะใช้วิธีการค้นหาความจริงตามระบบไต่สวน ซึ่งมีความรวดเร็ว โดยให้อำนาจแก่คณะกรรมการสอบสวนวินัย ทำการพิสูจน์หาหลักฐานและสรุปผลการวินิจฉัยโดยเร็วมีผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหากเป็นผู้บริสุทธิ์ก็สามารถกลับเข้ารับราชการได้โดยไม่ชักช้า หรือถ้ากระทำการละเมิดวินัยจริง ก็จะสามารถหาหลักฐานมายืนยันและลงโทษได้ทันทั่วทั้ง ที่ ซึ่งใช้ในการสอบสวนวินัยข้าราชการมีผลดีกว่าระบบกล่าวหาตามกระบวนการนิคหกรรมของสงฆ์^{๙๖}

ภูณัช รัตนชัย วิจัยเรื่อง “การละเมิดพุทธวินัยบัญญัติของพระภิกษุที่มีผลกระทบต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ : ศึกษากรณีกระทำความผิดอาญา” ผลการวิจัยพบว่า พระวินัยทั้งสิ้น ๒๒๗ สิกขาบท มีพระวินัยจำนวน ๒๔ สิกขาบท ได้แก่ อาบัติปาราชิก ๔ อาบัติสังฆาติเสส ๒ อาบัติอนียต ๒ และอาบัติปาจิตตีย์ ๑๖ เกี่ยวกับความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาจำนวน ๑๖ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๒๗๖, ๒๗๘, ๒๗๙, ๒๒๘, ๓๒๖, ๓๓๔, ๓๔๑, ๓๕๘, ๓๕๙, ๓๗๘, ๓๘๙, ๓๙๐, ๓๙๑, ๓๙๒, ๓๙๓, ๓๙๗ ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๑๑ และตามพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. ๒๕๕๗ มาตรา ๒๐ การที่พระภิกษุต้องสละสมณเพศเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ทำให้เป็นวิธีลบลึกษาด้วยความสมัครใจไม่ เพื่อเป็นการป้องกันและเกิดความตระหนักแก่พระภิกษุมิให้ต้องโทษจนถูกสละสมณะเพศในลักษณะดังกล่าว คณะสงฆ์และหน่วยงานที่รับผิดชอบควรส่งเสริมให้พระภิกษุได้ศึกษาพระวินัย กฎหมายที่มีโทษทางอาญาที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ทั้งควรนำพระ

^{๙๖} บทความวิจัย (วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร เล่ม เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๕๒) หน้าที่ ๒๘๗ - ๒๙๒

^{๙๗} บทความวิจัย (วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๖๕) หน้า ๑๖๓ - ๑๗๙

วินัยจำนวน ๒๔ สิกขาบทไปออกข้อสอบนักธรรมสนามหลวงของพระภิกษุในแต่ละชั้นปี ตามความเหมาะสม^{๙๗}

เสารคำ ใสแก้ว วิจัยเรื่อง “หลักธรรมาภิบาลในกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรีด้านนิติธรรม ได้ดำเนินการและลงโทษตามพระธรรมวินัย กฎหมายสงฆ์ และกฎหมายบ้านเมือง ด้านการมีส่วนร่วม มีการร่วมกันลงพื้นที่กับเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งมีการส่งตัวผู้กระทำความผิดให้แก่เจ้าหน้าที่ดำเนินคดี ด้านความรับผิดชอบ การลงพื้นที่เน้นการเจรจาพูดคุยเกลี้ยกล่อม และการลงโทษจะมีการบันทึกสำนวนคดี และลงชื่อรับรองจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานพบว่า มีความสับสนเรื่องการตีความโทษโลกวัชชะ ทั้งคณะสงฆ์และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ การประสานงานมีลักษณะเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งการประสานงานจะมีเพียงเฉพาะกลุ่ม เกิดกระแสสังคมต้านลบต่อการทำงาน รวมทั้งเกิดความอึดอัดในการปฏิบัติงาน แนวทางการแก้ไขปัญหาหลักนิติธรรม เสนอให้มีการกระจายอำนาจ โดยแยกระบบงานยุติธรรมออกจากงานปกครอง หลักการมีส่วนร่วม เสนอให้มีการอบรมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับพระวินยาธิการ หลักความรับผิดชอบ เสนอให้พระวินยาธิการควรมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนในพื้นที่ มีความชำนาญด้านการสื่อสาร เพื่อช่วยในการประสานงาน^{๙๘}

พีรพจน์ ปิ่นทองดี และคณะ วิจัยเรื่อง “การกำหนดความรับผิดทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสสรธรรม” ผลการวิจัยพบว่า การอวดอุตริมนุสสรธรรมของพระสงฆ์มีโทษคือ อาบัติปาราชิก มีผลให้พระสงฆ์นั้นขาดจากความเป็นพระและไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก ในยุคสมัยกฎหมายตราสามดวงได้มีการบัญญัติความผิดของพระสงฆ์ในกรณีอวดอุตริมนุสสรธรรมไว้ในกฎหมายบ้านเมือง ภายหลังได้มีการยกเลิกบทบัญญัติดังกล่าว เมื่อพระสงฆ์กระทำความผิดจึงได้รับเพียงโทษตามพระวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ดังนั้น เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองพุทธศาสนาจึงควรแก้ไข

^{๙๗} วิทยานิพนธ์ (คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2563) หน้า ๖

^{๙๘} บทความวิจัย (วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ ฉบับที่ ๒ เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๕) หน้า ๑๔๓ - ๑๖๒

กฎหมายให้มีความผิดและโทษทางอาญา จึงจะทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสม และสามารถรักษาพุทธศาสนาให้อยู่ในความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนได้^{๙๙}

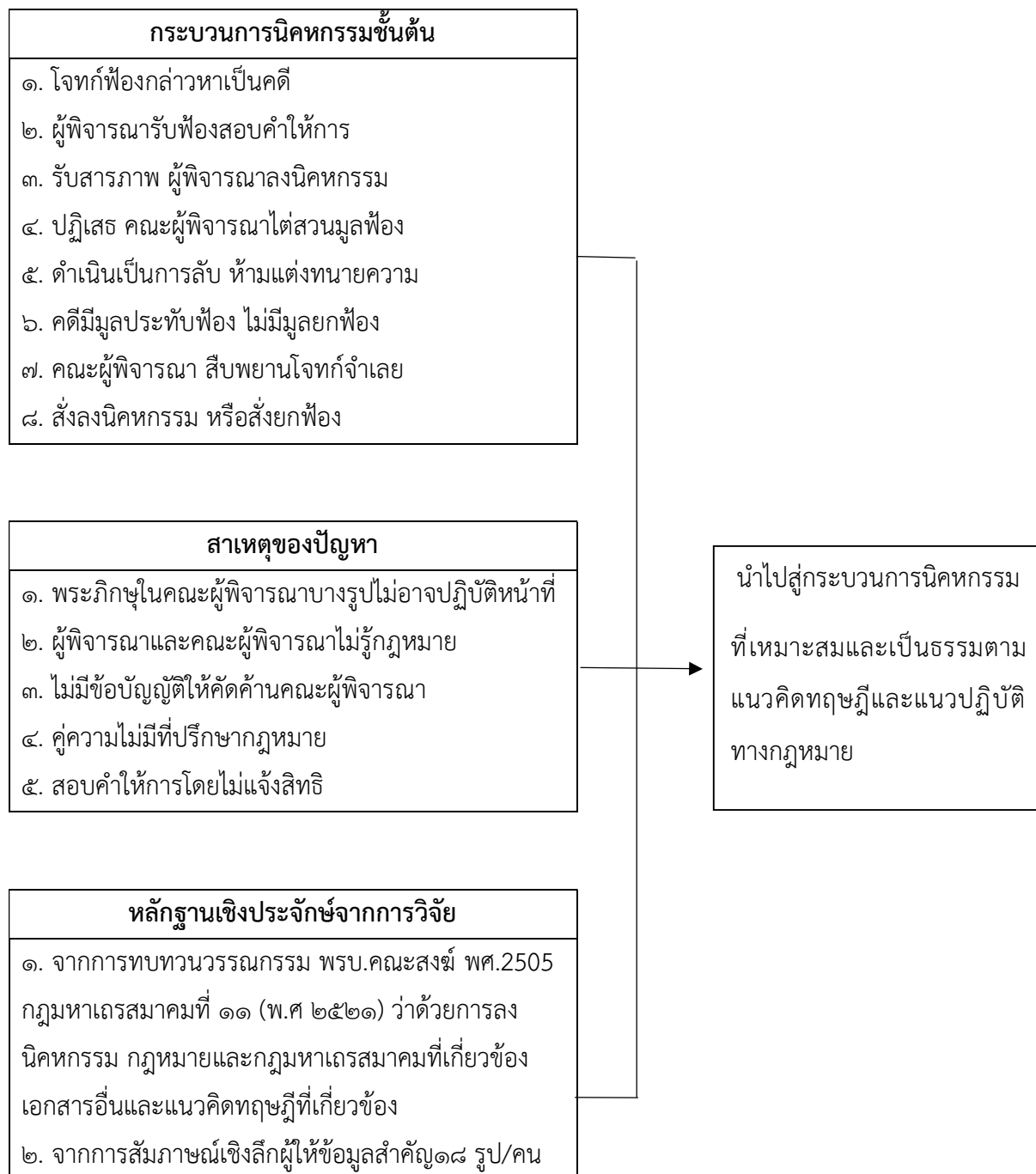
สิทธินิติธาดา วิจัยเรื่อง “การลงโทษพระภิกษุกรณีเสพเมถุน : ศึกษาเปรียบเทียบโทษทางพระธรรมวินัย และทางอาญาเชิงประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางเลือก” ผลการวิจัยพบว่า ในเชิงประวัติศาสตร์ กฎหมายอาญาและพระธรรมวินัยมีความสอดคล้องกัน พระภิกษุที่เสพเมถุนจะถูกลงโทษทางอาญาด้วย แต่ถูกยกเลิกความผิดไปโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ คงเหลือแต่เป็นความผิดตามพระธรรมวินัยเป็นปาราชิกเท่านั้น กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ มีกระบวนการไต่สวนความผิดพระธรรมวินัยที่ไม่ชัดเจน ยุ่งยากซับซ้อนขาดสภาพบังคับตามกฎหมาย ทำให้พระภิกษุไม่เกรงกลัวต่อการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาควรมีบทบัญญัติกฎหมายพระภิกษุเสพเมถุนให้มีโทษทางอาญาจำคุกด้วย และปรับแก้กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เป็นพระราชบัญญัติ กำหนดกระบวนการพิจารณาให้มีความชัดเจนตามหลักวิธีพิจารณาคดีอาญา^{๑๐๐}

สรุปจากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมมีเนื้อหาเป็นกฎหมาย กระบวนการยุ่งยากซับซ้อน พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย ดำเนินกระบวนการผิดพลาดบกพร่อง โดยสภาพและโครงสร้างผู้ที่มีอำนาจพิจารณามีสถานะเป็นอาจารย์ของพระภิกษุในปกครองที่ถูกกล่าวหา (จำเลย) มีความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ เกิดความลำเอียงด้วยฉันทาคติ สังคมขาดความเชื่อถือในคำสั่งคำวินิจฉัย การพิจารณาคดีวินัยสงฆ์ควรมีคณะผู้พิจารณาต่างหากจากพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ การสอบวินัยข้าราชการมีคณะกรรมการที่กำหนดขึ้นสรุปผลการดำเนินการได้รวดเร็วและน่าเชื่อถือ พระธรรมวินัย ๒๒๗ ข้อ เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ๑๖ มาตรา พระภิกษุควรได้รับการเรียนรู้พระธรรมวินัยและกฎหมายดังกล่าวโดยครบถ้วน การเสพเมถุน การอวดอุตริมนุสสรธรรม ผิดพระธรรมวินัยเป็นปาราชิก ควรกำหนดให้เป็นความผิดมีโทษทางอาญาจำคุก จะทำให้พระภิกษุเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิดเป็นการช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๒๙, ๓๐ ให้อำนาจพนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานผู้ที่มีอำนาจดำเนินการให้พระภิกษุสละสมณเพศได้ เป็นการให้อำนาจที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พระภิกษุนั้นอย่างมาก ในที่สุดพระภิกษุนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ยากแก่การ

^{๑๐๐} ดุษฎีนิพนธ์นิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยปทุมธานี ๒๕๕๕) หน้า ง, จ

กลับสถานะเดิม การพิจารณาคดีของศาลที่พระภิกษุเป็นจำเลยควรมีพระภิกษุที่รอบรู้พระธรรมวินัยเป็นผู้
พิพากษาสมทบร่วมพิจารณาด้วย

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็นธรรม ตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย (Methodology) ซึ่งประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

๓.๑.๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสารนี้ผู้วิจัยดำเนินการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี หลักกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมและความเป็นธรรม ตามหลักแนวคิดทฤษฎี และแนวปฏิบัติทางกฎหมาย ของกฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม โดยการศึกษาจากหนังสือ ตำรา พระไตรปิฎก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม เอกสารวิชาการ บทความ รายงานวิจัย คำพิพากษา เอกสารอื่น ๆ อาทิ เว็บไซต์ และเมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัย จะนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และนำมาวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป โดยการวิเคราะห์ควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก

๓.๑.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้อีกอย่างหนึ่งนั้น คือ การสัมภาษณ์ ประเภทการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ตัวบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เจาะลึกเนื้อหาที่จะสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้าน ที่มีลักษณะของแบบสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ ที่มีแนวคำถามหลักที่ใช้เป็นเครื่องมือในการได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างดีที่สุดมาตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และแนวคำถามเสริมเพิ่มเติม

ที่จะใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละกลุ่ม เพื่อเก็บประเด็นและรายละเอียดที่เพิ่มเติมงานวิจัยในส่วนอื่น ๆ ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และข้อดีของการเลือกใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยใช้นั้น ยังมีความยืดหยุ่นในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยอาจจะดัดแปลงคำถามบางข้อที่ไม่เข้าข่ายที่จะใช้กับผู้ให้สัมภาษณ์บางคน

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการเลือกที่ไม่มีโครงสร้างที่เคร่งครัด มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการที่ไม่ซับซ้อน จุดมุ่งหมายหลักของการเลือกตัวอย่างแบบนี้ ไม่ใช่เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่เป็นตัวแทน แต่เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่เหมาะสมกับแนวคิด จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

หลักในการเลือกตัวอย่างของผู้วิจัย ลำดับแรก คือ ในเรื่องของคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์คุณสมบัติของ Spradly^{๑๑} ที่ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ ดังนี้

(๑) เป็นผู้ที่มีรู้เรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริงจากการถูกหล่อหลอมหรือมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นมาโดยตรง หรือไม่ก็เป็นผู้คร่ำหวอด อยู่ในวงการมานานจนรู้เรื่องราวได้ลึกพอ

(๒) เป็นคนที่ยังอยู่ในวงการและมีความรู้ทันสมัยในเรื่องนั้น ๆ

(๓) เป็นคนที่อยู่คนละวงการกับผู้สัมภาษณ์ เพราะถ้าอยู่ในวงการเดียวกันจะทำให้คำถามและประเด็นหลายอย่างที่ควรถามและควรตอบถูกมองข้ามในฐานะเป็นสิ่งที่ทั้งสองฝ่ายคิดว่า อีกฝ่ายหนึ่งรู้อยู่แล้ว

(๔) เป็นคนที่สามารถให้เวลากับผู้สัมภาษณ์ได้อย่างเพียงพอ

นอกจากเลือกคุณสมบัติแล้ว ผู้วิจัยยังเลือกใช้หลักเกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญของ Patton^{๑๒}

^{๑๑} Spadly, J. P. The Eyhnographic Interview, (New York) : Holt, Rinehat, and Winston, 1979), p. 47.

^{๑๒} Patton, M. Q. Qualitative Evaluation and Research Methods, 2nd ed., (Newbury Park, CA : Sage, 1990), pp. 169-183

ที่เห็นว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัย ดังนี้

(๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าคนทั่วไป

(๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกแนะนำต่อ ๆ กันไป เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่สามารถให้ความรู้หรือข้อมูลมากที่สุด

(๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สนับสนุนและที่แย่งข้อค้นพบในการวิจัย

(๔) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกแบบเฉพาะหน้าหรือบังเอิญเจอผู้มีความรู้เหมาะสมที่จะได้สัมภาษณ์ปรากฏตัวขึ้นพอดี ผู้วิจัยก็เลยถือโอกาสขอสัมภาษณ์เสียเลย

สำหรับหลักการเลือกจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยใช้ข้อมูลหลักการของ USAID Center for Development Information and Evaluation¹⁰³ ที่คัดเลือกจากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๕ ถึง ๓๕ คน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด ๑๘ รูป/คน จัดเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๓.๒.๑. กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน ๔ รูป ได้แก่

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี

๒. พระราชวชิราธิบดี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๔. พระครูวิมลสุวรรณกร ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกุฎี รองเจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

๓.๒.๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๔ รูป ได้แก่

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

¹⁰³ USAID Center for Development Information and Evaluation, Conducting Key Informant Interviews Performance Monitoring & Evaluation TIPS, (Washington, DC : USAID, 1996).

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาสุวรรณวิหาร

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ่ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร

๓.๒.๓ กลุ่มพระภิกษุพรocha ๑๐ ขึ้นไป จำนวน ๔ รูป ได้แก่

๑. พระมหาสุชิน นราเกตุ (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาวาสวัดเจ้าอาวาส แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

๒. พระธีรศักดิ์ วงเขื่อนขรรค์ (ปภาโว) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดไพชยนต์พลเสพย์ราชวรวิหาร ตำบลบางพิง อำเภอบางปะเต่าง จังหวัดสมุทรปราการ

๓. พระมหาอภิมุข เพียงตา (กฤษณธมโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

๔. พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารูวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ รองเจ้าอาวาสวัดมหาโพธิ์ ตำบลป่าเมต อำเภอมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๒.๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา อดีตเลขาธิการ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เสงี่ยม บุษบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี แขวงทวีวัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

๓.๒.๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม จำนวน ๓ คน ได้แก่

๑. นาย สิริพัชร สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐

๓. นาย เรวัต สกกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ถนนราชดำเนินใน แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) แบบกึ่งมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดของการสร้างแบบสัมภาษณ์ ลักษณะในการสัมภาษณ์ และการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักในการสร้างแนวคำถาม และใช้ลักษณะของคำถามเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้ตอบคำถามได้อย่างกว้างขวาง โดยมีแนวคำถามในการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น ๖ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

ตอนที่ ๕ ความคิดเห็นเรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดี

ตอนที่ ๖ ความคิดเห็นเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่แจ้งสิทธิ

๓.๓.๒ การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้ว ไปดำเนินการตรวจสอบเครื่องมือโดยคณะกรรมการพิจารณา และตรวจโดยผู้ทรงคุณวุฒิเชี่ยวชาญ มีความรู้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน ๕ รูป/คน ก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์จริง ได้แก่

(๑) พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณะบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒) รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และ ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓) รองศาสตราจารย์ ดร. เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง ผู้ช่วยอธิบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) รองศาสตราจารย์ สุขสมัย สุทธิบัติ รองอธิการบดีฝ่ายนิติการ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(๕) รองศาสตราจารย์ อรรพรรณ พจนานุรัตน์ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
เมื่อดำเนินการตรวจสอบเครื่องมือดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการปรับปรุงเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือ และนำเครื่องมือที่สมบูรณ์แล้วนั้นไปใช้สัมภาษณ์จริงต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ผู้วิจัยกำหนดนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่ขอเข้าสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เมื่อถึงวันกำหนดนัดสัมภาษณ์ ผู้วิจัยชี้แจงจุดมุ่งหมายที่มาพบกันในวันนี้และแนะนำงานวิจัยโดยสั้น ๆ ใ้เข้าใจความ โดยบอกชื่อเรื่องวิจัย หน่วยงาน วัตถุประสงค์ของการวิจัย และการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะรักษาความลับและการไม่เปิดเผยชื่อของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อาจกระทบกับผู้อื่น โดยผลการวิจัยที่จะนำเสนอจะเป็นในภาพรวม ไม่มีการนำเสนอข้อมูลรายบุคคล พร้อมทั้งขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพ โดยใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง เมื่อเข้าใจดีแล้วจึงเริ่มกระบวนการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๓ เมื่อเสร็จจากขั้นตอนที่ ๒ แล้ว ผู้วิจัยดำเนินการถอดบันทึกเสียง พิมพ์บันทึกผลการสัมภาษณ์ส่งให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นนำไปใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย สรุปผลอภิปรายผล และข้อเสนอแนะต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบ (Comparative Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In Depth Interview) มาวิเคราะห์ด้วยการ

หาข้อสรุป ตีความผลการวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้หลักการและวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ “Triangulation”

จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยที่ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแล้ว มาเรียบเรียงด้วยการพรรณนาความ (Thick Description) สรุปผลของการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และการอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิกหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษากระบวนการลงนิกหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม (๒) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม (๓) ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการลงนิกหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม (๔) หาแนวทางปรับปรุงพัฒนามหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ให้เหมาะสมและเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสาร กฎมหาเถรสมาคม กฎหมาย ระเบียบ แนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ดังกล่าวไว้ในบทที่ ๒ และเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเป็นที่ประจักษ์ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์ จำนวน ๑๘ รูป/คนจำแนกเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ (๒) พระภิกษุนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา (๓) พระภิกษุพรราชา ๑๐ ขึ้นไป (๔) นักวิชาการทางกฎหมาย (๕) ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ได้ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์สรุปได้ดังนี้

๔.๑ ข้อค้นพบ

๔.๑.๑ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ เพื่อศึกษากระบวนการลงนิกหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม บัญญัติเป็นหลักการว่า

พระภิกษุจะต้องรับนิกหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิกหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิกหกรรมตามพระธรรมวินัย

ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔ มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิกหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุ

ผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิคกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิคกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใดๆนั้นด้วย

พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิดพระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้ได้รับนิคกรรมให้สึกต้องสึกภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น

เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (๑) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา ๒๕ ให้รับนิคกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคกรรมนั้น
- (๒) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจิม
- (๓) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
- (๔) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณะเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม ให้พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณะเพศดังกล่าว ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัย

พระธรรมวินัยเป็นศีลหรือกฎหมายเรียกว่า สิกขาบทของพระภิกษุโดยแบ่งเป็นโทษหนักโทษปานกลางและโทษเบาตามลำดับแบ่งเป็นหมวด ได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนियต ๒ นิสสัคคีย ปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๗๒ ปฎิเทศนียะ ๔ เสขิยะ ๗๕ อภิกรณสมณะ ๗ รวม ๒๒๗ สิกขาบท บัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก

ปาราชิก ๔ ได้แก่

- (๑) ภิกษุเสพเมถุน ต้องปาราชิก
- (๒) ภิกษุลักเอาทรัพย์ของผู้อื่น มีราคาตั้งแต่ ๕ มาสก (เท่ากับ ๑ บาท) ขึ้นไป ต้องปาราชิก
- (๓) ภิกษุแก่งฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องปาราชิก
- (๔) ภิกษุพุดอวดอุตตริมนุสสรัมภ์ที่ไม่มีในตน ต้องปาราชิก

สังฆาทิเสส ๑๓ ได้แก่

- (๑) ภิกษุแก่งให้น้ำอสุจิคเลื้อน เว้นแต่ฝัน ต้องสังฆาทิเสส
- (๒) ภิกษุมีความกำหนดอยู่ จับต้องกายหญิง ต้องสังฆาทิเสส
- (๓) ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พุดเกี่ยวหญิง ต้องสังฆาทิเสส
- (๔) ภิกษุมีความกำหนดอยู่ พุดล่อให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ต้องสังฆาทิเสส
- (๕) ภิกษุชกสื้อให้กับชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ต้องสังฆาทิเสส

(๖) ภิกษุสร้างกุฎิที่ต้องก่อและโบกด้วยปูนหรือดิน ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของ จำเพาะเป็นที่อยู่ของตน ต้องทำให้ได้ประมาณโดยยาวเพียง ๑๒ คืบพระสุคต โดยกว้างเพียง ๗ คืบวัดในร่วมใน และต้องให้

สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ถ้าไม่มีสงฆ์แสดงที่ให้ก่อนก็ดี ทำให้เกินประมาณก็ดี ต้องสังฆาติเสส

(๗) ถ้าที่อยู่ซึ่งจะสร้างขึ้นนั้น มีทายกเป็นเจ้าของ ทำให้เกินประมาณนั้นได้ แต่ต้องให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อนถ้าไม่ให้สงฆ์แสดงที่ให้ก่อน ต้องสังฆาติเสส

(๘) ภิกษุโกรธเคือง แกล้งใจภิกษุอื่น ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ต้องสังฆาติเสส

(๙) ภิกษุโกรธเคือง แกล้งหาเลสใจภิกษุอื่น ด้วยอาบัติปาราชิก ต้องสังฆาติเสส

(๑๐) ภิกษุพากเพียร เพื่อที่จะทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาติเสส

(๑๑) ภิกษุประพฤติดำเนินตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นั้น ภิกษุผู้อื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาติเสส

(๑๒) ภิกษุว่ายากสอนยาก ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาติเสส

(๑๓) ภิกษุประทุษร้ายตระกูล คือประจบคฤหัสถ์ สงฆ์ไล่เสียจากวัด กลับว่ากล่าวติเตียนสงฆ์ ภิกษุผู้อื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อจะให้ละข้อที่ประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาติเสส

การกระทำผิดพระธรรมวินัย ปาราชิก ๔ และสังฆาติเสส ๑๓ เป็นความผิดพระธรรมวินัย ร้ายแรงเรียกว่าครุกาบัติ ผิดปาราชิก ๔ ทำให้ขาดจากความเป็นพระสงฆ์และจะอุปสมบทใหม่ไม่ได้ ส่วนสังฆาติเสสเป็นครุกาบัติ ที่ยังไม่ขาดจากความเป็นพระสงฆ์แต่ต้องอยู่ปริวาสกรรมเพื่อสำนึกผิด

กระทำผิดพระวินัยประการอื่น นอกจากปาราชิก ๔ สังฆาติเสส ๑๓ เป็นความผิดวินัยไม่ร้ายแรงเรียกว่า ลหุกาบัติ ยกเว้นอนิยต ๒ อาจเป็นได้ทั้งครุกาบัติและลหุกาบัติ แล้วแต่พฤติการณ์ของการกระทำ ความผิดลหุกาบัติพ้นจากอธิกรณ์ได้ด้วยการปลงอาบัติ คือบอกความผิดแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

การปกครองคณะสงฆ์ จัดลำดับโครงสร้างและผู้ปกครอง คือ

(๑) มหาเถรสมาคม

(๒) เจ้าคณะใหญ่

(๓) เจ้าคณะภาค

(๔) เจ้าคณะจังหวัด

(๕) เจ้าคณะอำเภอ

(๖) เจ้าคณะตำบล

(๗) เจ้าอาวาส

คดีวินัยสงฆ์เข้าสู่กระบวนการนิคหกรรมได้ ๓ กรณี คือ

๑.เมื่อโจทก์ฟ้องเป็นคดี

๒.เมื่อมีผู้กล่าวหา

๓.เมื่อผู้ปกครองสงฆ์พบการกระทำผิด

เมื่อเกิดเป็นคดีขึ้นเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ปกครองซึ่งเป็นเจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขต เป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้น

กรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลยตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อในคำให้การนั้นด้วย แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องหรือให้การปฏิเสธ ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาต่อไป จำแนกตามลำดับชั้น ตัวอย่าง เช่น

๑. การลงนิคหกรรมพระภิกษุไม่ใช่ผู้ปกครองสงฆ์

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดอยู่

ผู้พิจารณาได้แก่ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบล (๓) เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นมิได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณาได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอนั้น ๑ รูปแทน เว้นแต่อำเภอนั้นมีตำบลเดียว

๒. การลงนิคหกรรมพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาส บังคับตามกฎหมายเฉพาะข้อ ๕ คือ

ก. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นสังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบล (๓) เจ้าอาวาสเจ้าสังกัด

ข. ความผิดเกิดขึ้นในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นมิได้สังกัดอยู่

ผู้พิจารณา ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต

คณะผู้พิจารณา ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอนั้น ๑ รูปแทนวันแต่อำเภอ นั้นมีตำบลเดียว เป็นต้น

คณะผู้พิจารณา หมายถึงมหาเถรสมาคม และคณะพระภิกษุซึ่งมีผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาคดี

เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องเสร็จแล้ว ดำเนินการอย่างไรต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่าคำฟ้องเรื่องใดมีมูล ให้สั่งประทับฟ้อง แล้วดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

(๒) ถ้าปรากฏว่าคำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

การอุทธรณ์คำสั่งยกฟ้อง ถ้าเป็นกรณีความผิดคารุกาบัติ ซึ่งมีไซ่คำสั่งของมหาเถรสมาคม โจทก์มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้นต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันทราบคำสั่ง

การพิจารณามีการสืบพยานหลักฐานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย พยานหลักฐานได้แก่ พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ การพิจารณาเป็นการพิจารณาลับ คู่ความแต่งทนายความว่าต่างหรือแก้ต่างไม่ได้

การทำคำวินิจฉัย เมื่อสืบพยานทุกฝ่ายเสร็จแล้วให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นดำเนินการวินิจฉัยดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่า จำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุผลที่จำเลยไม่ต้องรับนิคหกรรม ให้วินิจฉัยยกฟ้อง

(๒) ถ้าปรากฏว่า จำเลยกระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยเป็นความผิด และไม่มีข้อยกเว้นโทษอย่างใด ให้วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามความผิดนั้น

การอุทธรณ์ โจทก์จำเลยมีสิทธิที่อุทธรณ์คำวินิจฉัยได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัยภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำวินิจฉัย

การฎีกา โจทก์จำเลยมีสิทธิฎีกาคำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาพระวินัย ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันทราบคำวินิจฉัยชั้นอุทธรณ์

๔.๑.๒ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการพิจารณาพิพากษาคดีอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎี คือ

๔.๑.๒.๑ แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมาย “ความยุติธรรม หมายความว่าความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล” รวมความยุติธรรมหมายถึง ตรงด้วยความเป็นธรรม ถูกต้องตามหลักธรรม หลักกนิตินัย และชอบด้วยเหตุผล

กฎหมายธรรมชาติเป็นพื้นฐานหลักของความยุติธรรมของมนุษย์ เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานทั่วไป เป็นหลักความจริงในทุกสถานที่และทุกกาลเวลาไม่มีเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ อยู่ในจิตใจของมนุษย์ และถูกค้นพบโดยมนุษย์ ในยุโรปค้นพบมาตั้งแต่ยุคกรีกและโรมันก่อนคริสต์ศักราช โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎี ๒ ทฤษฎี คือ

๑. ทฤษฎีการมีเหตุผลโดยธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า มนุษย์มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มนุษย์มีเหตุผล สามารถค้นหาหลักเกณฑ์ตามธรรมชาติได้เอง และยอมรับว่าโลกนี้เป็นโลกของการมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ ทั้งในส่วนของธรรมชาติและในส่วนของสังคม กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ของสังคม ถือเป็นระบบของเหตุผลมนุษย์รู้สึกผิดชอบชั่วดี สามารถที่จะเข้าใจและค้นหากฎเกณฑ์อันเป็นกฎหมายธรรมชาติได้

๒. ทฤษฎีความมีอยู่โดยธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า จักรวาลมีกฎเกณฑ์ลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ทางกายภาพ เป็นเรื่องพละกำลัง ไม่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล แต่เป็นสัตว์ที่มีการดำเนินชีวิตไปตามความประสงค์แห่งความอยากความต้องการของตน สังคมเป็นระบบแห่งอำนาจ ไม่สามารถซื้ออะไรผิดถูกได้แท้จริง เมื่อเกิดความขัดแย้งตัดสินกันด้วยกำลังและอำนาจ ฝ่ายชนะเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์และถือเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง กฎหมายเป็นเครื่องมือที่จะรักษาอำนาจและผลประโยชน์

ปรัชญาเมธีเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติและหลักความยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle)

จอห์น รอลส์ (John Rawls) ปราชญ์ชาวอเมริกันเสนอทฤษฎีแห่งความยุติธรรม (Theory of Justice) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ

(๑) มนุษย์จะต้องมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน และ

(๒) มนุษย์ต้องมีความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รัฐควรช่วยเหลือจัดระเบียบให้คนด้อยโอกาสได้รับความเสมอภาค

๔.๑.๒.๒ แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ มีความเป็นมาว่าเมื่อครั้งสมเด็จพระบรมโพธิสัตว์เจ้าได้มาบังเกิดเป็นพระมหาบุรุษ ในแคว้นชมพูทวีปมีกษัตริย์ปกครองชื่อ เจ้ามหาสมุทราช สุริยวงษ์ มโนสารอำมาตย์ลาออกจากราชการไปบวชเป็นฤๅษี เจริญภาวนาได้อภิญญา ๕ อรรฐสมบัติ ๘ มีฤทธิ์เหาะไปที่กำแพงจักรวาล เห็นบาลีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นลายลักษณ์อักษรในกำแพงจักรวาล มีปริมณฑลเท่ากายคชสาร จดจำเนื้อความได้แม่นยำแล้วนำมาเขียนเป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ เนื้อหาเป็นพระธรรมนูน พระธรรมศาสตร์และหลักอินทภาษ เป็นต้น หลักอินทภาษ กล่าวถึงหลักธรรมและการดำรงตนของผู้พิพากษาตุลาการว่า ผู้

พิพากษาตุลาการต้องตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่

- (๑) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะรักชอบ หรือเห็นแก่อำิสสินบน
- (๒) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะโกรธ
- (๓) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว
- (๔) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง

หลักความเป็นกลางเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในหัวข้อหลักอคติ ๔ เป็นหลักเดียวกันกับหลักอินทภาษในหลักความยุติธรรมในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ อคติ หมายถึง ความลำเอียง ไม่เที่ยงธรรม ขาดความเป็นกลาง เกิดจากสาเหตุ ๔ ประการ

- (๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ
- (๒) โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความโกรธเกลียดชัง
- (๓) ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความขลาดกลัว
- (๔) โมหาคติ ความลำเอียง เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา

หลักความเป็นกลางนี้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดว่าด้วยการ คัดค้านผู้พิพากษาตั้งแต่ พศ. ๒๔๗๗ จนปัจจุบัน และบังคับใช้กับการพิจารณาคดีทุกประเภทในทุกศาล ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา

๔.๑.๒.๓ แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against self incrimination และหลัก Miranda warning

เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลถือเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Fundamental to human liberty) เป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจากภาษาลาติน (Latin maxim) ที่ว่า “nemo tenetur prodere se ipsum” แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “No one is bound to be tray himself” ความหมายคือบุคคล ไม่อาจถูกบังคับให้ปรักปรำตนเอง หลักการนี้กล่าวไว้ในระบบกฎหมาย Common law และรัฐธรรมนูญ สหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๕ (The Fifth Amendment) ได้นำหลัก Privilege against self incrimination บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ต่อมาปี คศ. ๑๙๖๖ ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา พิพากษาคดี Miranda V. Arizona ซึ่งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ลงโทษจำคุกจำเลยโดยอาศัยคำรับสารภาพของ จำเลยชั้นสอบสวนเป็นพยานหลักฐาน โดยไม่ปรากฏว่ามีการแจ้งเตือนจำเลยก่อนสอบบันทึกคำให้การ จำเลย ว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ เป็นคำให้การที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นการบังคับผู้ต้องหาให้การอันเป็น ปฏิปักษ์ต่อตนเองในคดีอาญา รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ พิพากษายกฟ้อง ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda ว่า ก่อนเริ่มการสอบสวนพนักงาน

สอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ๔ ข้อด้วยกันเรียกว่าหลัก Miranda warning คือ

- (๑) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆเลยก็ได้
- (๒) ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมาอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้
- (๓) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน
- (๔) หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาไม่มีความประสงค์เช่นนั้น

หลัก Privilege against self incrimination บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๒ ห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน ตั้งแต่ พศ. ๒๔๗๗ และเพิ่มเติมมาตรา ๑๓๔/๔ เมื่อ พศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา ก่อนสอบคำให้การ มิฉะนั้นรับฟังคำให้การนั้นเป็นพยานหลักฐานในคดีไม่ได้

๔.๑.๒.๔ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐

สิทธิในการได้รับการพิจารณาตัวอย่างยุติธรรมนั้นบัญญัติไว้ในข้อ ๑๔ ดังนี้

๑. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งตนต้องหาว่ากระทำความผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง

๒. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

๓. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้

ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใดๆเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

๔.๑.๓ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม โดยมีสภาพปัญหา ๕ สภาพปัญหา คือ

๑. เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

คำถาม ตอนที่ ๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมกรรมชั้นต้น เป็นพระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองจำแนกเป็นคณะละ ๓ รูป และตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุดวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูปดำเนินการพิจารณาต่อไปได้มีปัญหว่า ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยได้หรือไม่ หากทำได้ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร ในกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติไว้ เป็นเรื่องที่ควรมีข้อบัญญัติที่ชัดเจนว่าให้ดำเนินการอย่างไร

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้อย่างไร

๑.๑ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า

ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมกรรมชั้นต้น เป็นพระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองจำแนกเป็นคณะละ ๓ รูป และตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุดวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูปดำเนินการ

พิจารณาต่อไปได้ ไม่มีข้อบัญญัติว่า ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยได้หรือไม่ หากทำได้ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๒๘ วางหลักว่า ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไป ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้นั่งพิจารณาคดีนั้นแทนต่อไปได้

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกา หรือรองประธานศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคซึ่งประธานศาลอุทธรณ์หรือประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี มอบหมาย

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นของศาลนั้น ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี มอบหมาย

ทำให้การพิจารณาคดีครบองค์คณะ และเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วมาตรา ๒๙ วางหลักว่า ในระหว่างการทำคำพิพากษาใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษา ทั้งนี้ หลังจากได้ตรวจสำนวนคดีนั้นแล้ว

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกาหรือรองประธานศาลฎีกา

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองประธานศาลอุทธรณ์ หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี

ทำให้มีองค์คณะในการทำคำพิพากษาคืบถ้วน กรณีทำคำพิพากษานี้ ผู้บริหารศาลต้องทำเองไม่มีอำนาจมอบหมายแก่ผู้พิพากษาอื่น

๑.๒ จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่มจำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ให้ความเห็นว่า ควรแก้ไขปัญหาโดยให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน และกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปได้สอบสวนมูลฟ้องและพิจารณาโดยไม่มีการแต่งตั้งผู้เข้าทำหน้าที่แทน เมื่อได้สอบสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย เพื่องานคณะสงฆ์จะได้เดินทางไปได้ ถ้ามีคดีความที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายร้ายแรงจำเป็นต้องพักการปฏิบัติหน้าที่ก่อน เมื่อคดีความเสร็จสิ้นแล้วไม่มีความผิดจึงตั้งพระภิกษุรูปเดิมเข้าปฏิบัติหน้าที่

๒. พระราชวรชิราธิบดี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่า ควรแก้ไขโดย แต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีคุณวุฒิและวิญญูติมาร่วมพิจารณา เนื่องจากในการวินิจฉัยกรณีอภินันท์นั้น ก่อนที่จะทำการวินิจฉัย คณะผู้พิจารณาจะต้องประชุมปรึกษาหารือกันก่อนว่ามีมูลหรือไม่มูล และคำวินิจฉัยนั้นจะต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ของคณะผู้พิจารณาต้องมีความเห็นร่วมกัน

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว ให้ความเห็นว่า กรณีเหตุเกิดระหว่างได้สอบสวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณายังไม่เสร็จสิ้น เห็นควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

กรณีเหตุเกิดเมื่อได้สอบสวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาเสร็จสิ้น และกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปได้สอบสวนมูลฟ้องและพิจารณาโดยไม่มีการแต่งตั้งผู้เข้าทำหน้าที่แทน เมื่อได้สอบสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย ทั้งนี้งานคณะสงฆ์จะได้สำเร็จเรียบร้อยโดยมีองค์คณะครบถ้วน

๔. พระครูวิมลสุวรรณกร ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกู่ รองเจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด ให้ความเห็นว่า กรณีเหตุเกิดระหว่างได้สอบสวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณายังไม่เสร็จสิ้น เห็นควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณา

มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน ส่วนกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปได้สอบสวนมูลฟ้องและพิจารณาโดยไม่มีการแต่งตั้งผู้เข้าทำหน้าที่แทน เมื่อได้สอบสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสอบสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า ควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสอบสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่งคำวินิจฉัย

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า ควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน เพื่องานของคณะสงฆ์จะได้เสร็จสิ้นเรียบร้อย

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวิหาร ให้ความเห็นว่า กรณีเหตุเกิดระหว่างได้สอบสวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณายังไม่เสร็จสิ้น เห็นควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ่ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร ให้ความเห็นว่า กรณีเหตุเกิดระหว่างได้สอบสวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณายังไม่เสร็จสิ้น เห็นควรให้หัวหน้าคณะผู้

พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน กระบวนการนิกกรรมจะได้มีองค์คณะครบถ้วนในการไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณา ไม่เกิดปัญหาในการทำคำสั่งคำวินิจฉัย

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

๑. พระมหาสุชิน นราเกตุ (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาาม ให้ความเห็น ว่า ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ว่าด้วยการลงนิกกรรมข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะผู้พิจารณาขั้นต่ำไว้ ๓ รูป เมื่อบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๒. พระธีรศักดิ์ วงเขื่อนขรรค์ (ปภาวโร) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร ให้ความเห็น ว่า ควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน แต่ในทางปฏิบัติส่วนมากถ้าเกิดกรณีดังกล่าวเจ้าคณะผู้ปกครองเหนือกว่าจะมีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุเข้ามาแทนให้ครบองค์คณะผู้พิจารณา ซึ่งไม่เป็นไปตามบทบัญญัติข้อ ๓๑ วรรคสาม

๓. พระมหาอภิมุข เพียงตา (กลยาณธมโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็น ว่า ควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน เพื่อจะได้มีองค์คณะผู้พิจารณาครบ ๓ รูป

๔. พระรังสีมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารูวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ วัดมหาโพธิ์ ให้ความเห็น ว่า กรณีเหตุเกิดระหว่างไต่สวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณายังไม่เสร็จสิ้น เห็นควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณา

มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน โดยบัญญัติไว้ในกฎหมายธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ ว่าด้วยการลงมติกรรมข้อ ๓๑ ให้ชัดเจนว่าเมื่อบางรูปปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ให้มีการแต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทน หากพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปได้สวนมูลฟ้องและพิจารณาโดยไม่มีการแต่งตั้งผู้เข้าทำหน้าที่แทนเมื่อได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา ให้ความเห็นว่า มีข้อน่าพิจารณาว่าการให้พระภิกษุ (เจ้าคณะปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา) ที่มีได้มีส่วนในการนั่งพิจารณาพยานหลักฐาน เข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัยนั้น น่าจะเกิดผลกระทบในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก เมื่อมีการแต่งตั้งเป็นคณะ ๓ รูป แต่เมื่อมีเหตุสุดวิสัยที่รูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่ไม่ได้ ซึ่งก็ควรอยู่ในวิสัยที่จะตั้งรูปใดมาแทนแต่ต้น แต่เมื่อไม่ตั้งก็ควรถือว่าไม่ประสงค์ตั้งให้อีก ๒ รูปที่เหลือจึงควรมีอำนาจพิจารณาไป และทำคำสั่ง คำวินิจฉัยไปด้วย หากเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีได้ร่วมพิจารณาเข้าร่วมประชุม ปรึกษาและทำคำสั่ง เท่ากับเปิดช่องให้เกิดความไม่เป็นธรรมมากขึ้น ส่วนที่เกรงว่าเหลือเพียง ๒ รูป หากไม่เห็นพ้องกันจะทำอย่างไรนั้น น่าจะถือปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๘๔ ได้ คือให้ฝ่ายที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่ภิกษุที่ถูกกล่าวหามากกว่า ยอมเห็นด้วยกับฝ่ายที่มีความเห็นเป็นผลร้ายน้อยกว่าการถือหลักแนวนี้ น่าจะทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปตามครรลองและสิ้นไหลมากกว่าที่จะมาตั้งผู้ที่ไม่มีส่วนในการพิจารณาเข้ามาประชุมทำความเห็นและมีคำสั่งใด ๆ

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า กรณีดังกล่าวถือได้ว่ามีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ในการวินิจฉัยการลงมติคดีกรรมขั้นต้นไม่ครบ ๓ รูป ควรให้นำผลการได้สวนมูลฟ้องและการพิจารณาไปปรึกษาเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษากันเพื่อทำคำสั่งให้ได้เสียงข้างมากในการลงมติ เปรียบเทียบกับพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๘, ๒๙

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสถียร บุษบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า กรณีพระผู้พิจารณาสองรูปมีความเห็นไปแนวทางเดียวกันปัญหาจะยุติได้เอง ส่วน

กรณีที่สองรูปเห็นไม่ตรงกันจะทำให้เกิดปัญหาว่าจะใช้ความเห็นของพระรูปใด ทางแก้ไขอาจต้องให้เสนอพระที่เป็นผู้บังคับบัญชาในสายสงฆ์พิจารณาตัดสินเป็นขั้นตอนสุดท้าย

กลุ่มที่ ๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑. นาย สิริพัชร์ สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต ให้ความเห็นที่ กรณีเหตุเกิดระหว่างไตสวนมูลฟ้อง หรือระหว่างพิจารณายังไม่เสร็จสิ้น เห็นควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

กรณีเหตุเกิดเมื่อไตสวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาเสร็จสิ้น และกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปไตสวนมูลฟ้องและพิจารณาโดยไม่มีการแต่งตั้งผู้เข้าทำหน้าที่แทน เมื่อไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

กฎหมายอาญาเรื่องใดมิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับเท่าที่พอจะบังคับได้

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ให้ความเห็นที่ กรณีเหตุเกิดเมื่อไตสวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาเสร็จสิ้น และกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปไตสวนมูลฟ้องและพิจารณาโดยไม่มีการแต่งตั้งผู้เข้าทำหน้าที่แทน เมื่อไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

๓. นาย เรวัตร์ สุกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ให้ความเห็นที่ ในกรณีที่เกิดในระหว่างไตสวนมูลฟ้องเรื่องระหว่างพิจารณา สมควรให้พระภิกษุผู้มีอำนาจแต่งตั้งพระภิกษุที่มีอาวุโสไม่ต่ำกว่าพระภิกษุรูปเดิมเข้าปฏิบัติหน้าที่ เมื่อแต่งตั้งเสร็จแล้วจึงไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาต่อไปได้

ในกรณีที่เกิดขึ้นเมื่อไตสวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาเสร็จสิ้น น่าจะต้องถือแบบอย่างเดียวกับการพิจารณาคดีของศาล คือถือว่าพระภิกษุคณะผู้พิจารณาที่เหลืออยู่ 2 รูปนั้นไตสวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไม่ครบองค์คณะซึ่งส่งผลกระทบต่อมติหรือบทสรุปของการไตสวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาได้ ต้องถือว่าการดำเนินการดังกล่าวมาเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมิชอบ ควรยกเลิกเพิกถอนการไตสวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดีมิชอบนั้นเสีย และแต่งตั้งพระภิกษุคณะผู้พิจารณาที่ขาดอยู่ให้ครบถ้วนเสียก่อน

ดังกล่าวแล้วข้างต้น แล้วย่อนสำนวนไปให้พระภิกษุคณะผู้พิจารณาที่ดีที่ครบชุดแล้วไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาใหม่ให้สำเร็จเสร็จสิ้นต่อไป

คำถามตอนที่ ๑ เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ความคิดเห็น	ความถี่
แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้ครบองค์คณะ	๑๓
เจ้าคณะเหนือขึ้นไปเข้าร่วมทำคำวินิจฉัย	๔+๒ จาก ๑๓
ให้ผู้มีความเห็นเป็นผลร้ายมากยอมตามกับผู้เห็นเป็นผลร้ายน้อย	๑
รวม	๑๘

สรุป จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ปรากฏว่า ๑๓ รูป/คน มีความเห็นว่าขณะไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา มีเหตุสุดวิสัยทำให้พระภิกษุคณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้ครบองค์คณะซึ่งเป็นจำนวนข้างมากเกินกึ่งหนึ่ง ๔ รูป/คน เห็นว่าคณะผู้พิจารณาสองรูปทำคำวินิจฉัยอาจมีความเห็นตรงข้ามกันควรให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือขึ้นไปเข้าร่วมทำคำวินิจฉัย โดยมี ๒ รูป/คน ในจำนวน ๑๓ รูป/คน ข้างต้นเห็นด้วยกับ ๔ รูป/คนนี้ ส่วนที่เหลือ อีก ๑ คนเห็นว่าคณะผู้พิจารณาสองรูปทำคำวินิจฉัยได้หากมีความเห็นตรงข้ามกันให้ถือความเห็นฝ่ายเป็นผลร้ายน้อยแก่จำเลยเป็นหลัก เช่นเดียวกับการพิพากษาคดีอาญา

ข้อค้นพบที่ ๑ เมื่อมีเหตุสุดวิสัยทำให้คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้ครบองค์คณะ หากเกิดเหตุภายหลังไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดีเสร็จแล้วให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือขึ้นไปเข้าตรวจสำนวนร่วมทำคำวินิจฉัย

๒. เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

คำถาม ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม ผู้พิจารณามีสถานะเสมือนพนักงานสอบสวนและมีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมคณะผู้พิจารณามีสถานะเสมือนองค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาคดี และมีคำวินิจฉัยสั่งลงนิคหกรรม

โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับชั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมพระภิกษุสามเณร ที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย เป็นการใช้อำนาจตุลาการควบคู่ไปกับอำนาจปกครองและเรียกชื่อว่า ผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา แต่พระภิกษุเหล่านี้จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายมาตราฉบับที่ ๑๑ ไม่ถูกต้องสมบูรณ์เท่าที่ควร ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองเรียนรู้กฎหมายและหากผู้พิจารณาหรือในคณะผู้พิจารณาไม่มีผู้ใดจบการศึกษากฎหมาย ควรต้องมีพระภิกษุที่จบการศึกษากฎหมายร่วมปฏิบัติหน้าที่ด้วย ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

๒.๑ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายมาตราฉบับที่ ๑๑ เปรียบเทียบ ได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ พระธรรมบัญญัติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณา พิพากษาคดีในศาลยุติธรรม พระภิกษุผู้พิจารณามีสถานะเสมือนพนักงานสอบสวนและมีอำนาจสั่งลงนิคหกรรม พระภิกษุคณะผู้พิจารณามีสถานะเสมือนองค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้อง พิพากษาคดี และมีคำวินิจฉัยสั่งลงนิคหกรรม โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับชั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมพระภิกษุสามเณรที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย เป็นการใช้อำนาจตุลาการควบคู่ไปกับอำนาจปกครองและเรียกชื่อว่าผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา แต่พระภิกษุเหล่านี้จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายมาตราฉบับที่ ๑๑ ไม่ถูกต้องสมบูรณ์เท่าที่ควร

๒.๒ จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ให้ความเห็นว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน

คณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

การส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายเป็นสิ่งที่ดีแต่ก็ยังไม่สามารถที่จะบังคับได้ทั้งหมด ถ้าจะทำจริงๆควรแก้ไขที่โครงสร้างการปกครองสงฆ์ คงต้องใช้เวลานานพอสมควร เพราะการศึกษาของคณะสงฆ์มีหลายแผนก ทั้งนักรธรรมบาลี และแต่ละสำนักก็มีรูปแบบที่แตกต่างกัน

๒. พระราชวชิราธิปตี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่า ส่งเสริมให้พระภิกษุผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองมีความรู้เรื่องกฎหมายถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากภิกษุในพระพุทธศาสนาในปกครองของคณะสงฆ์ไทย มีกฎหมายอยู่ ๒ ประเภท คือ ๑. พระธรรมวินัย ๒. กฎหมายบ้านเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องปฏิบัติภายใต้กฎหมายทั้ง ๒ ประเภทนี้ ดังนั้น พระภิกษุผู้มีหน้าที่ในด้านการปกครองจะต้องมีความรู้ทั้งในเรื่องของพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองด้วย

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว ให้ความเห็นว่า องค์การคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน คณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย
ทั้งนี้เพื่อผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาจะได้ปฏิบัติตามกฏนิคหกรรมโดยถูกต้อง

๔. พระครูวิมลสุวรรณกร ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกุฎี รองเจ้าคณะอำเภอบางเขน ให้ความเห็นว่า เนื้อหากฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ พระภิกษุที่ไม่มีพื้นฐานความรู้กฎหมายอ่านจะไม่ค่อยเข้าใจและยากแก่การนำไปปฏิบัติ จึงควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน ส่วนคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาเป็นพระสังฆาธิการมีหน้าที่ดูแลปกครองสงฆ์ ต้องอ่านและทำความเข้าใจกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรมจึงนำไปใช้ปฏิบัติงานได้ถูกต้อง แต่เนื้อหาอ่านเข้าใจยากเพราะเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความ จึงควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน ส่วนคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาควรมีความรู้กฎหมาย องค์คณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน ส่วนคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ควรแก้ไขปัญหาโดย

(๑) ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย

(๒) หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายควรมีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน และคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ่ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร ให้ความเห็นว่า องค์คณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย และแก้ไขกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ลักษณะ ๑ ข้อ ๔ (๑๑) ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม หมายถึง พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาซึ่งมีความรู้จบการศึกษากฎหมายไม่ต่ำกว่านิติศาสตร์บัณฑิต

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

๑. พระมหาสุชิน นราเกตู (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาม ให้ความเห็นว่า หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน ส่วนคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย และควรแก้ไขปัญหาโดยมีการอบรมกฎหมายให้แก่พระสังฆาธิการให้มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายของคณะสงฆ์ กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาคดีตามความเหมาะสม

๒. พระธีรศักดิ์ วงษ์อ่อนขรรค์ (ปภาวโร) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้

พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน ส่วนคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย และควรแก้ไขปัญหาโดย

(๑) ผูกอบรมและพัฒนาทางการศึกษาด้านกฎหมายแก่พระภิกษุจัดเป็นหลักสูตรให้เข้าถึงได้ง่ายไม่ว่าเป็นหลักสูตรระยะสั้นก็ตามเพื่อทำหน้าที่สำคัญเหล่านั้นอย่างถูกต้องและเป็นธรรม (๒) ต่อยอดพัฒนาหลักสูตรเน้นทฤษฎีหรือการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกฎหมายสงฆ์ วัตถุประสงค์ประเมินผลว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ถูกต้องตามกระบวนการพิจารณาคดีวินัยสงฆ์ตามมาตรฐานที่ได้เรียนรู้มา (๓) เพิ่มความร่วมมือกับสถาบันทางกฎหมาย (๔) สร้างความตระหนักในหมู่สงฆ์ว่ากฎหมายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเพื่อให้เข้าถึงผลกระทบต่อศาสนา (๕) ติดตามรายงานผลเป็นประจำอย่างเป็นระบบจะช่วยให้มีการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

๓. พระมหาภิมุข เพียงตา (กल्याณธมโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็น ว่า องค์การคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย เพื่อจะได้มีความรู้และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ถูกต้องสมบูรณ์

๔. พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารุวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ วัดมหาโพธิ์ ให้ความเห็น ว่า ในคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายควรให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย เพราะในข้อหาความผิดบางประการมีทั้งความผิดทางวินัยและความผิดทางกฎหมาย จึงควรมีผู้มีความรู้ทางกฎหมายร่วมพิจารณาด้วย แต่ไม่ควรมีสิทธิออกเสียงลงมติเพราะไม่มีตำแหน่งทางปกครอง มิฉะนั้นจะเป็นการก้าวก่ายอำนาจเจ้าคณะปกครอง องค์การคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้เจ้าคณะผู้ปกครองพระสังฆาธิการเรียนรู้กฎหมายด้วย เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาและวินิจฉัยในกาลภายหน้า

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา ให้ความเห็น ว่า เห็นด้วยที่ว่าควรส่งเสริมให้พระภิกษุที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาวินัยหรือนิคหกรรมนั้นเรียนรู้กฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายอาญา ฉบับ ๑๑ ให้คล่องแคล่วถ่องแท้ แต่เห็นว่า กรณีนิคหกรรม มีแนวของธรรมวินัยเป็นหลักอยู่แล้ว การกำหนดให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายนั้น ในประการแรก ถ้าพระมีไม่พอ หรือไม่มีในพื้นที่นั้นๆ ก็ต้องตั้งจากฆราวาสก็จะเป็นว่าต้องให้ฆราวาสเข้ามาแทรกแซงวินัยพระ อีกประการหนึ่ง การเสนอให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายนั้นหากจะทำ ก็ต้องวางเป็นกฎทั่วไปให้ต้องมีการตั้งทุกคดีของการพิจารณานิคหกรรม

ไม่ใช่เป็นทางเลือก ซึ่งก็น่าจะประสบปัญหาในทางปฏิบัติอีก จึงเห็นว่า การตั้งที่ปรึกษานั้นอาจแก้ปัญหาได้บางอย่าง และก็เพิ่มปัญหาอื่นตามขึ้นมา ดังนั้น แนวทางที่ถูกต้อง ควรเป็นการเพิ่มเติมความรู้ในเรื่องกฎหมายและการทำความเข้าใจกระบวนการของกฎหมายฉบับ ๑๑ ว่าด้วยนิคหกรรมให้มากขึ้น และเร่งมืออบรม ชักซ้อมอย่างจริงจัง

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน และควรแก้ไขปัญหาโดยแต่งตั้งผู้มีความรู้กฎหมายเฉพาะด้านมีประสบการณ์ เป็นที่ยอมรับของคู่ความเข้าร่วมพิจารณาเพื่อความถูกต้องและเป็นธรรม

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสถียร บุษบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า ควรแก้ไขปัญหาโดย ควรให้มีการตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้เกิดการคานอำนาจในข้อกฎหมายโดยที่ปรึกษากฎหมายต้องทำบัญชีรายชื่อไว้ในแต่ละเขตการปกครองของคณะสงฆ์ และเลือกมาแต่งตั้งได้โดยที่ปรึกษาเข้าร่วมการพิจารณาได้แต่ไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง

กลุ่มที่ ๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑. นาย สิริพัชร์ สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต ให้ความเห็นว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน ส่วนคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย เพื่องานคณะสงฆ์จะได้เป็นไปโดยถูกต้อง

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ ให้ความเห็นว่า คณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย เพื่อการปฏิบัติหน้าที่จะได้เป็นไปโดยถูกต้อง

๓. นาย เรวัตร์ สกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ให้ความเห็นว่า ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย หากผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมายให้มีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ๑ รูป/คน และคณะผู้พิจารณาหากไม่มีรูปใดจบการศึกษากฎหมายให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน เข้าร่วมพิจารณาแต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

ในเรื่องนี้การกระทำของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหา มักจะเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมืองและข้อกำหนดในพระไตรปิฎก คณะผู้พิจารณาควรมีความรู้แตกฉานทั้งกฎหมายบ้านเมืองและในพระไตรปิฎก แต่ในความเป็นจริงพระภิกษุที่มีความชำนาญทั้งสองหายากมาก ส่วนมากพระภิกษุมุ่งไปเรียนรู้ทางพระไตรปิฎก พระภิกษุที่มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายย่อมมีน้อย การแต่งตั้งพระภิกษุที่มีความรู้ทางพระไตรปิฎกเป็นคณะผู้พิจารณาจึงน่าจะเป็นแนวทางหลักและถูกต้องของวงการสงฆ์ การแก้ไขทางด้านกฎหมายก็สามารถทำได้โดยให้พระภิกษุผู้พิจารณาสามารถมีที่ปรึกษากฎหมาย (จะเป็นพระภิกษุหรือไม่เป็นพระภิกษุก็ได้) ท่านละ ๑ รูป/คน เหมือนศาลฎีกาแผนกเลือกตั้ง แผนกคดีอาญาของนักการเมืองมีผู้ช่วยท่านละ ๑ คน ศาลรัฐธรรมนูญก็มีคณะทำงาน การให้มีที่ปรึกษากฎหมายน่าจะเป็นทางออกที่ดี แต่อย่างไรก็ดีอำนาจทั้งหลายทั้งปวงยังคงอยู่กับพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา

คำถามตอนที่ ๒ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

ความคิดเห็น	ความถี่
ส่งเสริมการเรียนรู้กฎหมายด้วย และตั้งที่ปรึกษา	๑๕
ส่งเสริมการเรียนรู้กฎหมาย และพระธรรมวินัยด้วย	๒
ส่งเสริมการเรียนรู้กฎหมายด้วย พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาต้องจบนิติศาสตร์บัณฑิต	๑
รวม	๑๘

สรุป จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คนปรากฏว่า ๑๕ รูป/คน มีความเห็นว่าควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาเรียนรู้กฎหมายและตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งเป็นจำนวนข้างมากเกินกึ่งหนึ่ง ในจำนวนนี้ ๑๒ รูป/คน เห็นว่าที่ปรึกษาคณะผู้พิจารณาเข้าร่วมพิจารณาได้แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่งคำวินิจฉัย และ ๑ คน ใน ๑๕ รูป/คน เห็นว่าคฤหัสถ์เป็นที่ปรึกษาจะกลายเป็นว่าคฤหัสถ์มาปกครองสงฆ์ ๒ รูป/คน เห็นว่าพระธรรมวินัยเป็นสิ่งสำคัญเป็นหลักที่ต้องเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้กฎหมายด้วย ส่วนที่เหลืออีก ๑ รูปเห็นว่าควรส่งเสริมให้เรียนรู้กฎหมายและกำหนดคุณสมบัติผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาต้องจบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต

ข้อค้นพบที่ ๒ องค์การคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาเรียนรู้กฎหมายด้วย และให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้โดยที่ปรึกษาไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

๓. ความคิดเห็นเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

คำถาม ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

หลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาตุลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามคำคัดค้านจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นไม่ได้ หลักความเป็นกลางนี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่า หลักอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนี้ นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้ ซึ่งควรต้องมีบัญญัติไว้เช่น พระภิกษุแมนพระลูกวัดมีหน้าที่ดูแลการเงินของวัดแห่งหนึ่งในเขตตำบลบ้านใหม่ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทวงถามเงินของวัดที่เจ้าอาวาสนำไปใช้ส่วนตัวนานแล้วไม่ส่งคืนทำให้เกิดบาดหมางกับเจ้าอาวาส ต่อมานางสาวแตนหลานสาวเจ้าคณะอำเภอเสนา ร้องเรียนว่ามีเพศสัมพันธ์กับพระภิกษุแมนซึ่งพระภิกษุแมนให้การปฏิเสธ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ (๑) คณะผู้พิจารณาในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาคดีวินัยสงฆ์ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเจ้าสังกัด ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอเสนาของนางสาวแตน (๒) เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่ (๓) เจ้าอาวาสที่เหตุบาดหมางกันเรื่องเงินวัด ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

๓.๑ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า หลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาตุลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามคำคัดค้านจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นไม่ได้ หลักความเป็นกลางนี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่า หลักอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนี้ นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ หมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล เมื่อคดีถึงศาล ผู้พิพากษาคณะหนึ่งคนใดในศาลนั้นอาจถูกคัดค้านได้ ในเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

- (๑) ถ้าผู้พิพากษานั้นมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดีนั้น
- (๒) ถ้าเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือว่าเป็นบุพการี หรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นที่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็น ญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น
- (๓) ถ้าเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยานโดยที่ารู้ได้เห็นเหตุการณ์ หรือโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวข้องกับคดีนั้น
- (๔) ถ้าได้เป็นหรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนหรือได้เป็นทนายความของ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว
- (๕) ถ้าได้เป็นผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีเดียวกันนั้นในศาลอื่นมาแล้ว หรือเป็น อนุญาโตตุลาการมาแล้ว
- (๖) ถ้ามีคดีอีกเรื่องหนึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณาซึ่งผู้พิพากษานั้นเอง หรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไป หรือตรงลงมาของผู้พิพากษานั้นฝ่ายหนึ่ง พินาศกับคู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของคู่ความฝ่ายนั้นอีกฝ่ายหนึ่ง
- (๗) ถ้าผู้พิพากษานั้นเป็นเจ้าของหรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- (๘) เหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การพิจารณาหรือพิพากษาคดีเสียความยุติธรรมไป

กฎหมายธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ (พศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมไม่มีบทบัญญัติในเรื่องนี้

๓.๒ จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่มจำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปเดิมเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้

พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

แต่ถ้ารู้เหตุคัดค้านภายหลัง จำเลยมีสิทธิ์ยื่นอุทธรณ์ในเรื่องที่ตนเห็นว่าไม่เป็นธรรมในกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณาไม่เป็นกลางได้ แต่ต้องหลังจากการพิจารณาในชั้นไต่สวนเสียก่อน ส่วนการพิจารณาโดยเจ้าคณะผู้ปกครองอยู่ในเขตเดียวกันเป็นไปตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ แต่ถ้าถูกคัดค้านให้เจ้าหน้าที่ผู้ปกครองสงฆ์ที่สูงขึ้นไปนั้นมาพิจารณาต้องมีเหตุผลที่จำเป็นจริงๆ อาจจะมีผู้ปกครองที่อยู่ในเขตเดียวกันไม่เป็นธรรมซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณา หรือร้องเรียนจากผู้ที่เป็นการจำเป็นและมีการพิจารณาก่อนจึงจะสามารถคัดค้านในเขตการปกครองนั้นๆ ได้ แต่ถ้าไม่มีการคัดค้านเป็นไปตามการปกครองคณะสงฆ์คือไต่สวนตามลำดับในเขตปกครองตามลำดับ

๒. พระราชวชิราธิบดี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่า นิคหกรรม คือ การข่ม เป็นวิธีการลงโทษพระภิกษุตามพระธรรมวินัยเพื่อให้เข็ดหลาบ นิคหกรรมใช้สำหรับลงโทษพระภิกษุผู้ทำเสียหายเช่นก่อการทะเลาะวิวาทบาดหมาง ทำความอื้อฉาว มีศีลวิบัติ ตีเตียนพระรัตนตรัย เล่นคะนอง ประพฤติอนาจารลบหล้างพระบัญญัติ ประกอบมิจฉาชีพ เป็นต้น นิคหกรรมเป็นกิจที่พึงทำอย่างหนึ่งของผู้ปกครองหมู่คณะ เป็นคำคู่กับปักหม้อหรือการยกย่อง ทั้งสองอย่างนี้เป็นเครื่องมือในการปกครอง มีความสำคัญเท่าๆกัน ทั้งนี้เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งสงฆ์ เมื่อมีผู้ประพฤติมิชอบสมควรแก่นิคหกรรมพระพุทธเจ้าก็ทรงประทานอนุญาตให้สงฆ์ทำนิคหกรรมแก่ผู้นั้นตามพระธรรมวินัย

นิคหกรรมในปัจจุบัน มีกฎของคณะสงฆ์เพื่อการนี้เรียกว่า กฎนิคหกรรม แต่ใช้ในกรณีความผิดที่ร้ายแรง หรือ ครุกาบัติ และต้องเป็นไปตามพระธรรมวินัยเท่านั้น

ในกฎนิคหกรรม มีกระบวนการที่ระบุไว้ในพระธรรมวินัยมี ๖ วิธี คือ

๑. ตัชนียกรรม ข่มไว้ด้วยการตำหนิโทษ
๒. นิยสกรรม ถอดยศ ทำให้หมดอำนาจหน้าที่
๓. ปัพพาทนียกรรม ขับไล่ออกจากหมู่คณะให้สึก
๔. ปฎิสารณียกรรม บังคับให้ขอขมาเมื่อล่วงเกินคฤหัสถ์
๕. อุกเขปนียะกรรม ตัดสิทธิ์ที่จะพึงได้บางอย่าง
๖. ตัสสาปาปิยสิกากรรม ลงโทษหนักกว่าความผิดฐานให้การกลับไปกลับมา

ในการพิจารณาอิทธิกรรมในทางสงฆ์ จะต้องเน้นในเรื่องอคติและความเป็นกลางเป็นเรื่องสำคัญ หากคณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่ง มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีผลประโยชน์มีปัญหากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กรณีดังกล่าวผู้ที่

เป็นจำเลยก็สามารถทำหนังสือคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้ ควรแก้ไขโดยให้มีการแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีคุณวุฒิและความน่าเชื่อถือเข้ามาเป็นคณะผู้พิจารณาได้

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาตุลาการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยากติ และโมหาคติ

๔. พระครูวิมลสุวรรณกร ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกุ้ง รongเจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาตุลาการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยากติ และโมหาคติ

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาตุลาการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง อคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยากติ และโมหาคติ

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง คณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมีเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้ง

พระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และควรบัญญัติไว้ในกฎหมายธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ่ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง คณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และควรแก้ไขปัญหาโดยนำหลักความเป็นกลางนี้มาใช้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดีย เรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่าอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวดยกเว้นด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล กฎหมายธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ ซึ่งควรต้องมีบัญญัติไว้ด้วย

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

๑. พระมหาสุชิน นราเกตู (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาาม ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งถ้าไม่เช่นนั้นจะเป็นการจำกัดสิทธิ อาจไม่เป็นธรรม ในพระพุทธศาสนาบัญญัติหลักธรรมเรื่องความเป็นกลางไว้ในหลัก อคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยาคติ และโมหาคติ

๒. พระธีรศักดิ์ วงษ์เขื่อนขรรค์ (ปกาวโร) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดโพชนนทร์พลเสพย์ราชวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลการ รวมทั้ง

คณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในกฎหมายเถรสมาคมควรต้องมีบทบัญญัติจริยธรรมของคณะผู้พิจารณาเหมือนประมวลจริยธรรมของข้าราชการตุลาการและนำมาบังคับใช้ประกอบด้วย ในความเป็นจริงสังคมพระส่วนมากจะรับกนิมนต์ทั่วประเทศ การจะให้เกิดความเป็นกลางจึงเป็นเรื่องที่ไกลเกินจริงเนื่องจากความคุ้นเคยรูปหน้าปะจุมูก จึงสมควรให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้

๓. พระมหาอภิมุข เพียงตา (กลุณณธมโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่าเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลาการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมีเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ควรต้องมีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน จึงจะเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม

๔. พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารุวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ วัดมหาโพธิ์ ให้ความเห็นว่าเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลาการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และควรนำบทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติไว้ในกฎหมายเถรสมาคมด้วยเพื่อป้องกันข้อครหาที่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อคณะผู้พิจารณามีเหตุเห็นได้ชัดว่าอาจมีความเอนเอียงในการพิจารณา คู่ความจึงควรมีสิทธิคัดค้าน

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา ให้ความเห็นด้วยกับข้อเสนอว่าควรให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาได้ แต่ควรกำหนดไว้โดยเฉพาะถึงเหตุที่จะยกขึ้นคัดค้านโดยไม่จำต้องถือตามแนวทางของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ฟังพิจารณาจากภิกษุภาวะและสังคมของพระเป็นการเฉพาะ

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่าเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลาการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็น

กลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑, ๑๒ ควรแก้ไขให้โอกาสคู่ความคดีวินัยสงฆ์คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาได้ เมื่อเห็นว่าพระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดขาดความเป็นกลางด้วยเหตุอคติ ๔ หรือเหตุประการอื่น

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสงี่ยม บุชบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า โดยหลักความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมจะได้รับการพิจารณาโดยปราศจากสิ่งต่างๆที่จะมาทำให้ความยุติธรรมเปลี่ยนแปลงไป ในหลักการควรเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถคัดค้านคณะผู้พิจารณาที่ถูกตั้งขึ้นได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและโปร่งใสในการพิจารณา เพราะการตัดสินจะมีผลกับฝ่ายคู่กรณีได้ทั้งหมดจึงต้องมีกระบวนการที่มีความโปร่งใสมีการคัดค้านคณะผู้พิจารณาที่ได้รับการแต่งตั้งได้ด้วย ให้บุคคลที่เหมาะสมเข้าปฏิบัติหน้าที่แทน และควรกำหนดกระบวนการคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาไว้ในกฎหมายอาญาอาศรม เช่นเดียวกับการประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กลุ่มที่ ๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑. นาย สิริพัชร สีนมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลอาญา รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑, ๑๒ พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมีเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ต้องให้โอกาสคู่ความคัดค้านได้เช่นเดียวกับการประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมีเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๓. นาย เรวัตร์ สกกุลล้อย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ให้ความเห็นว่า ความเป็นกลางในการตัดสินความ กี่ดี การพิจารณาคดีโดยปราศจากอคติตามหลักอินทภาษกิติ ในกฎหมายบ้านเมืองมีบทบัญญัติในการ คัดค้านตุลาการหรือผู้พิพากษามาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาตลอดจนถึงปัจจุบัน แต่การไต่สวนมูลฟ้องและ การพิจารณาคดีของคณะสงฆ์ไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาไว้ ดังนั้นหากข้อควรตั้ง รังเกียจพระภิกษุคณะผู้พิจารณาปรากฏขึ้นก่อนแต่งตั้งพระภิกษุคณะผู้พิจารณาก็ย่อมอยู่ในดุลพินิจของ พระภิกษุผู้มีอำนาจทางฝ่ายปกครองที่จะไม่แต่งตั้งพระภิกษุรูปนั้นเป็นคณะผู้พิจารณา แต่ถ้าข้อควรตั้ง รังเกียจปรากฏขึ้นภายหลังแต่งตั้งพระภิกษุคณะผู้พิจารณาแล้ว ก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ถอดถอน พระภิกษุรูปนั้นได้ หากไปถอดถอนเข้าก็อาจจะทำให้ผู้ถอดถอนเดือดร้อนได้ วิธีแก้ก็คือต้องออกกฎหมาย และระเบียบคณะสงฆ์ให้ถอดถอนได้ โดยเทียบเคียงกับการตั้งรังเกียจผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง

คำถาม ที่ ๓ เรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

ความคิดเห็น	ความถี่
ไม่เป็นกลางควรมีบทบัญญัติให้คัดค้านได้	๑๘
เหตุคัดค้านตาม วิ.แพ่ง มาตรา ๑๑, ๑๒	๑๗
เหตุคัดค้านตามภิกษุภาวะและสภาพสังคัม	๑
รวม	๑๘

สรุป จากการสัมภาษณ์บุคคลให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ปรากฏทั้งหมด ๑๘ รูป/คน มีความเห็นตรงกันว่าความเป็นกลางของคณะผู้พิจารณาเป็นเรื่องสำคัญ ควรมีบทบัญญัติในกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรมให้คู่ความคัดค้านได้ ในจำนวนนี้ ๑๗ รูป/คน เห็นว่าเหตุคัดค้าน ควรเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ หนึ่งคนเห็นว่าเหตุคัดค้านควร เป็นไปตามภิกษุภาวะและสังคัมสภาพ

ข้อค้นพบที่ ๓ กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ไม่มี บทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณา ควรมีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ อนุโลมตามภิกษุภาวะและสภาพสังคัม

๔. เรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

คำถาม ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

คดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กล่าวหาว่าพระภิกษุกระทำผิดพระธรรมวินัยซึ่งกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๑ ข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับและข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งทนายความเข้ามาในคดี การพิจารณาคดีเป็นการลับเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สอดคล้องกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมสำหรับคดีบางประเภท กฎหมายอาญามาตรา ๑๑ เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วถือว่าพระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน แต่ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นคดีที่กระทบต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน กระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว ต้องพิจารณาเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งตั้งทนายความเช่นกัน แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย (ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐) เพื่อที่จำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สมควรอย่างยิ่งที่จะอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้องและเป็นธรรม ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

๔.๑ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า

คดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กล่าวหาว่าพระภิกษุกระทำผิดพระธรรมวินัย ซึ่งกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๑ ข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับและข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งทนายความเข้ามาในคดีการพิจารณาคดีเป็นการลับเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สอดคล้องกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมสำหรับคดีบางประเภท กฎหมายอาญามาตรา ๑๑ เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วถือว่าพระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน แต่ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นคดีที่กระทบต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน กระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐ ต้องพิจารณาเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งตั้งทนายความเช่นกัน แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อที่จำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

๔.๒ จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๒. พระราชวชิราธิบดี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่า เรื่องอธิกรณ์ เป็นเรื่องทางวินัยสงฆ์และเกี่ยวข้องกับกฎหมายทางบ้านเมืองด้วย เป็นที่แน่นอนว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่อาจจะไม่มีความรู้ในเรื่องกฎหมาย แต่เรื่องของกระบวนการในการพิจารณาสอบสวนในด้านกฎหมายผู้ถูกร้องอาจเกิดความกังวลเมื่อเกิดคดีความขึ้น ดังนั้น ควรมีทีมกฎหมายที่ปรึกษาทั้งในทางคดีโลกและคดีธรรมทั้ง ๒ ฝ่าย

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๔. พระครูวิมลสุวรรณกร ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกู่ รองเจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาต

ให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ้ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มี

กระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุพรราชา ๑๐ ขึ้นไป

๑. พระมหาสุชิน นราเกตู (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาาม ให้ความเห็น ว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม ที่ปรึกษาในการเกิดคดีมีความจำเป็นมาก สติ ปัญญา ความรู้ ความสามารถของคนเราไม่เท่ากัน ถ้าคู่ความไม่มีที่ปรึกษาน่าจะมีการจัดทำให้เหมือนทางบ้านเมือง

๒. พระธีรศักดิ์ วงเขื่อนขรรค์ (ปภาวโร) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร ให้ความเห็น ว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม ควรแก้ไขปัญหาโดยเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าวรับรองสิทธิการมีทนายความของคู่ความ กำหนดคุณสมบัติทนายสงฆ์ บูรณาการกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับกฎหมายส่งให้เชื่อมโยงสอดคล้องกัน

๓. พระมหาอภิมุข เพียงตา (กลยาณธโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพฯ ให้ความเห็น ว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการ

ดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๔. พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารุวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ วัดมหาโพธิ์ ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม และควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าวข้อ ๖๓ อนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา ให้ความเห็นว่า มีข้อนำพิจารณาว่านิคหกรรมเป็นเรื่องของสงฆ์โดยเฉพาะ หากภิกษุทำผิดเฉพาะด้านธรรมวินัยการไต่สวนและพิจารณาควรดำเนินการให้ใกล้เคียงกับที่ปรากฏในธรรมวินัยมากที่สุด การจะนำเครื่องมือทางโลกมาใช้นั้นควรทำด้วยความระมัดระวังและจำกัด หากภิกษุนั้นกระทำความผิดทางโลกด้วย เช่นกระทำชำเราหรือลักทรัพย์ การกระทำนั้นก็เป็นความผิดทางอาญาอยู่แล้วก็น่าจะแยกการดำเนินการ ซึ่งการแยกกาดำเนินการก็เป็นสิ่งที่กระทำกันอยู่แม้ในทางโลก เช่น คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษาไต่สวนทางวินัยและศาลดำเนินด้านคดีความไป ซึ่งผลอาจสอดคล้องกันหรือแตกต่างกันก็ได้ขึ้นอยู่กับบริบทของเรื่องนั้นๆ

หากการกระทำของพระภิกษุเป็นการกระทำผิดทางอาญาอยู่แล้ว การต่อสู้อย่างเป็นไปตามกระบวนการวิธีพิจารณาคความอาญา ซึ่งเป็นเรื่องปกติที่จะมีทนายความหรือที่ปรึกษากฎหมาย แต่ในด้านนิคหกรรมนั้นเห็นว่าเน้นเรื่องวินัยสงฆ์เป็นหลัก การให้มีนักกฎหมายมาให้คำปรึกษาน่าจะมีใช้หนทางในการให้ความเป็นธรรมที่แท้จริง เพราะต้องไม่ลืมว่านิคหกรรมนั้นควรเน้นที่การรักษาพระธรรมวินัยและ

พระศาสนาให้คงอยู่เป็นหลักมากกว่าการลงโทษภิกษุ จึงไม่ควรนำหลักการทางโลกมาเทียบเคียงมากเกินไป

ถ้าพิจารณานิคหกรรมข้อ ๑๒ วรรค ๒ (๑)ง ก็เห็นว่ากรณีการกระทำที่ผิดทางราชอาณาจักรด้วยและขึ้นศาลไปแล้วนิคหกรรมก็หยุดไว้ไม่รับ เว้นแต่มีกรณีปัญหาพระวินัยก็แยกฟ้องออกมาซึ่งก็ไม่ควรนำเรื่องอาณาจักรมาใช้ให้ซ้ำซ้อนอีก

รัฐธรรมนูญนั้นต้องมองว่าเป็นเรื่องของการปกครองทางโลก ส่วนการปกครองทางสงฆ์นั้นเป็นไปตามพระธรรมวินัยเป็นของคู่กัน ไม่ควรอ้างรัฐธรรมนูญมาอ้างว่าพระก็มีสิทธิ (ด้านธรรมวินัย) แบบเดียวกับอิสราเอลหรือเสรีภาพของประชาชนทั่วไป การเข้ามาบวชเป็นภิกษุต้องถือหลักอย่างหนึ่งว่าต้องการแสวงหาปัญญาที่จะรู้แจ้งโลกในสิ่งที่ป็นสัจธรรม มิใช่ติดอยู่กับโลกธรรม หรือความจริงสมมติของชาวโลกที่ปรัชญากฎหมายของกระบวนพิจารณาคดีแบบชาวโลกนั้นจึงไม่เหมาะสมนัก

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า ควรให้ผู้ถูกกล่าวหาที่มีปรัชญากฎหมายได้เหมือนกับการพิจารณาคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว การพิจารณาคดีต้องฟังความทั้งสองฝ่ายและหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานให้ครบถ้วน หากข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนหรือไม่ชัดเจนสมบูรณ์ความยุติธรรมจะไม่เกิด จึงสมควรให้มีที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความช่วยเหลือได้

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสีียม บุชบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติมีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด เพื่อให้เกิดความถูกต้องในด้านสิทธิเสรีภาพควรมีแนวทางหรือกระบวนการในการสอบสวนให้เหมือนกับทางตำรวจ เห็นว่าควรเปิดโอกาสให้มีการนำบุคคลที่ไว้วางใจหรือที่ปรึกษาเข้าร่วมฟังการสอบสวนหรือร่วมในกระบวนการได้ ทำให้กระบวนการเกิดความน่าเชื่อถือและเป็นไปตามกฎหมายสูงสุดด้วย

กลุ่มที่ ๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑. นาย สิริพัทธ์ สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต ให้ความเห็นว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี การถามพยานบุคคลมีกรอบกำหนดในการถาม กระบวนพิจารณาหลายอย่างคล้ายกระบวนพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความอาญา คู่ความไม่จบการศึกษากฎหมายอาจดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ ให้ความเห็น ว่า กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี การถามพยานบุคคลมีกรอบกำหนดในการถาม กระบวนการพิจารณาหลายอย่างคล้ายกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คู่ความไม่จบการศึกษากฎหมายอาจดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

๓. นาย เรวัต สกกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ให้ความเห็น ว่า เห็นด้วยกับการพิจารณาคดีเป็นความลับ แต่ไม่เห็นด้วยกับการที่ไม่มีสิทธิที่จะมีที่ปรึกษากฎหมาย พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาควรมีที่ปรึกษากฎหมายได้ การมีที่ปรึกษากฎหมายไม่ได้เป็นการขัดขวางการพิจารณาคดีที่เป็นความลับ ตรงข้ามกับทำให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถูกต้องและเป็นธรรมมากขึ้นเนื่องจาก กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี การถามพยานบุคคลมีกรอบกำหนดในการถาม กระบวนการพิจารณาหลายอย่างคล้ายกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คู่ความไม่จบการศึกษากฎหมายอาจดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน เห็นสมควรอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ เช่นเดียวกับการดำเนินคดีในศาลเยาวชนและ

ครอบครัว ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยถูกต้องและเป็นธรรม

คำถาม ตอนที่ ๔ คู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

ความเห็น	ความถี่
ควรให้คู่ความมีที่ปรึกษากฎหมาย	๑๗
ไม่ควรให้มีเพราะไม่ใช่เรื่องทางโลก	๑
ที่ปรึกษาเป็นคดีหาสน์ไม่สามารถเข้าร่วมพิจารณา (๑ ใน ๑๗ รูป/คน)	๑
รวม	๑๘

สรุป จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คนปรากฏว่า ๑๗ รูป/คน เห็นว่ากระบวนการพิจารณาคดีนิตกรรมตามกฎหมายมาตราฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ซึ่งเนื้อความเป็นกฎหมายมีกระบวนการหลายขั้นตอน ควรอนุญาตให้คู่ความมีที่ปรึกษากฎหมายเช่นเดียวกับการพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งพิจารณาลับและห้ามคู่ความแต่งทนายความแต่อนุญาตให้คู่ความมีที่ปรึกษากฎหมายได้ ในจำนวนนี้หนึ่งรูปเห็นว่าที่ปรึกษากฎหมายเป็นคดีห้สน์ไม่สามารถเข้าร่วมพิจารณาได้ ส่วนอีกหนึ่งคนเห็นว่าที่ปรึกษากฎหมายเป็นเรื่องการพิจารณาคดีทางโลกไม่น่าเกี่ยวกับเรื่องพระธรรมวินัย

ข้อค้นพบที่ ๔ พบว่ากระบวนการนิตกรรมตามกฎหมายมาตราฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสระบัญญัติมีกระบวนการหลายขั้นตอน ควรอนุญาตให้คู่ความมีที่ปรึกษากฎหมายได้

๕. เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

คำถาม ตอนที่ ๕ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

กฎหมายมาตราฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติวางหลักว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิตกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คู่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้

บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ๑๓๔/๔ วางหลักว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ถือเป็นแนวคิดทฤษฎี การลงนิคหกรรมของผู้พิจารณาบางกรณีสิ่งให้สิทธิซึ่งเป็นโทษร้ายแรง โดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพที่ไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมาย

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

๕.๑ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า

กฎหมายตราสามฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติวางหลักว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ๑๓๔/๔ วางหลักว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้

แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against self incrimination ของกฎหมาย Common law และหลัก *Miranda warning* ของสหรัฐอเมริกา บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง และจะต้องได้รับการแจ้งเตือนสิทธิก่อน คำให้การนั้นจึงจะใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีอาญาได้ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐ คุ้มครองสิทธิของบุคคลจะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเองหรือให้รับสารภาพผิด

๕.๒ จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่มจำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ให้ความเห็นว่า การลงนิคหกรรมผู้มีอำนาจหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มีอำนาจลงนิคหกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ ซึ่งควรใช้กับข้อหาที่ต้องอาศัยกฎหมายเพื่อการลงโทษแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดแต่ถ้าไม่มีถึงขั้นนั้นก็พิจารณาตามพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่เกี่ยวข้องโดยไม่มีการคุ้มครองสิทธิได้

๒. พระราชวชิราธิปติ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่า การพิจารณาในทางวินัยสงฆ์ในกฏนิคคหกรรม เรื่องกระบวนการพิจารณา ควรให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายบ้านเมือง เช่นการให้สิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้และควรแจ้งให้ผู้ต้องหาได้รับทราบถึงสิทธินั้นๆด้วย

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว ให้ความเห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมิได้ พระภิกษุผู้พิจารณาตามกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีอำนาจหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มีอำนาจลงนิคหกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง

๔. พระครูวิมลสุวรรณกร ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกู่ รองเจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด ให้ความเห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถาม

คำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ พระภิกษุผู้พิจารณาตามกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีอำนาจหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มีอำนาจลงนิคหกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ พระภิกษุผู้พิจารณาตามกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีอำนาจหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มีอำนาจลงนิคหกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ให้ความเห็นว่า มีแนวคิดทฤษฎี Miranda warning ของสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าจะอาศัยบันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ จะรับฟังลงโทษได้ต้องมีหลักฐานว่ามีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาแล้วว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การในชั้นสอบสวนอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีได้ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง การสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาของพระภิกษุผู้พิจารณา

ควรต้องมีการแจ้งสิทธิดังกล่าวก่อนด้วยจึงเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ่ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร ให้ความเห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

๑. พระมหาสุชิน นราเกตู (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาวาส ให้ความเห็นว่า ตามแนวคิดทฤษฎี Miranda warning ของสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าจะอาศัยบันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ จะรับฟังลงโทษได้ต้องมีหลักฐานว่ามีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาแล้วว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การ

ในชั้นสอบสวนอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีได้ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิกษณ์ต่อตนเอง การสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาของพระภิกษุผู้พิจารณา คดีวินัยสงฆ์ควรต้องมีการแจ้งสิทธิดังกล่าวก่อนด้วยจึงเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทาง กฎหมาย ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าเขามีสิทธิอะไรบ้างจะได้เกิดความเป็นธรรม

๒. พระธีรศักดิ์ วงเขื่อนขรรค์ (ปภาวโร) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดโพชนัดตพลเสพย์ราชวรวิหาร ให้ความเห็นว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญของการรักษาสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาทางคดีวินัยสงฆ์ให้ เป็นไปตามมาตรฐานสากลและกฎหมายบ้านเมือง ควรต้องมีการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา ก่อนสอบ คำให้การ เพื่อผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับการปกป้องจากคำให้การที่ส่งผลเสียต่อตนเอง เพื่อการพิจารณาคดี วินัยสงฆ์ที่มีความโปร่งใสลดความขัดแย้ง เป็นธรรมตามหลักรัฐธรรมนูญ กฎหมายบ้านเมือง และกติกา สากล และควรพัฒนาบุคลากรสงฆ์ ปรับปรุงข้อกำหนดกฏนิทกรรมในกฏมหาเถรสมาคมมีการกำหนด แนวปฏิบัติอย่างชัดเจน

๓. พระมหาอภิมุข เพียงตา (กल्याณธมโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ราช วรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ให้ความเห็นว่า ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหา ทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็น พยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟัง เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับ สารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิกษณ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณา คดี วินัยสงฆ์ควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อ แสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ

๔. พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารูวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ วัดมหาโพธิ์ ให้ความเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวน แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ให้ การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิ ดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มี การบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิกษณ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ สมควรอย่างยิ่งที่การ สอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณา คดีวินัยสงฆ์ควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตาม

แนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ ได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายแล้ว เช่นเดียวกับผู้ต้องหาในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๓๔/๔

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา ให้ความเห็นว่า เห็นด้วยกับข้อเสนอที่ว่า ในขณะที่กล่าวหาควรแจ้งให้ทราบเป็นหลักการว่า ภิกษุที่ถูกกล่าวหาหรือตกเป็นจำเลยนั้น จะให้การก็ได้หรือไม่ให้การก็ได้ และหากพูดอะไรไปก็อาจผูกมัดตนในคดีนี้คหกรรม เห็นว่าควรแก้กฎหมายมาตรา ๑๓๓ วรรคหนึ่ง โดยการเพิ่มเติมข้อที่จะต้องแจ้งไว้โดยตรง ไม่ควรอ้างอิงไปใช้กฎหมายอื่นๆ เช่น มาแจ้งคำฟ้องให้จำเลยทราบว่าถูกฟ้องในเรื่องใดหรือข้อหาใด พร้อมกับแจ้งให้จำเลยทราบว่า จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ หากให้การใดๆ คำให้การนั้นจะมีผลผูกพันจำเลย แล้วให้สอบถามจำเลยว่าจะให้การหรือไม่ หากให้การก็ให้จดคำให้การของจำเลยไว้ ทำนองนี้เป็นต้น

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า หากคำรับสารภาพของผู้ถูกกล่าวหาเกิดขึ้นจากความสมัครใจอย่างแท้จริง มิได้ถูกข่มขู่ ถูกจู่ใจ หรือให้คำมั่นสัญญา หรือโดยมีขอบประการอื่น ก่อนให้การผู้ถูกกล่าวหาที่มีที่ปรึกษาหรือทนายความช่วยเหลือ คำรับสารภาพนั้นก็น่าจะได้รับฟังได้ อย่างไรก็ตามการสอบสวนเพื่อลงโทษพระภิกษุเป็นเรื่องละเอียดอ่อนกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่เคารพนับถือ ควรทำด้วยความโปร่งใสชัดเจนถูกต้อง ยุติธรรม ไม่มีผลประโยชน์ใดๆ การไต่สวนและพิจารณามีขั้นตอนตามหลักกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องชัดเจนจึงเป็นที่ยอมรับของประชาชน

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสงี่ยม บุชบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ให้ความเห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหาควรได้รับการแจ้งสิทธิต่างๆตามที่กฎหมายกำหนด รวมถึงเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนด้วย อันทำให้เกิดความเป็นธรรม ในทางอาญาผู้ถูกกล่าวหายังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาล คดีร้ายแรงเพียงแต่คำรับสารภาพยังไม่อาจลงโทษได้ต้องมีพยานหลักฐานประกอบ ในทางวินัยสงฆ์เพียงคำรับสารภาพอาจได้รับโทษให้สึกจากความเป็นพระภิกษุจึงสมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ

กลุ่มที่ ๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑. นาย สิริพัชร สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงคดี ให้ความเห็นที่เห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คุ่มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฎิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๓๔/๔ วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ทำให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฎิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี มีความผูกพันตามกติการะหว่างประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะในข้อ ๑๔ อนุข้อที่ ๓ (ข) ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค มีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดความเป็นปรัภัยต่อตนเองหรือให้รับสารภาพผิด พระภิกษุผู้พิจารณาตามกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคกรรม มีอำนาจหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มีอำนาจลงนิคกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฎิปักษ์ต่อตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ และเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎี Miranda warning ของสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าจะอาศัยบันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฎิปักษ์ต่อตนเองรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ จะรับฟังลงโทษได้ต้องมีหลักฐานว่ามีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาแล้วว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การในชั้นสอบสวนอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีได้ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฎิปักษ์ต่อตนเอง

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ ให้ความเห็นที่เห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คุ่มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฎิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๓๔/๔ วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้

ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ให้การนั้น อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับ ให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่าง ประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี มีความผูกพันตามกติการะหว่างประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะใน ข้อ ๑๔ อนุข้อที่ ๓ (ข) ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะได้รับ หลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค มีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเองหรือให้รับ สารภาพผิด เพราะพระภิกษุผู้พิจารณาตามกฎหมายอาญาว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีอำนาจหน้าที่ แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มี อำนาจลงนิคหกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ ตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อน ตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับ สารภาพ

๓. นาย เรวัต สกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา ให้ความเห็นว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คຸ້ມครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ใน คดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญามาตรา ๑๓๔/๔ วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้นักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ก่อนว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็น พยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟัง เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับ สารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights- ICCPR) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี มีความผูกพันตามกติการะหว่างประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะในข้อ ๑๔ อนุข้อที่ ๓ (ข) ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกัน ขั้นต่ำโดยเสมอภาค มีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเองหรือให้รับสารภาพผิด เพราะ

พระภิกษุผู้พิจารณาตามกฎหมายเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีอำนาจหน้าที่แจ้งข้อกล่าวหาแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาและสอบถามคำให้การ หากผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพ มีอำนาจลงนิคหกรรมตามคำรับสารภาพนั้นได้ ซึ่งเป็นการลงโทษโดยอาศัยคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองของผู้ถูกกล่าวหา ลงโทษได้ทุกระดับความผิด รวมถึงสั่งให้สึกจากพระภิกษุซึ่งเป็นโทษร้ายแรง สมควรอย่างยิ่งที่การสอบคำให้การของพระภิกษุผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนตามแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายบ้านเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมัครใจให้การรับสารภาพ และเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎี Miranda warning ของสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าจะอาศัยบันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ จะรับฟังลงโทษได้ต้องมีหลักฐานว่ามีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาแล้วว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การในชั้นสอบสวนอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีได้ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

นอกจากนี้มีความเห็นอีกว่า เหตุที่กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ มิได้บัญญัติเรื่องการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาไว้ อาจเป็นเพราะเห็นว่า ข้อกล่าวหาที่พระภิกษุมักถูกกล่าวหา มักจะถูกระบุไว้ในพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎก ซึ่งกำหนดโทษต่างๆไว้และยังเปิดช่องว่างไว้โดยให้มีข้อโลกวิชชะ ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันในหมู่สงฆ์ว่าเป็นอย่างไร แต่อย่างไรก็ดี เมื่อประเทศไทยรับเอาแบบอย่างการดำเนินคดีตามแบบฝรั่งมาใช้ มีการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาก่อน เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาซึ่งก็เป็นการดี การจะนำวิชาการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหามาใช้แก่การพิจารณาคดีวินัยสงฆ์เพื่อเป็นหลักประกันแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหา ก็น่าจะเป็นการดี แสดงให้เห็นว่ากฎหมายคณะสงฆ์ของเราไม่ล้าหลัง

คำถามตอนที่ ๕ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

ความคิดเห็น	ความถี่
ผู้พิจารณาต้องแจ้งสิทธิก่อน	๑๗
ไม่ต้องแจ้งสิทธิหากมีที่ปรึกษาหรือทนายความอยู่ด้วย	๑
รวม	๑๘

สรุป จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คนปรากฏว่า ๑๗ รูป/คน เห็นว่าตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก่อนสอบคำให้การผู้ต้องหา ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่าผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การของผู้ต้องหาก่อนมีการแจ้งสิทธิห้ามมิให้รับฟัง

เป็นพยานหลักฐาน การสอบทำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาของพระภิกษุผู้พิจารณา ควรปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมือง คือต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ส่วนอีกหนึ่งคนเห็นว่า ไม่ต้องแจ้งสิทธิหากมีที่ปรึกษาหรือทนายความอยู่ด้วย

ข้อค้นพบที่ ๕ พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ รับรองสิทธิเสรีภาพในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิบัติต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๓๔/๔ ก่อนสอบคำให้การผู้ต้องหาต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่าผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ การสอบคำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาควรต้องแจ้งสิทธิให้ทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสมควรใจให้การรับสารภาพ

๖. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๘ รูป/คน มีผู้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์

๑. พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๒. พระราชวัชรวิฑูริย์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๓. พระครูวรธรรมวาที ดร. เจ้าอาวาสวัดบัวแก้วเกษร เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๔. พระครูวิมลสุวรรณาภรณ์ ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดกุฎี รองเจ้าคณะอำเภอปากเกร็ด ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

๑. พระราชวัชรสารบัณฑิต รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๒. พระสิทธินิติธาดา รศ.ดร. อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขานิติศาสตร์) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๓. พระศรีธรรมภาณี รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร เสนอแนะเพิ่มเติมว่า กระบวนการพิจารณาข้อกล่าวหาที่พระภิกษุถูกกล่าวหาว่าเป็นจริงหรือไม่นั้น ควรแจ้งข้อกล่าวหาให้พระภิกษุรูปนั้นทราบก่อนจะได้ทราบข้อมูลและเตรียมพยานหลักฐานมาแสดงในวันให้การต่อหน้าคณะกรรมการ หรือให้ผู้ถูกกล่าวหาโต้แย้งคำสั่งทางปกครองนั้นด้วย และคณะผู้พิจารณาควรมีพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ผู้รู้กฎหมายร่วมเป็นคณะที่ปรึกษาอยู่ด้วย ในขณะที่เดียวกันผู้ถูกกล่าวหาไม่รู้กฎหมายควรมีผู้รู้กฎหมายเป็นที่ปรึกษาเข้ามารับฟัง หรือร่วมรับรู้กระบวนการพิจารณานั้นด้วย

๔. พระมหาสำราญ ประเสริฐซึ่ง ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรมีการยกร่างปรับปรุงกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และเป็นที่ยอมรับของคณะผู้พิพากษาศาลากลาง สอดคล้องกับพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า เพราะกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ทางคณะสงฆ์ได้ใช้มา ๔๖ ปีแล้ว

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มพระภิกษุพรรษา ๑๐ ขึ้นไป

๑. พระมหาสุชิน นราเกตู (ฐิตสีโล) อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วัดเจ้าอาม เสนอแนะเพิ่มเติมว่า พระภิกษุถูกดำเนินคดีอาญาหรือแพ่ง ขอให้มีความวินิจฉัยชี้ขาดในส่วนของพระธรรมวินัยด้วย เพราะพระภิกษุถูกดำเนินคดีไม่มีการชี้ขาดวินัยในธรรมวินัยเลย มีแต่กฎหมายบ้านเมืองเพราะคดีบางคดีผิดวินัยร้ายแรงแต่ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง เช่น เสพเมถุนกับบุคคลบรรลุนิติภาวะแล้วและยินยอม หรือพระภิกษุเมียเสพติดให้โทษไว้ในครอบครองก็ไม่ผิดวินัยสงฆ์แต่ผิดกฎหมายบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้จึงควรมีคำวินิจฉัยชี้ขาดในส่วนนี้

๒. พระธีรศักดิ์ วงเขื่อนขรรค์ (ปภาวโร) อายุ ๕๔ พรรษา ๑๗ วัดโพชนัดพลเสพย์ราชวรวิหาร เสนอแนะเพิ่มเติมว่า (๑) ต้องมีการฝึกอบรมสร้างความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาให้มีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่วางไว้ มีการตรวจสอบวัดประเมินผลกระบวนการพิจารณาเป็นประจำเพื่อให้แน่ใจว่าการพิจารณาคดีปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด และเคารพสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา (๒) เปิดรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนากระบวนการพิจารณาคดีของสงฆ์ให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จะช่วยสร้างบุคลากรและคณะสงฆ์ส่วนนี้เป็นกองกำลังต่อไป และตอบสนองความต้องการต่อปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในอนาคต

๓. พระมหาอภิมุข เพียงตา (กฤษณธมโม) อายุ ๓๑ พรรษา ๑๑ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๔. พระรังสิมันต์ ศศิรัตนศรีโสภณ (จารุวิโส) อายุ ๔๓ พรรษา ๑๘ วัดมหาโพธิ์ เสนอแนะเพิ่มเติมว่า การส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษาทางกฎหมายเห็นสมควรอย่างยิ่ง เพราะพระภิกษุผู้มีตำแหน่งทางปกครองบางพื้นที่บางรูป ท่านเป็นพระภิกษุที่มีอายุพรรษาเพียงอย่างเดียว ไม่มีความรู้ทางกฎหมายเลย จึงเป็นอุปสรรคในการพิจารณาตีความ เมื่อมีการพิจารณาความและวินิจฉัยผิดพลาดจะกลายเป็นข้อครหาและนำความเสื่อมศรัทธามาสู่สงฆ์ได้ และควรมีการส่งเสริมพระวิญญูการมาเรียนด้วย เพราะเป็นด้านหน้าในการบังคับใช้พระวินัยและกฎหมายแก่หมู่สงฆ์ พระวิญญูการจึงมีความรู้แต่ตำแหน่งอย่างเดียวควรมีความรู้ควบคู่ไปด้วย

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มนักวิชาการกฎหมาย

๑. ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี เสนอแนะเพิ่มเติมว่า การสอบสวนเพื่อลงโทษพระภิกษุเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีผลกระทบต่อวงการศาสนาและประชาชนผู้เลื่อมใสศรัทธา ควรทำด้วยความโปร่งใสชัดเจนถูกต้องยุติธรรม และไม่มีผลประโยชน์ใดๆ กระบวนไต่สวนและพิจารณามีขั้นตอนตามหลักกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องชัดเจน จึงเป็นที่ยอมรับของประชาชน

๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสถียร บุษบาบาน รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรมีการปรับปรุงกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เพื่อให้มีความทันสมัยเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน และกฎหมายรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ประเด็นแก้ไขตามหัวข้อคำถามการวิจัยตอนที่ ๑-๕ หรือปรับให้ทันสมัยมากกว่าที่เป็นคำถามการวิจัย

กลุ่มที่ ๕ กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

๑. นาย สิริพัชร สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิต เสนอแนะเพิ่มเติมว่า กฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม บัญญัติไว้นานแล้วปัจจุบัน ปี พศ. ๒๕๖๗ สภาพสังคมได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา เห็นควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเถรสมาคมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและยุคสมัย

๒. นาย จักรพันธ์ สอนสุภาพ รองประธานศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ เสนอแนะเพิ่มเติมว่า หากเปรียบเทียบกับกรณีไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาในการลงนิคหกรรมกับพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พศ. ๒๕๓๙ แม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ มาตรา 4 (9) จะไม่ใช่บังคับกับการดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางศาสนาก็ตาม จะเห็นได้ว่าตามพระราชบัญญัติดังกล่าวบัญญัติรับรองถึงสิทธิ ในการที่ คู่กรณีมีสิทธินำทนายความหรือที่ปรึกษาของตนเข้ามาในการพิจารณาทางปกครองได้ ตามมาตรา ๒๓ วรรคหนึ่ง และเจ้าหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิและหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาทางปกครองให้คู่กรณีทราบตาม ความจำเป็น ตามมาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง ดังนั้นการกระทำใดๆตามกฎหมายเถรสมาคมอาจมีลักษณะเป็น การกระทำทางปกครองได้ แม้กฎหมายจะมีได้ให้ใช้บังคับก็ตาม จึงเห็นว่าในกระบวนการไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณาในการลงนิคหกรรม สมควรอย่างยิ่งที่คู่กรณีจะต้องได้รับการแจ้งสิทธิของตนเสมอ และควร จะต้องมีที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความช่วยเหลือในกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาด้วย เนื่องจากเรื่องดังกล่าวควรถือเป็นสาระสำคัญในกระบวนการนี้

๓. นาย เรวัต สุกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา เสนอแนะเพิ่มเติมว่า การที่พระภิกษุองค์ คณะผู้พิจารณาและพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาต่างมีที่ปรึกษากฎหมาย ย่อมเป็นหลักประกันว่าการไต่สวนมูล ฟ้องและการพิจารณาจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้ความจริงมากขึ้น การใช้ดุลพินิจและมาตรการในการ ลงโทษเหมาะสมดียิ่งขึ้น ที่ปรึกษาของพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาไม่ควรจำกัดอยู่แต่เพียงผู้มีความรู้ทาง กฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น พระธรรมวินัยก็เป็นกฎหมายอย่างหนึ่งที่สำคัญและนำมาบังคับแก่คดี มี องค์ประกอบความผิดและมีอัตราโทษคล้ายกฎหมายอาญา ซึ่งต้องมีความรู้จึงจะเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่ ปรึกษากฎหมายจึงต้องเป็นผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาในด้านพระธรรมวินัยได้ด้วย ฉะนั้นบุคคลที่จะเป็นที่ ปรึกษากฎหมายไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น แต่ควรรวม ไปถึงผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางด้านพระธรรมวินัยด้วย เพราะบางกรณีก็เป็นปัญหาเรื่องการตีความพระ ธรรมวินัย

สรุป จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คนปรากฏว่าจำนวน ๘ รูป/คน ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จำนวน ๑๐ รูป/คน มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

(๑) คดีวินัยสงฆ์ควรแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบก่อนเพื่อเตรียมพยานหลักฐานมาชี้แจง หรือโต้แย้งคำสั่งทางปกครอง

(๒) ควรปรับปรุงกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้ทันสมัย ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคสมัย และกฎหมายบ้านเมือง เพราะบังคับใช้มานาน ๔๖ ปีแล้ว

(๓) พระภิกษุถูกดำเนินคดีอาญาหรือคดีแพ่งคำพิพากษาควรมีคำวินิจฉัยชี้ขาดในส่วนของพระ ธรรมวินัยด้วย

(๔) ฝึกอบรมให้ความรู้กฎหมายแก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์และรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

(๕) ส่งเสริมให้พระวินยาศิการเรียนรู้อบรมการศึกษากฎหมาย

(๖) คดีวินัยสงฆ์ต้องดำเนินการด้วยความโปร่งใสชัดเจน ถูกต้อง ยุติธรรม ไม่มีผลประโยชน์ใดๆ

(๗) คดีวินัยสงฆ์เป็นกระบวนการทางปกครองควรต้องมีการแจ้งสิทธิและมีที่ปรึกษาหรือทนายความเช่นเดียวกับกระบวนการทางปกครองของบ้านเมือง แต่ที่ปรึกษาในการดำเนินคดีวินัยสงฆ์ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยด้วย

(๘) ที่ปรึกษาในการดำเนินคดีวินัยสงฆ์ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจพระธรรมวินัยด้วย จากข้อเสนอแนะเพิ่มเติมทั้งหมดดังกล่าวข้อ ๑ ข้อ ๓ และข้อ ๕ เป็นเรื่องนอกขอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ส่วนข้อ ๒ เป็นเรื่องที่คุณวิจัยต้องเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และข้อ ๖ เป็นเรื่องผลของการวิจัยโดยรวมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เหลือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ๓ ข้อ คือ ข้อ ๔ ข้อ ๗ ข้อ ๘ อยู่ในกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จัดเป็นข้อค้นพบเพิ่มเติม ดังนี้

ข้อค้นพบที่ ๖ (ข้อ ๔) ฝึกอบรมให้ความรู้กฎหมายแก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์และรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

ข้อค้นพบที่ ๗ (ข้อ ๗) คดีวินัยสงฆ์เป็นกระบวนการทางปกครองควรต้องมีการแจ้งสิทธิและมีที่ปรึกษาหรือทนายความเช่นเดียวกับกระบวนการทางปกครองของบ้านเมือง

ข้อค้นพบที่ ๘ (ข้อ ๘) ที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีวินัยสงฆ์ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยด้วย

๔.๒ การอภิปรายผล

๔.๒.๑ เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

จากคำถามตอนที่ ๑ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะของผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้น เป็นพระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองจำแนกเป็นคณะละ ๓ รูป และตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุดวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูปดำเนินการพิจารณาต่อไปได้ มีปัญหาว่า ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยได้

หรือไม่ หากทำได้ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร ในกฎหมายตราสามฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติไว้ เป็นเรื่องที่ควรมีข้อบัญญัติที่ชัดเจนว่าให้ดำเนินการอย่างไร

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ข้อค้นพบที่ ๑ พบว่าเมื่อมีเหตุสุดวิสัยทำให้คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้ครบองค์คณะ หากเกิดเหตุภายหลังไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีเสร็จแล้วให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือขึ้นไปเข้าร่วมตรวจสอบจำนวนทำคำวินิจฉัย

พิจารณาได้ว่า ตามกฎหมายตราสามฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ข้อ ๕ ถึงข้อ ๗ กำหนดองค์คณะในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาไว้ ๓ รูป เว้นแต่บางกรณีไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งตามที่กำหนด เช่น กรณีพระภิกษุซึ่งมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์กระทำผิดพระธรรมวินัยในเขตจังหวัดที่พระภิกษุนั้นมิได้สังกัดอยู่ตามข้อ ๕ (๒) การไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา คณะผู้พิจารณาประกอบด้วย (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) รองเจ้าคณะอำเภอ (๓) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอให้เลือกเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นเข้าร่วมอีก ๑ รูป เว้นแต่ในกรณีที่ในอำเภอนั้นมีตำบลเดียว จึงเหลือองค์คณะเพียง ๒ รูปคือ (๑) เจ้าคณะอำเภอ (๒) เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต กรณีตามข้อ ๓๑ วรรคสาม ที่บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณา รูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุดวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูปดำเนินการพิจารณาต่อไป เท่ากับอนุญาตให้ใช้อีกองค์คณะในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณา ๒ รูป แต่ไม่มีบทบัญญัติกรณีประชุมออกความเห็นทำคำสั่งคำวินิจฉัยว่าถ้าองค์คณะ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ปฏิบัติอย่างไร

เรื่ององค์คณะของคณะผู้พิจารณาดังกล่าว เปรียบเทียบได้กับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลชั้นต้น ที่เป็นศาลแขวงกำหนดองค์คณะผู้พิพากษา ๑ คน ที่เป็นศาลจังหวัด ศาลแพ่ง ศาลอาญา กำหนดองค์คณะผู้พิพากษา อย่างน้อย ๒ คน ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา กำหนดองค์คณะผู้พิพากษาอย่างน้อย ๓ คน และจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พระธรรมนูญศาลยุติธรรมมีบทบัญญัติแก้ไขปัญหาคณะผู้พิจารณาไม่อาจนั่งพิจารณาคดีได้ไว้โดย มาตรา ๒๘ วางหลักว่า ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไป ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้นั่งพิจารณาคดีนั้นแทนต่อไปได้

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกา หรือรองประธานศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคซึ่งประธานศาลอุทธรณ์หรือประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี มอบหมาย

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตร ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นของศาลนั้น ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี มอบหมาย

ทำให้การพิจารณาคดีครบองค์คณะ และเมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้ว มาตรา ๒๙ ในระหว่างการทำคำพิพากษาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษา และเฉพาะในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลชั้นต้น มีอำนาจทำความเห็นแย้งได้ด้วย ทั้งนี้ หลังจากได้ตรวจสำนวนคดีนั้นแล้ว

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกาหรือรองประธานศาลฎีกา

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองประธานศาลอุทธรณ์ หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตร รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี
ทำให้มีองค์คณะในการทำคำพิพากษาคืบถ้วน กรณีทำคำพิพากษานี้ ผู้บริหารศาลต้องทำเองไม่มีอำนาจมอบหมายแก่ผู้พิพากษาอื่น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๘ รูป/คน ปรากฏว่า ๑๓ รูป/คน เห็นควรให้มีการแต่งตั้งคณะผู้พิจารณาเข้าแทนที่ไต่สวน ๓ รูป โดยนายศิริพัทธ์ สินมา ผู้พิพากษาศาลแขวงดุสิตให้เหตุผลว่า เรื่องนี้กฎหมายอาญาไม่ได้บัญญัติไว้ควรนำพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับเท่าที่พอจะบังคับได้ ความเห็นของ ๑๓ รูป/คน ดังกล่าวอนุมานได้ว่ามาจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๒๘ นั้นเอง ทำให้มีองค์คณะครบ ๓ รูป ไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณา และทำคำสั่งคำวินิจฉัยได้โดยสมบูรณ์ การอ่านคำสั่งคำวินิจฉัยส่วนใหญ่ชนิดฟังหลังจากเสร็จการไต่สวนมูลฟ้อง หรือเสร็จการพิจารณาอาจ ๓ วัน ๗ วัน ๑๕ วัน หรือนานกว่านั้นตามความเหมาะสม ระหว่างนี้คณะผู้พิจารณาจะประชุมปรึกษาทำคำสั่งคำวินิจฉัยขึ้นเพื่ออ่านให้คู่ความฟังในวันนัดที่กำหนด ในช่วงเวลานี้อาจเกิดเหตุสุดวิสัยทำให้องค์คณะผู้พิจารณาบางรูปร่วมทำคำสั่งคำวินิจฉัยไม่ได้ เช่น ป่วยเจ็บมากจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ลาสิกขา (สึก) หรือมรณภาพ ซึ่งควรต้องบังคับตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๒๙ โดยอนุโลม คือ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมปรึกษาทำคำสั่งคำวินิจฉัย ส่วนที่ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา นักวิชาการกฎหมายให้ความเห็นว่า หากคณะผู้พิจารณา ๒

รูป เห็นตรงข้ามกันควรบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๘๔ ให้ผู้มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า ด้วยความเคารพ ผู้วิจัยเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๑๘๘ วรรคสอง รับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาตุลาการว่า ผู้พิพากษาตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ในศาลยุติธรรมผู้พิพากษามีอาวุโสมากและอาวุโสน้อยเป็นผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาขึ้นมาเป็นองค์คณะร่วมกันในคดีทุกคนเป็นอิสระมีความเห็นออกเสียงได้หนึ่งเสียงเท่ากัน แต่รัฐธรรมนูญไม่ได้รับการรับรองความเป็นอิสระของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเช่นผู้พิพากษาตุลาการ อำนาจพิจารณาคดีวินิจฉัยสั่งลงโทษเกิดจากอำนาจปกครองสั่งตามสายบังคับบัญชา องค์คณะ ๒ รูป เป็นผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชากัน ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจเกรงอำนาจปกครองไม่กล้ามีความเห็นต่างเข้าลักษณะภยาคติ ทำให้ขาดความเป็นกลาง หากเจ้าคณะผู้ปกครองเหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าอ่านสำนวนร่วมประชุมปรึกษาอนุโลมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๒๙ (๓) ย่อมเกิดสภาวะเสี่ยงข้างมาก ทำคำสั่งคำวินิจฉัยได้โดยสมบูรณ์ เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม คือ ความถูกต้อง ชอบธรรม ชอบด้วยเหตุผล และตามหลักการสำคัญประการแรกของทฤษฎีแห่งความยุติธรรม (Theory of Justice) ของจอห์น รอลส์ (John Rawls) คือ มนุษย์ต้องมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน

๔.๒.๒ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

จากคำถามตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม ผู้พิจารณามีสถานะเสมือนพนักงานสอบสวนและมีอำนาจสั่งลงโทษนิรโทษกรรม คณะผู้พิจารณามีสถานะเสมือนองค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาคดี และมีคำวินิจฉัยสั่งลงโทษนิรโทษกรรม โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับชั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยลงโทษพระภิกษุสามเณร ที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย เป็นการใช้อำนาจตุลาการควบคู่ไปกับอำนาจปกครองและเรียกชื่อว่า ผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา แต่พระภิกษุเหล่านี้จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ ไม่ถูกต้องบริบูรณ์เท่าที่ควร ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองเรียนรู้กฎหมายและหากผู้พิจารณาหรือใน

คณะผู้พิจารณาไม่มีผู้ใดจบการศึกษากฎหมาย ควรต้องมีพระภิกษุที่จบการศึกษากฎหมายร่วมปฏิบัติหน้าที่ด้วย

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ข้อค้นพบที่ ๒ พบว่าองค์กรคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาเรียนรู้กฎหมายด้วย และให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้โดยที่ปรึกษากฎหมายไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่งคำวินิจฉัย

ข้อค้นพบที่ ๖ (ข้อ ๔) พบว่าควรฝึกอบรมให้ความรู้กฎหมายแก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ และรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

โดยข้อค้นพบที่ ๖ (ข้อ ๔) เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวพันกับข้อค้นพบที่ ๒ จึงนำมาวิเคราะห์รวมกัน

พิจารณาได้ว่า โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับชั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมพระภิกษุสามเณรที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย แต่พระภิกษุเหล่านี้จบการศึกษาภาษาน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าวไม่ถูกต้องบริบูรณ์เท่าที่ควร ปัญหานี้จากการทบทวนวรรณกรรมพบบางงานวิจัยของ ตะวัน ตปคุโณ (พิมพ์ทอง) เรื่อง แนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายสำหรับพระภิกษุที่กระทำผิดพระวินัย (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๒) และบทความวิจัยของ อุดุลย์ นุแบ่งตา เรื่อง การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ (วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร เล่มเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๒) งานวิจัยทั้งสองเรื่องพบว่ากระบวนการนิคหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าวมีความซับซ้อนยุ่งยากแก่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการทางกฎหมาย พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาตามกฎหมายมหาเถรสมาคมไม่มีความรู้กฎหมาย ดำเนินกระบวนการผิดพลาดผิดขั้นตอนแปลความคลาดเคลื่อน คณะสงฆ์ขาดองค์กรสนับสนุนการใช้กฏนิคหกรรมที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความล่าช้าในการแก้ไขปัญหา ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอธิกรณ์ของพระภิกษุได้ภายในเวลาอันสั้น

จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ทั้งหมดยอมรับว่าพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์มีความรู้จบการศึกษากฎหมายน้อย ๑๕ รูป/คน เห็นว่า องค์การสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาในกฏนิคหกรรมเรียนรู้กฎหมาย และให้มีการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้ แต่ที่ปรึกษาไม่มีสิทธิออกเสียงในการทำคำสั่งคำวินิจฉัยหนึ่งใน ๑๕ รูป/คน ดังกล่าวเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า องค์การคณะสงฆ์ควรมีการจัดอบรมความรู้กฎหมายให้แก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ และรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นการเพิ่มพูนความรู้กฎหมายให้แก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์อีกช่องทางหนึ่ง ๒ คนเห็นว่า พระสังฆาธิการหรือพระภิกษุผู้ปกครองสมควรต้องเรียนรู้กฎหมายและพระธรรมวินัย เนื่องจากพระธรรมวินัยเป็นหลักของเรื่องนิกหกรรม อีกหนึ่งรูปเห็นว่า ควรกำหนดให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาควรมีวุฒิการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต เห็นว่า พระธรรมวินัยเป็นศีลของพระภิกษุที่พระภิกษุต้องศึกษาเรียนรู้เป็นพื้นฐาน เป็นแก่นของเรื่องนิกหกรรมตามที่ ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา และนายเรวัตกร สกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาแสดงความคิดเห็นให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ต้องเรียนรู้ทั้งพระธรรมวินัยและกฎหมาย พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ในสถานะพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เห็นว่า การจะให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เรียนรู้กฎหมายคงไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากพระภิกษุต้องเรียนนักธรรมบาลีและพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน และผู้วิจัยเห็นเพิ่มเติมว่า พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์มีหลายลำดับชั้นเฉพาะเจ้าอาวาสในลำดับต้นก็เป็นจำนวนมากจะกะเกณฑ์ให้มาเรียนกฎหมายทั้งหมดคงไม่ได้ พระภิกษุที่ไม่ได้เป็นผู้ปกครองสงฆ์ต้องการเรียนกฎหมายเพื่ออนาคตหลายรูปมีปัญหาไม่มีค่าเล่าเรียน สิ่งที่จะช่วยให้พระผู้ปกครองสงฆ์ได้มีความรู้กฎหมายอีกช่องทางหนึ่ง คือจัดอบรมความรู้กฎหมายและกฎหมายอาญาตามวัดด้วยวิธีการลงนิกหกรรม โดยเจ้าคณะจังหวัดเป็นแม่ข่ายจัดในทุกจังหวัด เชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายและพระธรรมวินัยมาบรรยายให้ความรู้ ขจัดความหลงผิดอันเป็นโมหาคติในหลักออคติ ๔ ให้สิ้นไป เกิดภาวะการปฏิบัติงานของพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาที่ถูกต้อง ชอบธรรม และชอบด้วยเหตุผล ตามแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม และควรให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้

๔.๒.๓ ไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

จากคำถามตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

หลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาตุลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามคำคัดค้านจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นไม่ได้ หลักความเป็นกลางนี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่า หลักอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนี้ นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้ ซึ่งควรต้องมีบัญญัติไว้ เช่น พระภิกษุแมนพระลูกวัดมีหน้าที่ดูแลการเงินของวัดแห่งหนึ่งในเขตตำบลบ้านใหม่ อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทวงถามเงินของวัดที่เจ้าอาวาสนำไปใช้ส่วนตัวนานแล้วไม่ส่งคืนทำให้เกิดบาดหมางกับเจ้าอาวาส ต่อมานางสาวแตงหลานสาวเจ้าคณะอำเภอเสนา ร้องเรียนว่ามีเพศสัมพันธ์กับพระภิกษุแมนซึ่งพระภิกษุแมนให้การปฏิเสธ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ (๑) คณะผู้พิจารณาในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาคดีวินัยสงฆ์ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเจ้าสังกัด ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอเสนาลุงของนางสาวแตง (๒) เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่ (๓) เจ้าอาวาสที่มีเหตุบาดหมางกันเรื่องเงินวัด

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ข้อค้นพบที่ ๓ พบว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณา ควรมีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้ เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ อนุโลมตามภิกษุภาวะและสภาพสังคม

พิจารณาได้ว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาตุลาการรวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษา ในกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นกฎหมายที่บังคับใช้มาแต่กรุงศรีอยุธยากล่าวถึงคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และหลักอินทภาษเป็นหลักธรรมและการดำรงตนของผู้พิพากษาตุลาการว่า ผู้พิพากษาตุลาการต้องตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะรักชอบ หรือเห็นแก่อามิสสินบน (๒) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะโกรธ (๓) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว (๔) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง

หลักความเป็นกลางเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในหัวข้อหลักอคติ ๔ เป็นหลักเดียวกันกับหลักอินทภาษในหลักความยุติธรรมในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ อคติ หมายถึง ความ

ลำเอียง ไม่เที่ยงธรรม ขาดความเป็นกลาง เกิดจากสาเหตุ ๔ ประการ (๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ (๒) โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความโกรธเกลียดชัง (๓) ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความขลาดกลัว (๔) โมหาคติ ความลำเอียง เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา

หลักความเป็นกลางนี้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ จนถึงปัจจุบัน

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐ ข้อ ๑๔ อนุข้อ ๑ บัญญัติว่า บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง ซึ่งเป็นไปตามหลักความเป็นกลางในหลักอินทภาษในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และหลักอคติ ๔ ในพระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๘ รูป/คน ทั้งหมดเห็นตรงกันว่า ความเป็นกลางของคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญควรมีบทบัญญัติไว้ในกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิกหกรรม ให้คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้ เพียงแต่เห็นต่างเรื่องเหตุคัดค้าน ๑๗ รูป/คน เห็นว่า เหตุคัดค้านควรเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ หนึ่งในเห็นว่าเหตุคัดค้านควรเป็นไปตามกติกุภาวะและสภาพสังคม อย่างไรก็ตาม พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมีเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

การมีบทบัญญัติในกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิกหกรรมให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาได้ เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง ผู้วิจัยเห็นว่า เหตุคัดค้านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ ครอบคลุมตามหลักอินทภาษและหลักอคติ ๔ ทุกประการ ส่วนข้อที่กติกุภาวะไม่มีคู่สมรสยอมไม่มีเหตุคัดค้านในข้อนี้ แต่ถ้าก่อนอุปสมบทเคยสมรสมีบุตรไม่ได้อย่าขาดจากคู่สมรสก็อาจถูกคัดค้านในฐานะเป็นคู่สมรสหรือ เป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานได้ เหตุคัดค้านจึงควรเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ โดยอนุโลม

๔.๒.๔ เรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

จากคำถามตอนที่ ๔ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

คดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กล่าวหาว่าพระภิกษุกระทำความผิดพระธรรมวินัยซึ่งกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๑ ข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับและข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งทนายความเข้ามาในคดี การพิจารณาคดีเป็นการลับเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สอดคล้องกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมสำหรับคดีบางประเภท กฎหมายอาญามาตรา ๑๑ เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วถือว่าพระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน แต่ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นคดีที่กระทบต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน กระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว ต้องพิจารณาเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งตั้งทนายความเช่นกัน แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย (ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐) เพื่อที่จำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สมควรอย่างยิ่งที่จะอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้องและเป็นธรรม

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ข้อค้นพบที่ ๔ พบว่า กระบวนการนิคหกรรมตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการหลายขั้นตอน ควรอนุญาตให้คู่ความมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย

ข้อค้นพบที่ ๘ (ข้อ ๘) พบว่า ที่ปรึกษาในการดำเนินคดีวินัยสงฆ์ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยด้วย

โดยข้อค้นพบที่ ๘ (ข้อ ๘) เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับข้อค้นพบที่ ๔ จึงนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน

พิจารณาได้ว่า กฎหมายอาญามาตรา ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ มีกระบวนการในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน หากไม่ดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดจะเสียผลในทางคดี การถามพยานบุคคลมีกรอบกำหนดในการถาม กระบวนการพิจารณาหลายอย่างคล้ายกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คู่ความไม่จบการศึกษากฎหมาย อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา

๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง(International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐ สิทธิในการได้รับการพิจารณาตัวอย่างยุติธรรมนั้น บัญญัติไว้ในข้อ ๑๔ อนุข้อ ๓ (ง) ความว่า “ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค รวมถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก” กฎหมายบ้านเมืองเมื่อประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาแล้วถือว่าทราบโดยทั่วกัน และบุคคลจะอ้างว่าไม่รู้กฎหมายเพื่อให้ตนพ้นผิดในทางอาญาไม่ได้ แต่ความเป็นจริงแล้วประชาชนจำนวนมากไม่รู้กฎหมาย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๗๓ วรรคสอง จึงวางหลักไว้ว่า ในคดีที่มีโทษจำคุกก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ คดีแพ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๖๐ วางหลักว่า คู่ความจะว่าความด้วยตนเองและดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งปวงตามที่เห็นสมควร หรือจะแต่งตั้งทนายความคนเดียวหรือหลายคนให้ว่าต่างและดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนตนก็ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้จำเลยคดีอาญาและคู่ความคดีแพ่งมีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้กฎหมายแนะนำช่วยเหลือ ถูกต้องตามข้อสันนิษฐานเด็ดขาดว่าประชาชนรู้กฎหมายตามที่ประกาศราชกิจจานุเบกษาแล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลจึงเกิดความเสมอภาคและความชอบธรรม ตามแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม อันประกอบด้วย ความถูกต้อง ชอบธรรม และชอบด้วยเหตุผล กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ประกาศในหมู่สงฆ์ไม่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ถือว่ารู้ในหมู่สงฆ์ไม่ถือว่าประชาชนรู้โดยทั่วกัน แต่เนื้อหาของกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับนี้เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติมีกระบวนการคล้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ พระภิกษุและประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนรู้จบการศึกษากฎหมาย เมื่อมีการฟ้องร้องกล่าวหาเป็นคดีวินัยสงฆ์กฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าวข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับ และข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างซึ่งหมายถึงห้ามแต่งตั้งทนายความเข้ามาในคดี คดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กระทบต่อศรัทธาประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา เหมาะสมแล้วที่กำหนดให้พิจารณาเป็นการลับ แต่การห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างและแก้ต่างซึ่งหมายถึงห้ามแต่งตั้งทนายความเข้ามาในคดี ฝ่ายโจทก์ที่กล่าวหาพระภิกษุ และฝ่ายภิกษุที่ถูกกล่าวหาจะดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ครบถ้วนถูกต้องได้อย่างไร สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามกฎหมาย และตามกติการะหว่าง

ประเทศ คดีเยาวชนกระทำผิดอาญา กระทั่งต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน คดีครอบครัวกระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐ ให้พิจารณาคดีเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งทนายความ แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษากฎหมายได้ตามสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเพื่อจำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ๑๘ รูป/คน ปรากฏว่า ๑๗ รูป/คน เห็นว่า กระบวนการพิจารณาคดีวินัยสงฆ์ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งเนื้อหาเป็นกฎหมายมีกระบวนการหลายขั้นตอนยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ ควรอนุญาตให้คู่ความที่มีปรึกษากฎหมาย เช่นเดียวกับการพิจารณาคดีในศาลเยาวชนในครอบครัว ซึ่งเป็นความเห็นของส่วนใหญ่ แต่ศาสตราจารย์พิเศษ สุชาติ ธรรมมาพิทักษ์กุล กรรมการเนติบัณฑิตยสภา นักวิชาการกฎหมาย มีความเห็นต่างว่าการพิจารณาคดีวินัยสงฆ์เป็นเรื่องการรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เรื่องคดีทางโลกไม่เห็นด้วยกับการให้คู่ความที่มีปรึกษากฎหมาย ด้วยความเคารพผู้วิจัยเห็นว่า คดีวินัยสงฆ์เป็นเรื่องพระธรรมวินัยแต่กระบวนการพิจารณาเป็นกฎหมาย นายเรวัตร์ สุกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาหนึ่งใน ๑๗ รูป/คน ให้ความเห็นว่าการมีที่ปรึกษากฎหมายไม่ได้เป็นการขัดขวางการพิจารณาคดีที่เป็นความลับ ตรงข้ามกลับทำให้การพิจารณาคดีมีประสิทธิภาพมากขึ้น ถูกต้องและเป็นธรรมมากขึ้น และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล นักวิชาการกฎหมายอีกหนึ่งใน ๑๗ รูป/คน ให้ความเห็นว่าการพิจารณาคดีต้องฟังความทั้งสองฝ่ายและแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานให้ครบถ้วนจึงจะเกิดความถูกต้องและยุติธรรม ที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายจะช่วยเหลือคู่ความดำเนินการ เป็นความคิดเห็นมองในมิติของกระบวนการพิจารณาสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายของประชาชนที่มีคดีความมีสิทธิที่จะมีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้กฎหมายให้ความช่วยเหลือแนะนำ ทำให้เกิดความเสมอภาคในกฎหมายได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ตามรัฐธรรมนูญและแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม แต่คดีวินัยสงฆ์เกิดจากการกล่าวหาว่าพระภิกษุประพฤติปฏิบัติละเมิดพระธรรมวินัย ที่ปรึกษากฎหมายจึงควรต้องมีความรู้เรื่องพระธรรมวินัยซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายสารบัญญัติด้วย จึงจะดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายวิธีสบัญญัติได้โดยถูกต้องสมบูรณ์

๔.๒.๕ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

จากคำถามตอนที่ ๕ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

กฎหมายมหาชนฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติวางหลักว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คຸ່ມครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ๑๓๔/๔ วางหลักว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ถือเป็นแนวคิดทฤษฎี การลงนิคหกรรมของผู้พิจารณาบางกรณีสิ่งให้สิทธิซึ่งเป็นโทษร้ายแรง โดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพที่ไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมาย

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ข้อค้นพบที่ ๕ พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ รับรองสิทธิเสรีภาพในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๓๔/๔ ก่อนสอบคำให้การผู้ต้องหาต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อน ว่าผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ การสอบคำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาควรต้องแจ้งสิทธิให้ทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสมัครใจให้การรับสารภาพ

ข้อค้นพบที่ ๗ (ข้อ ๗) ศติวินัยสงฆ์เป็นกระบวนการปกครอง ควรต้องมีการแจ้งสิทธิ และมีที่ปรึกษาหรือทนายความเช่นเดียวกับกระบวนการทางปกครองของบ้านเมือง โดยข้อค้นพบที่ ๗ (ข้อ ๗) เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวพันกับข้อค้นพบที่ ๕ จึงนำมาวิเคราะห์รวมกัน

พิจารณาได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คຸ່ມครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๓๔/๔ วางหลักว่าในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมีได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการตามรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบ

เนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR) ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๙ มีความผูกพันตามกติการะหว่างประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะในข้อ ๑๔ อนุข้อที่ ๓ (ข) ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค มีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเองหรือให้รับสารภาพผิด และมีแนวคิดทฤษฎี Miranda warning ของสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าจะอาศัยบันทึกคำให้การรับสารภาพของจำเลยในชั้นสอบสวนซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองรับฟังลงโทษจำเลยไม่ได้ จะรับฟังลงโทษได้ต้องมีหลักฐานว่ามีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาแล้วว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การในชั้นสอบสวนอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีได้ เป็นแนวคิดทฤษฎีที่รับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง แนวคิดทฤษฎีนี้เป็นที่ยอมรับกันเป็นสากล นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง การพิจารณาทางปกครองเพื่อมีคำสั่งทางปกครอง ให้เจ้าหน้าที่แจ้งสิทธิและหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาทางปกครองให้คู่กรณีทราบตามความจำเป็นแก่กรณี แม้พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ใช่บังคับแก่องค์กรศาลก็ตาม คดีวินัยสงฆ์เป็นกระบวนการทางปกครอง การแจ้งสิทธิเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ แต่กฎหมายอาญา มาตรา ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงโทษนิเทศกรรม ข้อ ๑๓ (๑) ไม่ได้บัญญัติให้พระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาต้องแจ้งสิทธิก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ เพียงแต่บัญญัติว่าเมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหา และสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องให้มีอำนาจสั่งลงโทษนิเทศกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและแนวคิดทฤษฎี

จากการสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ปรากฏว่า ๑๗ รูป/คน เห็นว่าตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก่อนสอบคำให้การผู้ต้องหา ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่าผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ คำให้การของผู้ต้องหาก่อนมีการแจ้งสิทธิมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นไปตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) และแนวคิดทฤษฎี Miranda warning ของสหรัฐอเมริกา พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาเป็นพลเมืองของประเทศตามรัฐธรรมนูญ เพียงแต่ถูกจำกัดสิทธิการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๙๖ (๑) และถูกจำกัดสิทธิอื่นอีกบางประการตามสภาวะของความเป็นพระภิกษุ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๖๒๒ ไม่ให้พระภิกษุฟ้องเรียกเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะทายาทโดย

ธรรม และเรื่องการสมรสไม่ให้พระภิกษุทำการสมรส เป็นต้น แต่ในสถานะพลเมืองโดยทั่วไปพระภิกษุมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญตามหมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย และตามกฎหมายอื่นเช่นกัน พระภิกษุถูกกล่าวหาเป็นความผิดอาญาพนักงานสอบสวนสอบคำให้การต้องแจ้งสิทธิให้ทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ มิฉะนั้นคำให้การรับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ จากความผิดทางอาญานั้นนำมากล่าวหาเป็นความผิดพระธรรมวินัย พระภิกษุผู้พิจารณาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบคำให้การโดยไม่ต้องแจ้งสิทธิ พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาไม่มีทนายความไม่มีที่ปรึกษากฎหมายอาจถูกเกลี้ยกล่อมให้รับสารภาพ และสึกออกไปโดยให้เห็นแก่พระพุทธศาสนา เรื่องนี้อาจจะได้เจียบลง ผู้ถูกกล่าวหายอมสึกและกล่าวลาสิกขาพระภิกษุทำพิธีสึกให้ในลักษณะของผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพและผู้พิจารณามีคำสั่งให้สึก ซึ่งมีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้ถูกกล่าวหาในชั้นศาล พระอุฒสิทธินายก รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เจ้าอาวาสวัดบางอ้อยช้าง รongเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ในสถานะพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เห็นว่าในกรณีถูกกล่าวหาเป็นความผิดอาญาและพระธรรมวินัย การสอบคำให้การคดีวินัยสงฆ์ผู้พิจารณาควรต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกกล่าวหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย ส่วนกรณีอื่นควรปฏิบัติไปตามกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม พระราชวรวิหารอธิบดี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร เจ้าคณะเขตพระนคร เลขาธิการเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร ในสถานะพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เห็นว่า การสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาคดีวินัยสงฆ์ ควรมีการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมือง นายเรวัต สกุลคล้าย ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา มีความเห็นว่า การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาเพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพ และนำหลักวิชาการนี้มาใช้ในคดีวินัยสงฆ์ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพแก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาเป็นการดีแสดงให้เห็นว่า กฎหมายคณะสงฆ์ไม่ล้าหลัง บุคคลอื่นนอกจากนี้จำนวน ๑๗ รูป/คน เห็นว่า การสอบคำให้การคดีวินัยสงฆ์ควรต้องมีการแจ้งสิทธิก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ส่วนที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยา เบญจาทิกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี เห็นว่า ไม่ต้องแจ้งสิทธิหากมีที่ปรึกษาหรือทนายความอยู่ด้วย เท่ากับว่ามีบุคคลที่ผู้ถูกกล่าวหาไว้วางใจช่วยคุ้มครองสิทธิ เห็นว่ากระบวนการคุ้มครองสิทธิช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนควรนำมาบังคับใช้ในกระบวนการนิคหกรรมคดีวินัยสงฆ์ด้วย เพื่อแสดงให้เห็นว่าพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาให้การรับสารภาพด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกบังคับให้รับสารภาพ เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีและกฎหมายบ้านเมือง

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์ของการศึกษา ๔ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษากระบวนการการลงนิตกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิตกรรม (๒) เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการการลงนิตกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิตกรรม (๓) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม (๔) เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนากฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิตกรรม ให้เหมาะสมและเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

โดยมีสมมติฐานการศึกษาว่า กระบวนการลงนิตกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ด้วยความเหมาะสมและความเป็นธรรมนั้น เนื้อความแห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิตกรรม ควรมิบทบัญญัติที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมายบ้านเมืองในปัจจุบัน และพระภิกษุผู้พิจารณารวมทั้งคณะผู้พิจารณา ควรมีความรู้กฎหมาย เนื่องจากเนื้อหาของกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) และกระบวนการพิจารณาเป็นกฎหมาย ผู้วิจัยศึกษาทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๕ กลุ่ม จำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นข้อค้นพบต่างๆตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ในบทนี้ผู้วิจัยขอเสนอเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเถรสมาคมฉบับดังกล่าว เพื่อให้กระบวนการนิตกรรมเกิดความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาโดยแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

๕.๑.๑ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ เพื่อศึกษากระบวนการลงนิตกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิตกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิตกรรม บัญญัติเป็นหลักการว่า พระภิกษุจะต้องรับนิตกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิตกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิตกรรมตามพระธรรมวินัย

พระธรรมวินัยเป็นศีลหรือกฎหมายเรียกว่า สิกขาบทของพระภิกษุโดยแบ่งเป็นโทษหนัก โทษปานกลาง และโทษเบาตามลำดับ แบ่งเป็นหมวด ได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนินยต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๗๒ ปฎิเทศนียะ ๔ เสขียะ ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗ รวม ๒๒๗ สิกขาบท บัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก การปกครองคณะสงฆ์ จัดลำดับโครงสร้างและผู้ปกครอง คือ

(๑) มหาเถรสมาคม

(๒) เจ้าคณะใหญ่

(๓) เจ้าคณะภาค

(๔) เจ้าคณะจังหวัด

(๕) เจ้าคณะอำเภอ

(๖) เจ้าคณะตำบล

(๗) เจ้าอาวาส

คตวินัยสงฆ์เข้าสู่กระบวนการนิคหกรรมได้ ๓ กรณี คือ

(๑) เมื่อโจทก์ฟ้องเป็นคดี

(๒) เมื่อมีผู้กล่าวหา

(๓) เมื่อผู้ปกครองสงฆ์พบการกระทำผิด

เมื่อเกิดเป็นคดีขึ้นหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ปกครองซึ่งเป็นเจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขต เป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้น เมื่อสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลยมาแจ้งคำฟ้องให้จำเลย ทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลย ตามคำรับสารภาพนั้น

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบาว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องหรือให้การปฏิเสธ ให้รายงาน พร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาต่อไป เมื่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นไต่สวนมูลฟ้องเสร็จแล้ว ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่า คำฟ้องเรื่องใดมีมูลให้สั่งประทับฟ้อง แล้วดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

(๒) ถ้าปรากฏว่า คำฟ้องเรื่องใดไม่มีมูล ให้สั่งยกฟ้อง และแจ้งให้โจทก์ทราบ

การพิจารณามีการสืบพยานหลักฐานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย พยานหลักฐานได้แก่ พยานบุคคล พยาน เอกสาร พยานวัตถุ การพิจารณาเป็นการพิจารณาลับ คู่ความแต่งทนายความว่าต่างหรือแก้ต่างไม่ได้ การทำคำวินิจฉัย เมื่อสืบพยานทุกฝ่ายเสร็จแล้วให้คณะผู้พิจารณาชั้นต้นดำเนินการวินิจฉัยดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าปรากฏว่า จำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือมีเหตุผลที่จำเลยไม่ต้องรับนิคหกรรม ให้วินิจฉัยยกฟ้อง

(๒) ถ้าปรากฏว่า จำเลยกระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยเป็นความผิด และไม่มีข้อยกเว้นโทษอย่างใด ให้วินิจฉัยลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามความผิดนั้น

คู่ความอุทธรณ์ฎีกาได้ภายใน ๓๐ วันนับแต่วันทราบคำวินิจฉัย

๕.๑.๒ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การพิจารณาพิพากษาคืออยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎี คือ

๕.๑.๒.๑ แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม ความยุติธรรม หมายความว่าความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล รวมความแล้วความยุติธรรมหมายถึง ตรงด้วยความเป็นธรรม ถูกต้องตามหลักธรรม หลักกตินัย และชอบด้วยเหตุผล กฎหมายธรรมชาติเป็นพื้นฐานหลักของความยุติธรรม เป็นหลักความจริง อยู่ในจิตใจของมนุษย์ จำแนกเป็นแนวคิดทฤษฎี ๒ ทฤษฎี คือ

๑. ทฤษฎีการมีเหตุผลโดยธรรมชาติ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า มนุษย์มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มนุษย์มีเหตุผล สามารถค้นหาหลักเกณฑ์ตามธรรมชาติได้เอง อันเป็นกฎหมายธรรมชาติ

๒. ทฤษฎีความมีอยู่โดยธรรมชาติ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า สังคมเป็นระบบแห่งอำนาจ ฝ่ายชนะเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์และถือเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง กฎหมายเป็นเครื่องมือที่จะรักษาอำนาจและผลประโยชน์

ปรัชญาเมธีเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติและหลักความยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle)

จอห์น รอลส์ (John Rawls) ปราชญ์ชาวอเมริกันเสนอทฤษฎีแห่งความยุติธรรม (Theory of Justice) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ

(๑) มนุษย์จะต้องมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน และ

(๒) มนุษย์ต้องมีความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม รัฐควรช่วยเหลือจัดระเบียบให้คนด้อยโอกาสได้รับความเสมอภาค

๕.๑.๒.๒ แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ของอินเดียกล่าวถึงหลักหลักอินทภาษ ซึ่งเป็นหลักธรรมและการดำรงตนของผู้พิพากษาคือผู้พิพากษาตุลาการต้องตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่

(๑) ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะรักชอบ หรือเห็นแก่อำภิสลินบน

(๒) โทสาคติ คือ ลำเอียงเพราะโกรธ

(๓) ภยาคติ คือ ลำเอียงเพราะกลัว

(๔) โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะหลง

หลักความเป็นกลางเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในหัวข้อหลักอคติ ๔ เป็นหลักเดียวกันกับหลักอินทภาษในหลักความยุติธรรมในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ อคติ หมายถึง ความลำเอียง ไม่เที่ยงธรรม ขาดความเป็นกลาง เกิดจากสาเหตุ ๔ ประการ

(๑) ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ

(๒) โทสาคติ ความลำเอียงเพราะความโกรธเกลียดชัง

(๓) ภยาคติ ความลำเอียงเพราะความขลาดกลัว

(๔) โมหาคติ ความลำเอียง เพราะความโง่เขลาเบาปัญญา

หลักความเป็นกลางนี้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑, ๑๒ว่า ด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ จนปัจจุบัน และบังคับใช้กับการพิจารณาคดีทุกประเภทในทุกศาล

๕.๑.๒.๓ แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against self incrimination และหลัก Miranda warning เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลถือเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Fundamental to human liberty) เป็นสิทธิที่บุคคลไม่อาจถูกบังคับให้ปรี๊ดปร่าตนเอง ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda ว่า ก่อนเริ่มการสอบสวนพนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ ๔ ประการเรียกว่าหลัก Miranda warning คือ

(๑) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆเลยก็ได้

(๒) ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมาอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้

(๓) ผู้ต้องหาสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน

(๔) หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดหาทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหาถ้าผู้ต้องหาไม่มีความประสงค์เช่นนั้น

หลัก Privilege against self incrimination บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๒ ห้ามโจทก์อ้างจำเลยเป็นพยาน มาตรา ๑๓๔/๔ พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาก่อนสอบคำให้การ มิฉะนั้นรับฟังคำให้การนั้นเป็นพยานหลักฐานในคดีไม่ได้

๕.๑.๒.๔ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐ สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรมนั้นบัญญัติไว้ในข้อ ๑๔ ดังนี้

๑. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งตนต้องหว่ากระทำผิด หรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิ ได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง

๒. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

๓. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกัน ขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และติดต่อกับ ทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก

(จ) สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้ เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

(ฉ) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาล ได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

๕.๑.๓ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการลง นิคมกรรมตามกฎหมายอาญาธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคมกรรม พบว่ามีปัญหา ๕ ปัญหา และมีสาเหตุ ดังนี้

๑. ปัญหาเรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

พบว่ากฎหมายอาญาธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมี อำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคมกรรมกรรมชั้นต้น เป็นพระภิกษุผู้มีอำนาจ ปกครองจำแนกเป็นคณะละ ๓ รูป และตามกฎหมายอาญาธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุดวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูป ดำเนินการพิจารณาต่อไปได้มีปัญหว่า ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยได้

หรือไม่ หากทำได้ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร ในกฎหมายตราฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติไว้

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม พระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๒๘ วางหลักว่า ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไป ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้นั่งพิจารณาคดีนั้นแทนต่อไปได้

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกา หรือรองประธานศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งประธานศาลฎีกามอบหมาย

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค หรือผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคซึ่งประธานศาลอุทธรณ์หรือประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี มอบหมาย

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตร ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นของศาลนั้น ซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี มอบหมาย

เมื่อพิจารณาคดีเสร็จแล้วมาตรา ๒๙ วางหลักว่า ในระหว่างการทำคำพิพากษาใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ ให้ผู้พิพากษาดังต่อไปนี้มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษา ทั้งนี้หลังจากได้ตรวจสอบสำนวนคดีนั้นแล้ว

(๑) ในศาลฎีกา ได้แก่ ประธานศาลฎีกาหรือรองประธานศาลฎีกา

(๒) ในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ได้แก่ ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองประธานศาลอุทธรณ์ หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ภาค แล้วแต่กรณี

(๓) ในศาลชั้นต้น ได้แก่ อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษามาตร รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษามาตร หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี
ทำให้มีองค์คณะในการพิจารณาและทำคำพิพากษาคืบถ้วน

กระบวนการลงนิตการกรรม สมควรแก้ปัญหาโดย เมื่อมีเหตุสุดวิสัยทำให้คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้ครบองค์คณะ หากเกิดเหตุภายหลังได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดีเสร็จแล้วให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือขึ้นไปเข้าตรวจสอบสำนวนร่วมทำคำวินิจฉัย อนุโลมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

๒. ปัญหาเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

พบว่าโดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม ผู้พิจารณามีสถานะเสมือนพนักงานสอบสวนและมีอำนาจสั่งลงนิคหกรรม คณะผู้พิจารณามีสถานะเสมือนองค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาคดี และมีคำวินิจฉัยสั่งลงนิคหกรรม โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับขั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมพระภิกษุสามเณร ที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย เป็นการใช้อำนาจตุลาการควบคู่ไปกับอำนาจปกครองและเรียกชื่อว่า ผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา แต่พระภิกษุเหล่านี้จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ ไม่ถูกต้องบริบูรณ์เท่าที่ควร สมควรแก้ปัญหาดังกล่าวโดย องค์การคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาเรียนรู้กฎหมายด้วย และให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ได้โดยที่ปรึกษาไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่งคำวินิจฉัย

๓. ปัญหาเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

พบว่าหลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาตุลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามคำคัดค้านจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นไม่ได้ หลักความเป็นกลางนี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่า หลักอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนี้ นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล กฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้ สมควรแก้ปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดให้มีบทบัญญัติในกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้เช่นเดียวกับการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ อนุโลมตามภิกษุภาวะและสภาพสังคม

๔. ปัญหาเรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

พบว่าคดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กล่าวหาว่าพระภิกษุกระทำผิดพระธรรมวินัยซึ่งกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตามกฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับและข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งตั้งทนายความเข้ามาในคดี กฎหมายอาญาฉบับที่ ๑๑ เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วถือว่า

พระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน แต่ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นคดีที่กระทบต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน กระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว ต้องพิจารณาเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งตั้งทนายความเช่นกัน แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐ เพื่อที่จำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยที่กระบวนการนิคมกรรมตามกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสระเบื้องต้นมีกระบวนการหลายขั้นตอน ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ สมควรแก้ปัญหาดังกล่าวโดย อนุญาตให้คู่ความมีที่ปรึกษาทางกฎหมายได้โดยที่ปรึกษาควรมีความรู้พระธรรมนูญด้วย

๕. ปัญหาเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

พบว่ากฎหมายอาญา มาตรา ๑๑ ข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติไว้ว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิคมกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ วรรคสี่ คู่ครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ๑๓๔/๔ วางหลักว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมิได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ถือเป็นแนวคิดทฤษฎี การลงนิคมกรรมของผู้พิจารณาบางกรณีซึ่งให้สิทธิซึ่งเป็นโทษร้ายแรง โดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพที่ไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมาย สมควรแก้ปัญหาดังกล่าวโดย ก่อนสอบคำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาควรต้องแจ้งสิทธิให้แก่พระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาให้ทราบก่อน ว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าไม่ได้บังคับให้การรับสารภาพ

๕.๑.๔ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จัดเป็นข้อค้นพบเพิ่มอีก ๓ ข้อ คือ

ข้อค้นพบที่ ๖ (๔) ควรฝึกอบรมให้ความรู้กฎหมายแก่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ และรับข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย

ข้อค้นพบที่ ๗ (๗) คดีวินัยสงฆ์เป็นกระบวนการทางปกครอง ต้องมีการแจ้งสิทธิ และมีที่ปรึกษา หรือทนายความเช่นเดียวกับกระบวนการทางปกครองของบ้านเมือง

ข้อค้นพบที่ ๘ (๘) ที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีวินัยสงฆ์ ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจใน พระธรรมวินัยด้วย

ผลของการวิจัยพบแนวทางปรับปรุงพัฒนากฎหมายอาตราสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม
<p>๑. คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชั้นใต้สวนมูลฟ้องและพิจารณาให้แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้ครบองค์คณะ - ชั้นทำคำวินิจฉัยให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาตรวจสอบร่วมทำคำวินิจฉัย
<p>๒. พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการเรียนรู้กฎหมายด้วย - ให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมาย
<p>๓. ไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านคณะผู้พิจารณา</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้มีกระบวนการคัดค้านคณะผู้พิจารณา
<p>๔. ไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - อนุญาตให้คู่ความมีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดี
<p>๕. สอบคำให้การจำเลยโดยไม่แจ้งสิทธิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดก่อนสอบคำให้การให้แจ้งสิทธิแก่จำเลยว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้
<p>๖. ตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอาตราสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม</p>

กฎหมายอาตราสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม

มีความเหมาะสมและความเป็นธรรม
ตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

แผนภาพที่ ๕.๑ แสดงแนวทางที่ทำให้กฎหมายอาตราสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบทั้งหมดดังกล่าวนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรมตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ ๔ จะทำให้กระบวนการลงนิกหกรรมเกิดความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย อันเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุและพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ดังนี้

๕.๒.๑ ปัญหาเรื่องพระภิกษุคณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๓๑ วรรคสาม

ความเดิม

ข้อ ๓๑ วรรคสาม ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยมีเหตุสุดวิสัยให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูป ดำเนินการพิจารณาต่อไป

แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

ข้อ ๓๑ วรรคสาม ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยมีเหตุสุดวิสัยให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน กรณีเหตุเกิดเมื่อไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาเสร็จสิ้น และกรณีพระภิกษุคณะผู้พิจารณา ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณาโดยไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งครบ ๓ รูป เพราะเหตุพื้นที่อำเภอมีเพียงตำบลเดียว เมื่อไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

๕.๒.๒ ปัญหาเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๑๓ เพิ่มความวรรคสอง และเพิ่มข้อ ๖๖

ความเดิม

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้วให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อในคำให้การนั้นด้วย แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิกหกรรมแก่จำเลย ตามคำรับสารภาพนั้น

ถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้บันทึกข้อตกลงนั้นไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้นด้วย

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้วให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อในคำให้การนั้นด้วย แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลย ตามคำรับสารภาพนั้น

ถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้บันทึกข้อตกลงนั้นไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้นด้วย

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุผู้พิจารณาและพระภิกษุคณะผู้พิจารณา หากพระภิกษุผู้พิจารณาไม่จบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต หรือพระภิกษุในคณะผู้พิจารณาไม่มีรูปเฑาะฐการศึกษา นิติศาสตร์บัณฑิต ให้พระภิกษุผู้พิจารณาหรือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณี มีคำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษา กฎหมายได้ ๑ รูป/คน แต่ที่ปรึกษากฎหมายไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

ข้อ ๖๖ ให้องค์กรคณะสงฆ์ส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบการศึกษากฎหมายด้วย และให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัด จัดอบรมความรู้กฎหมายและกฎหมายอาญาและกฏหมายแพ่งและพาณิชย์แก่พระสงฆ์ฆาติการในเขตปกครองเพื่อให้มีความรู้และสามารถปฏิบัติงานได้

๕.๒.๓ ปัญหาเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๒๓ เพิ่มความวรรคสอง

ความเดิม

ข้อ ๒๓ การพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมมี ๓ ชั้น คือ

- (๑) ชั้นต้น
- (๒) ชั้นอุทธรณ์
- (๓) ชั้นฎีกา

แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

ข้อ ๒๓ การพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมมี ๓ ชั้น คือ

- (๑) ชั้นต้น
- (๒) ชั้นอุทธรณ์
- (๓) ชั้นฎีกา

เมื่อคดีถึงคณะผู้พิจารณา พระภิกษุในคณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งอาจถูกคัดค้านได้ ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ โดยอนุโลม พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมีเหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๕.๒.๔ ปัญหาเรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๖๓

ความเดิม

ข้อ ๖๓ โจทก์หรือจำเลย จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมมิได้

แก้ไขเพิ่มเติมเป็นว่า

ข้อ ๖๓ โจทก์หรือจำเลย จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมมิได้ แต่อุญาตให้มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ โดยที่ปรึกษากฎหมายควรมีความรู้พระธรรมวินัยด้วย

๕.๒.๕ ปัญหาเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๑๓ วรรคหนึ่ง และ (๒)

ความเดิม

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้วให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบแล้วสอบถามและจดคำให้การของจำเลยไว้ โดยให้จำเลยลงชื่อในคำให้การนั้นด้วย แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้องของโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิคมกรรมแก่จำเลย ตามคำรับสารภาพนั้น

ถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้บันทึกข้อตกลงนั้นไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้นด้วย

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

แก้ไขเพิ่มเติมรวมกับข้อ ๕.๒.๒ ด้วยแล้วเป็นว่า

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบ แล้วสอบถามคำให้การของจำเลย ก่อนสอบคำให้การให้แจ้งสิทธิแก่จำเลยก่อนว่าจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ จำเลยให้การอย่างไรหรือไม่ให้การ ให้จดบันทึกไว้และให้จำเลยลงชื่อไว้ หากไม่แจ้งสิทธิห้ามมิให้รับฟังว่าเป็นคำให้การ แล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพสมตามคำฟ้องโจทก์ ให้มีอำนาจสั่งลงนิคมกรรมแก่จำเลย ตามคำรับสารภาพนั้น

ถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายในทางแพ่ง เมื่อโจทก์กับจำเลยตกลงประนีประนอมยอมความกันประการใด ให้ทำบันทึกข้อตกลงนั้นไว้ และให้โจทก์จำเลยพร้อมด้วยพยานลงชื่อในบันทึกข้อตกลงนั้นด้วย

(๒) ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องก็ดี ให้การปฏิเสธก็ดี หรือไม่ให้การก็ดี ให้รายงานพร้อมทั้งส่งคำฟ้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้นที่กำหนดไว้ในลักษณะ ๒ แล้วแต่กรณีเพื่อดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุผู้พิจารณาและพระภิกษุคณะผู้พิจารณา หากพระภิกษุผู้พิจารณาไม่จบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต หรือพระภิกษุในคณะผู้พิจารณาไม่มีรูปใดจบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต

นิติศาสตร์บัณฑิต ให้พระภิกษุผู้พิจารณาหรือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณี มีคำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษา
กฎหมายได้ ๑ รูป/คน แต่ที่ปรึกษากฎหมายไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

บรรณานุกรม

- เกียรตินิขจร วัฒนสวัสดิ์ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา : กรุงเทพมหานคร
พลสยามพริ้นติ้ง ๒๕๕๓
- คณะวิชาการ The Justice Group รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ :
กรุงเทพมหานคร พิมพ์อักษร ๒๕๖๐
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเซียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่นี้กรรมชั้นตรี : กรุงเทพมหานครเลี้ยงเซียง
๒๕๕๖
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, คู่มือนี้กรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก :
พระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๕๕
- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ ทฤษฎีการเมืองและสังคม : กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ดวงแดด ๒๕๒๔
- ประเสริฐ ตันศิริ และสถาพร สระมาลีย์ เอกสารประกอบคำบรรยายวิชานิติปรัชญา LW ๒๐๑ นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต : กรุงเทพมหานคร รามคำแหง ๒๕๕๔
- ปลื้ม โชติชฎยางกุล คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์ : พระนครศรีอยุธยา โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ๒๕๕๙
- ไพโรจน์ วายุกาพ, ระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม : กรุงเทพมหานคร วิญญูชน ๒๕๔๘
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๙ ตอนที่ ๑๑๕ ลว. ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๕
- พิชัย นิลทองคำ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีพิจารณาความอาญา พระธรรมนูญศาล
ยุติธรรม : กรุงเทพมหานคร อทตยา ๒๕๕๔
- _____พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว
พศ.๒๕๕๓ : กรุงเทพมหานคร อทตยา ๒๕๕๓
- พระมหาธิติพงศ์ อุดตมปณโณ ภิกขุปาฎิโมกข์แปล : กรุงเทพมหานคร ประยูรสาสน์ไทย ๒๕๖๖
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์
ราชวิทยาลัย ๒๕๓๙
- ราชบัณฑิตยสถาน, กฎหมายตราสามดวงเล่ม ๑ : กรุงเทพมหานคร อมรินทร์พริ้นติ้ง ๒๕๕๐
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน : กรุงเทพมหานคร อักษรเจริญ ๒๕๕๒
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย : พระนครศรีอยุธยา สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ ๒๕๕๔

ศุภชัย ศุภผล, จอห์น รอลส์ ว่าด้วยทฤษฎีแห่งความยุติธรรมและชีวิตของจอห์นรอลส์ : กรุงเทพมหานคร
วิศตอรี ๒๕๕๘

สุทธิวาหนฤพุมิ, ประวัติศาสตร์กฎหมาย : กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๒

_____ ประวัติศาสตร์กฎหมายชั้นปริญญาโท : กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๒๕๑๖

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี :

กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๖๔

สิทธินิติธาดา, คู่มือพระสังฆาธิการฉบับปรับปรุง กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑)

ว่าด้วยการลงนิคหกรรม : พระนครศรีอยุธยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕๖๐

สมชัย ทีฆาอุตมากร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพร้อมแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา :

กรุงเทพมหานคร จีระรัชการพิมพ์ ๒๕๔๗

อุดม รัฐอมฤต, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน : กรุงเทพมหานคร วิญญูชน ๒๕๖๓

งานวิจัยและบทความวิจัย

ตะวัน ตปคุโน (พิมพ์ทอง) “แนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายสำหรับพระภิกษุที่กระทำผิด
พระวินัย”

วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๒
พีรพจน์ ปิ่นทองดี และคณะ “การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริ
มนุสธรรม” บทความวิจัย วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ฉบับที่ ๒
เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๕

ภูณัช รัตนชัย “การละเมิดพุทธวินัยบัญญัติของพระภิกษุที่มีผลกระทบต่อพระราชบัญญัติคณะ
สงฆ์ พศ.

๒๕๐๕ ศึกษากรณีกระทำความผิดอาญา” บทความวิจัย วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ ๒๕๖๕

สิทธินิติธาดา “การลงโทษพระภิกษุกรณีเสพเมถุน ศึกษาเปรียบเทียบโทษทางพระธรรมวินัยและทาง
อาญาเชิงประวัติศาสตร์และพัฒนากฎทางเลือก” ดุษฎีนิพนธ์ นิติศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยปทุมธานี ๒๕๕๕

เสาร์คำ ใส่แก้ว “หลักธรรมาภิบาลในกระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ในจังหวัดชลบุรี”
วิทยานิพนธ์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ๒๕๖๓

อดุล นุแปงตา “การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดวินัย” บทความวิจัย วารสาร
มหาวิทยาลัยนเรศวร เล่มเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ๒๕๕๒

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

๓๒๑ ซอยบางขุนนนท์ ๒๙ ถนนบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

วันที่ เมษายน พศ. ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน

กระผม ผศ.ดร.สมบัติ อรรถพิมล เป็นอาจารย์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย” เพื่อการศึกษาพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้เรื่องพระธรรมวินัยอันเป็นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ และบทกฎหมาย ความรู้ของท่านเป็นคุณประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง จึงขอความอนุเคราะห์ขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ ตามสถานที่วันเวลาที่ท่านเห็นสมควร ตามแนวคำถามแบบสัมภาษณ์ที่เสนอพร้อมหนังสือนี้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.สมบัติ อรรถพิมล)

๓๒๑ ซอยบางขุนนนท์ ๒๙ ถนนบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

วันที่ เมษายน พศ. ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ขอสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ

กระผม ผศ.ดร.สมบัติ อรรถพิมล เป็นอาจารย์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม : ความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย” เพื่อการศึกษาพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้เรื่องพระธรรมวินัยอันเป็นวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ และบทกฎหมาย ความรู้ของท่านเป็นคุณประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง จึงขอความอนุเคราะห์ขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์ ตามสถานที่วันเวลาที่ท่านเห็นสมควร ตามแนวคำถามแบบสัมภาษณ์ที่เสนอพร้อมหนังสือนี้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผศ.ดร.สมบัติ อรรถพิมล)

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แนวคำถามแบบสัมภาษณ์

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.๒๕๖๗

เวลา.....น.

สถานที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....ฉายา.....

อายุ.....ปี พรรษา.....

อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

ประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้อง.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้สัมภาษณ์แบ่งเป็น ๖ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ความคิดเห็นเรื่อง พระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเรื่อง พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเรื่อง ไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณา

ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นเรื่อง คู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

ตอนที่ ๕ ความคิดเห็นเรื่อง พระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ์

ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ ๑ เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ ถึง ข้อ ๗ กำหนดองค์คณะของผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นต้น เป็นพระภิกษุผู้มีอำนาจปกครอง จำแนกเป็นคณะละ ๓ รูป และตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่ คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุดวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูป ดำเนินการพิจารณาต่อไปได้ มีปัญหาว่า ๒ รูปไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยได้หรือไม่ หากทำได้ ๒ รูปมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร ในกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติไว้ เป็นเรื่องที่ควรมีข้อบัญญัติที่ชัดเจนว่าให้ดำเนินการอย่างไร

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ตอนที่ ๒ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายแพ่งมาตราฉบับที่ ๑๑ เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับ คือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม ผู้พิจารณามีสถานะเสมือนพนักงานสอบสวนและมีอำนาจสั่งลงนิกกรรมคณะผู้พิจารณามีสถานะเสมือนองค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจไต่สวนมูลฟ้อง พิจารณาคดี และมีคำวินิจฉัยสั่งลงนิกกรรม โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์จัดการปกครองเป็นลำดับขั้นสายบังคับบัญชา และให้พระภิกษุผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยลงนิกกรรมพระภิกษุสามเณร ที่กระทำผิดพระธรรมวินัยด้วย เป็นการใช้อำนาจตุลาการควบคู่ไปกับอำนาจปกครองและเรียกชื่อว่า ผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณา แต่พระภิกษุเหล่านี้จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งมาตราฉบับที่ ๑๑ ไม่ถูกต้องบริบูรณ์เท่าที่ควร ควรส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองเรียนรู้กฎหมายและหากผู้พิจารณาหรือในคณะผู้พิจารณาไม่มีผู้ใดจบการศึกษากฎหมาย ควรต้องมีพระภิกษุที่จบการศึกษากฎหมายร่วมปฏิบัติหน้าที่ด้วย

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ตอนที่ ๓ ไม่มีทบัญญัติให้คัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

หลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาตุลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้ เมื่อมีข้อเท็จจริงตามคำคัดค้านจะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นไม่ได้ หลักความเป็นกลางนี้มีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของอินเดียเรียกว่า หลักอินทภาษ ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรียกว่า หลักอคติ ๔ หลักความเป็นกลางนี้ นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษา และนำมาบังคับใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีทุกประเภทในทุกศาล กฎหมายแพ่งมาตราฉบับที่ ๑๑ ไม่มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้ ซึ่งควรต้องมีบัญญัติไว้

เช่น พระภิกษุแมนพระลูกวัดมีหน้าที่ดูแลการเงินของวัดแห่งหนึ่งในเขตตำบลบ้านใหม่ อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทวงถามเงินของวัดที่เจ้าอาวาสนำไปใช้ส่วนตัวนานแล้วไม่ส่งคืนทำให้เกิดบาดหมางกับเจ้าอาวาส ต่อมานางสาวแตงหลานสาวเจ้าคณะอำเภอสนา ร้องเรียนว่ามีเพศสัมพันธ์กับพระภิกษุแมนซึ่งพระภิกษุแมนให้การปฏิเสธ ตามกฎหมายแพ่งมาตราฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๕ (๑) คณะผู้พิจารณาในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาคดีวินัยสงฆ์ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอสนา เจ้าคณะตำบล และเจ้า

อวาาสเจ้าสังกัด ได้แก่ (๑) เจ้าคณะอำเภอเสนาลุงของนางสาวแต่น (๒) เจ้าคณะตำบลบ้านใหม่ (๓) เจ้าอวาาสที่เหตุดาตหมางกันเรื่องเงินวัด

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ตอนที่ ๔ คู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

คดีวินัยสงฆ์เป็นคดีที่กล่าวหาว่าพระภิกษุกระทำผิดพระธรรมวินัยซึ่งกระทบต่อศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ตามกฎหมายอาศรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๓๐ ให้พิจารณาเป็นการลับและข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งทนายความเข้ามาในคดี การพิจารณาคดีเป็นการลับเป็นสิ่งที่ถูกต้อง สอดคล้องกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมสำหรับคดีบางประเภท กฎหมายอาศรสมาคมฉบับที่ ๑๑ เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์แล้วถือว่าพระภิกษุสามเณรทราบโดยทั่วกัน แต่ยากแก่การเข้าใจในเนื้อหาและวิธีปฏิบัติ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นคดีที่กระทบต่อประวัติความประพฤติของเยาวชน กระทบต่อศีลธรรมอันดีของสถาบันครอบครัว ต้องพิจารณาเป็นการลับและห้ามจำเลยแต่งตั้งทนายความเช่นกัน แต่ให้จำเลยมีที่ปรึกษาทางกฎหมาย (ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๑๒๐) เพื่อที่จำเลยจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้อง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗ รับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สมควรอย่างยิ่งที่จะอนุญาตให้คู่ความคดีวินัยสงฆ์มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย เพื่อจะได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยถูกต้องและเป็นธรรม

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ตอนที่ ๕ พระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

กฎหมายอาศรสมาคมฉบับที่ ๑๑ ข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติวางหลักว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหาและสอบถามจดคำให้การไว้ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ วรรคสี่ คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ๑๓๔/๔ วางหลักว่า ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิดังกล่าว จะรับฟัง

เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมิได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ หลักการนี้ถือเป็นแนวคิดทฤษฎี การลงนิคหกรรมของผู้พิจารณาบางกรณีสิ่งให้สิทธิซึ่งเป็นโทษร้ายแรง โดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพที่ไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมาย

ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมปัญหากระบวนการลงนิคหกรรม ฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) หรือไม่อย่างไร

ขอขอบคุณที่ท่านกรุณาตอบคำถามแบบสัมภาษณ์ครับ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	: ผศ.ดร.สมบัติ อรรถพิมล
วัน/เดือน/ปีเกิด	: วันที่ ๑๓ เมษายน ๒๔๘๘
ภูมิลำเนา	: กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	
พศ. ๒๕๑๓	: นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พศ. ๒๕๑๔	: เนติบัณฑิตไทย สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
พศ. ๒๕๕๔๓	: ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ ๓ วิทยาลัยการยุติธรรม
พศ. ๒๕๔๖	: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พศ. ๒๕๔๘	: ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พศ. ๒๕๕๒	: นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พศ. ๒๕๕๙	: รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยชินวัตร
พศ. ๒๕๖๔	: นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประสบการณ์ทำงาน	: อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกาและอดีตผู้พิพากษาอาวุโส
ตำแหน่งปัจจุบัน	: อาจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย